

Hekulkulonga Mur Aria Ume

Apostel Mur Aria Ume

¹ ✧Oe, Teopilos mur, iau Lukas koi ehas ia alalaha nei lange imo pe e teke e hele mule lange imo. Nga lek alalaha nenge ehas tele lange imo, e has urume ure lochloch ngana nenge Iesus popoia pe hetottore nga etue nenge talune ana ume, ² ✧kela het nga etue nenge haka langa lut nga tapa. Ana non haka langa lut nga tapa ero kura pe Opepengpeng halaua i ke hele lange nena hana mur nenge hesilei hote iri. Pe i hele urume reria ume nenge lape te poia. ³ ✧Iesus mete ke ulolo pe lohoh mulmule nge nena hana mur ke etue iri ana non kina nai (40). Pe nga etue nemur, popoia ure halang ke te esia pe leteria manmanna ke Iesus maul haka mule nga ana metenga lo. Nena hana mur te esia i pe heleia NeHalang nena nualanga pe nekinga lange iri. ⁴ ✧Nga etue nenge Iesus tu luluch nge iri kura pe tunge helenga kerkereng ngana nei lange iri ke teke, “Atu nge Ierusalem mukam ke a kulele tunginga nenge e hele ia lange imo lo. Tunginga nenge Temek heleia ke teke tunge lange imo. ⁵ ✧Ioanes henune imo nga ech mana. Pe nge rou pongnai lape a mene henuninga nga Opepengpeng.”

NeHalang Mene Heke Iesus Langa Lut Nga Tapa

✧ **1:1:** Luk 1:3 ✧ **1:2:** Mak 16:19; Luk 24:49-51 ✧ **1:3:** Luk 24:36-49; Ume 10:41 ✧ **1:4:** Luk 24:49; Ioa 14:16-17; Ume 2:33
 ✧ **1:5:** Mat 3:11

6 ✧ Iesus nena hana mur teare luluch nge i pe te onteia i ke te teke, “Non Soke, lape otal haka mule Israel kai? Nga etue nemai?”

7 ✧ Pe Iesus hele, “Ure papalaungana nemur aria etue, Temek i sipona talue iri. Iange i nauele ure lochloch. Ke imo a eteia ure nemur te lohot ngaria ero. 8 ✧ Pe nga etue nenge Opepengpeng sio at nge imo, lape a mene kerkerenga nenge a haliu hote iau lange hehei pe hana lochloch. Ke lape a haliu nge Ierusalem pe nge Iutea lochloch pe nge Samaria pe nga kileng lochloch ngana nga ich.”

9 Iesus helele kura pe NeHalang mene heke i ke la sapele nga lut nga tapa. Pe hana nemur temes ke tenau ala tote i kela lele teu nga ulu.

10 Hana nemur mataria tu mana nga lut kura pe hana nai nge reria hengeron hussu te lohot ke temes luluch nge iri. 11 ✧ Pe te hele, “Imo hana nenge Kalelea, pomere nenge ames ke anau haka lamana nga tapa mam? A esia Iesus laka NeHalang mene heke i ke la nga lut nga tapa lo! Pe at mule ngana, lape pomalam mana nga haka la ngana nem.”

Mateas Mene Iutas Munna

12 ✧ Ure nemur te lohotot pe Iesus nena hana mur tetu nga hengene nenge Oliua. Ke het pe tei sio ke tela mule nge Ierusalem. Pe kue sase ngana nenge lange Ierusalem ana lome iri ana non kina iri lime iri analoch. (kilomita elle) 13 ✧ Iok laol, tei teu lange Ierusalem pe tei haka langa lut nga pele letena unne nenge te tutuia. Iri lochloch

✧ **1:6:** Luk 24:21 ✧ **1:7:** Mak 13:32 ✧ **1:8:** Mat 28:19; Luk 24:48 ✧ **1:11:** Mat 26:64; Luk 21:27 ✧ **1:12:** Luk 24:50-53

✧ **1:13:** Mat 10:2-4

eria koi: Petrus, Ioanes, Ieims, Antreas, Pilipus, Tomas, Patolomius, Mateus, Ieims nenge Alpeus tuna, Simon nenge seilil kina, pe Iutas nenge Ieims tuna. ¹⁴ Iri lochloch te eukirau ke kokoes mana ke te hetalaulau. Iri ul hehei nemur pe Maria nenge Iesus tana, pe Iesus titina mur.

¹⁵ Nga etue hel nga hoena iri lochloch ngana nenge leteria manmanna te eukirau. Iri nenge te lohot, iri ana non kina iri rahtele elle (120). Pe Petrus mes haka pe hele, ¹⁶ ✧“Titik mur pe liliuk mur, imo a eteia poinga nenge Iutas poia nem. NeHalang nena helenga lohot ke manmanna lo. Ke Opepengpeng hele hote nga Teuit anna ke teke, Iutas lape i non nenge henonou hote hana nenge te laua Iesus. ¹⁷ Nga tele ngana, imem pekngamem Iutas pe i rahite ume elle mana nenge pomange imem nei.”

¹⁸ ✧(Iok Iutas poia poinga poreke ngana nem pe te olia i nga umtutuna. Pe mene umtutuna nem pela olia ich unne. Pe nga ich unne nem, ana non losio ke mete pe sana chach pe makanna pararai hot. ¹⁹ Hulua lochloch ngana nenge tetu nge Ierusalem, te longe pe te hetue kileng neu nga reria helenga ke ene Akaltama. Luna: Eina lele ich.)

²⁰ ✧Pe Petrus hele mule, “Helenga nenge Teuit has sue nga alalaha nenge Sam hele ke pomai,

“‘Lape na pele nganngana ero
pe mele tuia ero.’”

Pe hasinga e pule hele ke teke,

“‘Mele lape mene munna nga ana ume.’”

²¹ Ke pomlam lape ta henonou hote mele ke mene munna ol. Pe mele nem lape ta henonou hote nga iri hana nenge te i lululuch nge ita nga etue lochloch nenge Non Soke Iesus i luluch nge ita.

²² ✧ Talun ngana nga etue nenge Ioanes henunun, ke la het nga etue nenge NeHalang mene heke Iesus langa lut nga tapa.”

²³ Iok laol, te henonou hot ke hana nai. E ene Iosep nenge te hetue ke Pasapas (pe ene e pule Iastus). Pe e ene Mateas. ²⁴ Ol pe te hetalaulau lange NeHalang ke pomai, “Non Soke iong o eteia utar nenge tuteu nga hulua lochloch leteria. Ke pomalam o hemallaha hote non elle nge iri nai nei ol, nenge o henonou hote ²⁵ ke mene Iutas munna. Iange Iutas hile sue ume nei lo. Pe i kou lake amnei ana nga kileng unne nenge lape laia.”

²⁶ Laol pe te mene um nai nenge hana nai neu eria maia, pe te saua ana maelpa pe Mateas ene mahot ia. Pomalam tesis luluche i lange Iesus nena hana analoch pe elle neu, ke mene Iutas munna.

2

Opepengpeng Sio At Ngana

¹ ✧ Pentekos ana etue at pe iri lochloch te eukirau ke muria elle. ² Pe ueiuei mana ute sio at nga tapa pe alngana pomanga tuttula palaungana. Sio at pe hemute pele letena nenge te tuia. ³ ✧ Ol pe te esia ute hel nge pomanga oan remen ngana nge la ke rongu heke iri elle pe elle pe tu haka mana

✧ **1:22:** Mak 1:9; 16:19; Ioa 15:27 ✧ **2:1:** Lev 23:15-21; Deu 16:9-11 ✧ **2:3:** Mat 3:11

nga hougaria. ⁴ ✧ Te muta nga Opepengpeng pe te talun ke te hele nga helenga altoto ngana mur nenge tunge lange iri.

⁵ Pe nge Ierusalem, Iuta mur hel nenge leteria metene NeHalang ke kokoes, te tu pule. Pe iri teat nga kileng lochloch ngana nga ich. ⁶ Te longe ure neu nge lohote teat ke te eukirau. Teat ke te eukirau pe te rura toto iange te longe hana nemur nge te helele nga kileng elle pe elle reria helenga mur pengpeng. ⁷ Ol pe ngaria lohote te hele, “Hana nemur reria nge Kalelea pe chauling mur ia iri. ⁸ Pe pomere nenge ta longe iri nge te hele nga ita sipora rera helenga mur mai? ⁹ Ita lochloch ngana nei ta at nga kileng nemur nge Patia pe nge Mitia, pe nge Ilam pe nga kileng nenge Mesopotamia pe nge Iuta pe nge Kapatasia pe nga kileng nenge Pontus pe Eisia pe nge ¹⁰ Prikia pe nge Pampilia pe nge Ekipto. Pe nga kileng nemur nenge Lipia nenge rochroi lange Sirini. Pe ara hel nge ita teat nge Rom. ¹¹ (Iri nenge teat nge Rom, hel iri Iuta pengpeng nike. Pe hel, iri Iuta ero mukam pe nga hoena te lohote ke iri Iuta.) Pe ara hel nge ita teat nge Krit pe nge Arapia. Pe ita lochloch ngana ta longe hana nemur nge te heleia ure papalaungana nemur nenge NeHalang popoia iri. Pe te heleia ure nemur nga ita sipora rera helenga mur pengpeng.” ¹² Ngaria lohote pe leteria lilil toto pe te ontei hel mulmule nge iri ke te teke, “Ure nenge lohote nemai, luna mere toto mai?”

¹³ Pe hel tetua sal haka ke te teke, “Hana nemur

✧ **2:4:** Mak 16:17; Ume 4:31; 10:44-46; 19:6

tein iam.”

Petrus Hemellehe Hulua Ramaria

¹⁴ Iok, Petrus mes haka luluch nge pekngana mur nenge analoch pe elle nem pe haliu ke palaungana toto lange hulua lochloch ngana ke teke, “Iuta mur pe imo lochloch ngana nenge atu nge Ierusalem, a longo at nge iau pe e hemallaha hote ure nenge te lohotot nei luna lange imo. ¹⁵ Imo a teke hana nemur tein. Pe iri tein ero iam, iange kileng uach mana kura! ¹⁶ E hele lange imo pengpeng, ure nenge te lohotot nei, hetatalonga Ioel hele talue nge nike lo. Hele ke teke,

¹⁷ ✧ “ ‘NeHalang hele ke pomai koi;

Etue nemur nga hoena nge te lohot tala nga etue hetala ngana,
iau lape e tunge Opepengpeng ke rongo heke iri lochloch.

Tutumo mur tatamanna pe tutumo mur heheina,
lape te haliu hote lek helenga mur.

Pe lape lemo lolomele mur,
lape tenau operia ia ure mur
pe amo hana papalauna mur,
lape tema operia rara.

¹⁸ Pe lek hekuleileinga ana non mur,
manmanna toto ke te mene Opepengpeng nem pule,

ke iri pule te haliu hote lek helenga mur.
Iri nenge tatamanna pe heheina pule.

¹⁹⁻²⁰ Pe lape epoi hote ana lala hel nga lut nga tapa ke pomai,
lape chaia tua ero ol, pe kileng au mana.

Pe teio matana lape hul ke pomanga toho.

Pe lape epoi hote ana lala hel nge sio nga ich
ke pomai,
lape e heremenia kileng nga toho
pe e poia kileng ke oan ngaulele pe kileng
pulu ala mana.

Pe ure nemur lape te lohoh tala

nga NeHalang ana etue nenge palaungana
toto.

²¹ Pe iri lochloch ngana nenge te tang la nge Non
Soke ke halaua iri,
lape tetu ke te maulul.’ ”

²² Pe Petrus hele pule, “Imo hana nenge Israel,
a longo at nga lek helenga. E teke e hele urume
Iesus nenge Nasaret lange imo. Imo sipomo a
eteia ume papalaungana pe lala mur nenge Iesus
poi hote lange imo ke a esesia lo. Nga NeHalang
lemene ngana toto, poia ure nemur ke te lohoh ke
pomalam. Iange i teke heneue imo ke a eteia ke
i sipona kulos sue Iesus at. ²³ Pe nga NeHalang
lemene ngana, tung heke Iesus langa perimo ke
pomanga i sipona letena tuanin hot ngana ia nge
nike, pe heleia ke teke poia. Ke imo sipomo a
hune Iesus nenge a tunge i langa hana poreke
ngana mur peria ke te heon heke i ke mete. ²⁴ Pe
NeHalang hemaui heke mule Iesus nga metenga.
Hile hote i ke mete sapele ero, iange kerkerenga
pele nga metenga nakuna ero nge hekou sue Iesus.

²⁵ ☆ Non Soke Teuit heleia Iesus ke pomai,

“ Kokoes mana e esesia Non Soke.

Pe ute pele ero nge heloiloi ia iau.

Iange ana non tu ke rochroi mana nge iau.

26 Ke pomalam letek urana toto pe e hele ke e iech mana.

Pe pule singik nei lape tuke angala mana nge NeHalang.

27 Iange NeHalang iong, o hile sio mene iau

ke etu nga hana nenge te mete reria kileng ero.

Pe lape o hile sio mene lem non nge pengpeng

ke ma ke punich nga ich letena ero.

28 Iong, o henonoua iau nga maulinga ana kue lo.

Ke lape o poia iau ke etu luluch nge iong

pe o poia iau ke e iech toto.' ”

29 ✧Iok Petrus hele mule, “Titik mur e teke e hele hot pengpeng lange imo nge rette Teuit. Ana

non mete ke tealohite i lo. Pe ana polo tu luluch nge ita ke at nga etue nenge heueu nei. 30 ✧Pe

non soke Teuit nem i hetatalonga. Pe i eteia utar nenge NeHalang heleia ke teke poia. NeHalang

talue helenga kerkereng ngana nge teke hemes heke Teuit nette e ke lohot ke i naungaala ana

none, ke pomange Non Soke Teuit i sipona. 31 ✧Iok, Non Soke Teuit eteia utar nenge NeHalang teke

popoia, pomalam hele urume Mesias nem maul haka mule ngana ke teke, ana non lape tu ke lasus

nga hana nenge te mete reria kileng ero. Pe pule lape koluna ma ke punich nga polo letena ero.

32 Ke Ne Iesus nei, ngana kou NeHalang hemaui heke mule i nga metenga lo. Ke imem lochloch

ngana nei, Iesus maul haka mule pe at ke lohot nge imem. Ke ngana koi nenge mo hele hotote

ure nemur, iange mo esia lo. 33 ✧Ke Ne Iesus nem,

✧ 2:29: 1Ki 2:10 ✧ 2:30: 2Sa 7:12; Psa 89:3-4; 132:11 ✧ 2:31:

Psa 16:10 ✧ 2:33: Ume 5:32; 7:55-56

ngana kou maul haka mule kela are nga Temene penna tamalmal lo. Pe mene Opepengpeng nga Temene penna lo. Ke pomanga Temene hele talaia lo ke teke tunge lange i. Pe nena tunginga nenge hekulo sue at nge imem, ngana koi nenge a esesia pe a longlonge heueu nei.

³⁴ ✧ “Iange Non Soke Teuit haka langa lut nga tapa ero. Pe Iesus i toro mana haka langa lut nga tapa. Pe Non Soke Teuit hele ke pomai,

“ ‘Non Soke hele lange ak Non Soke ke pomai:

“O haka at ke oare lakoi nga ilik ele nenga perik tamalmal.

Oare lamai kela het nga etue nenge,

³⁵ e mene lem ngarang mur, ke e talue iri nga apem sana ene,

ke apem ana manga mur ia iri.” ’

³⁶ ✧ “Ke imo hana nenge Israel, nenge nei a etei tote ol, iange Iesus nenge a heon heke i nem, NeHalang tal heke tote i ke i soke toto ol. Ke i Mesias nenge mene mule NeHalang nena hana mur nenge hesilei hote iri lo.”

³⁷ Iok laol, Petrus na helenga nemur tua tote hehei pe hana leteria, ol pe hehei pe hana nemur te hele lange Petrus pe pekngana mur ke mai, “Oe atong mur, pe imem lape mopoi ke pomere mai ol?”

³⁸ Pe Petrus hele lange iri ke mai koi, teke, “Imo lochloch ngana nem, imo elle pe elle, a hulua letemo nga lemo poinga poreke ngana mur, pe a mene henuninga nga Iesus Krisus ene. Pomalam lape NeHalang letena ia imo nga lemo poinga poreke ngana mur. Pe lape a mene tunginga

nenga Opepengpeng pule nenge NeHalang hekulo sue at nei. ³⁹ ✧ NeHalang talue helenga kerkereng ngana lo, nenge teke tunge Opepengpeng lange imo pe nge tutumo mur pe nge hulua lochloch ngana nenge tetu nga tau. Oe, tunge lange iri nenge i sipona iua iri.”

⁴⁰ Pe Petrus hele hote helenga e pule lange iri pe hele ke kerkereng toto lange iri ke mai, “Anau ala amo, iange lape melmelenga palaungana nenge NeHalang tunge lange hana poreke ngana mur, lape mene imo pule!” ⁴¹ ✧ Petrus na helenga tua tote leteria pe hulua halang toto leteria manmanna nga helenga nemur. Ke pomalam te mene henuninga. Ke hehei pe hana iri ana non kina lime iri analoch iri mol (3,000) te lohot ke Iesus nena hana mur nga etue neu pengpeng.

Iri Nenge Leteria Manmanna Nge Iesus Tetu Ngaria

⁴² ✧ Iok, iri lochloch ngana nenge te hulua leteria pe te mene henuninga nem, kokoes mana tela nge Iesus nena hana mur ke te hetottore iri. Pe tetu ngaria pomai, tenau hel mule nge iri ke pomanga iri lochloch titiria mur hel. Te eukirau pe te ngau ke elle pe te eukirau ke te hetalaulau. ⁴³ Pe Iesus nena hana mur tepoi hotote lala mur pe ure papalaungana mur pe hulua te esesia pe te rura toto. Pe haria kangkanga manmana. ⁴⁴ ✧ Ke iri lochloch ngana nenge leteria manmanna nge Iesus tetu manmana ke muria elle, pe te tung hel el aria ure. ⁴⁵ Nenge teke tetu pe mele na ure unne

✧ **2:39:** Isa 57:19 ✧ **2:41:** Ume 2:47; 4:4 ✧ **2:42:** Ume 20:7

✧ **2:44:** Ume 4:32-35

sune mana, te mene reria ure hel langa ingala, nem pe mele hel te olia reria ich unne pe uruna te laia nge mele nem. ⁴⁶ Kokoes mana tela ke te eukirau nga NeHalang nena pele palaungana. Pe pule tela ke te eukirau ke te ngau nga reria pele mur. Te ngau pe te iech pe te tung helia aria ngaunga. ⁴⁷ ✧Pe te heto heke NeHalang ene pe te iech toto iange hehei pe hana lochloch nenge Ierusalem, leteria urana mana nge iri. Nga etue lochloch, NeHalang hesilei hotote nena hana mur. Ke nga poinga nem mana, iri nenge NeHalang mene mule iri pe leteria manmanna nge Iesus, te lohote ke iri hulua toto.

3

None Nge Apena Lul

¹ Nga ulei nga etuene e, Petrus iri nai Ioanes tei teu lala nga NeHalang nena pele palaungana. Tei teu lalamau ke te hetalaulau ke pomanga kokoes te popoia lo. ² Pe NeHalang nena pele palaungana neu matana, te hetue ke ene Rerere. Pe none nge apena lul nga i kino ngana nike arare lamau. Kokoes mana te takisia i ke te laia nga pele matana neu, ke longlong umtutuna nge hehei pe hana nge tei teu lala nga NeHalang nena pele palaungana neu. ³ Iok, esia Petrus iri nai Ioanes nge tei teu lala, pe long umtutuna lange iri. ⁴ ✧Ol pe Petrus iri nai Ioanes te nachnei hite i, pe Petrus hele, “Onau at nge imem!” ⁵ Iok, ana non naula nge iri nai pe teke ma lape te tunge ute lala nge i.

✧ **2:47:** Ume 6:7; 11:21 ✧ **3:4:** Ume 14:9

⁶ ✧ Pe Petrus hele mule lange i, “Iau lek umtutuna ero toto koi, nenge lape e tunge lange iong. Pe lek ure nenge e teke e tunge lange iong ngana koi nei; Nga Iesus Kristus nenge Nasaret ene, e hele lange iong ke omes haka pe oi!” ⁷ La Petrus rahat heke non neu nga penna tamalmal pe ueiuei mana ana non apena takaha pe mes sapele. ⁸ Non neu mes nga apena pe tamu haka pe talun ke i rara sapele. Pe i pe Petrus pe Ioanes tei teu la sapele nga NeHalang nena pele palaungana neu letena. Pe non neu ii pe tamtamu pe heto hekeke NeHalang ene. ⁹ Pe hulua lochloch ngana nga lamau te esia non neu nge ii pe te longe i nge heto hekeke NeHalang, ¹⁰ ol pe te rura toto pe leteria tuanin rara ke te teke, “Utar toto nenge poia non nem ke urana mule?” Iange tenau urume ke i non nenge arare ke long manmana umtutuna nga pele matana nenge Rerere.

Petrus Haliu Nga NeHalang Na Pele Palaungana

¹¹ Iok laol, hulua lochloch ngana te longe ure neu nge lohot pe te song ke tela nga sauach nenge te hetue ke Solomon na Sauach. Tela pe non neu lau hite Petrus pe Ioanes ke temes. ¹² Pe Petrus esia hulua lochloch ngana nemur nge te rura ia non neu nge i mule pe hele, “Imo hana nenge Israel, pomere nenge a nachnei sakililia imem ke pomam? Imo a teke lemem kerkerenga palaungana pe imem toto kai, nenge mo poia non nei ke i mule mai? ¹³ ✧ Ra tete mur aria soke NeHalang nenge Apraham pe Isak pe Iakop te heto hekeke,

✧ **3:6:** Ume 4:10; 16:18 ✧ **3:13:** Exo 3:6, 15; Luk 23:13-25; Ume 2:23

tunge hemalmalinga lange nena hekuleileinga, Iesus lo. I laka nenge a tunge i langa hana nenge Rom peria. Pe Pilatus hele ke teke hottaua ute nge non nem poia ke poreke ero, pomalam teke papa ala ana nga helenga pallaklaka ngana nenge a poia lange i. Pe imo a hulua patangamo lange i pe a toto ita toto lange Pilatus ke a teke, non nei mete. ¹⁴ Non nei, NeHalang nena non toto. Ke na poinga pe na ume mur pengpeng mana. Pe imo lememo ero ia i ke a teke lake mete. Pe a hele lange Pilatus ke mene non nenge hunun hana munna. ¹⁵ Ke imo a hune non nenge tunge maulinga at nge ita laka. Pe ana non, NeHalang hemaui heke mule i lo. Imem nai mo esia ke ngana koi nenge mo heleia. ¹⁶ Ke imem nai letemem manmanna toto nge Iesus. Imo a esia non nenge apena lul nem, i urana mule nga kerkerenga nenga Iesus ene. Ke letemem manmanna ngana nge Iesus laka nenge poia non nem ke urana mule.

¹⁷ ☆ “Pe titik mur, e eteia ke ulolo. Imo ul amo papalauna mur, a poia poinga nei lange Iesus iange a eteia ero. Ke ngana laka nenge lememo ero ia i. ¹⁸ Pe e hele lange imo pengpeng, NeHalang hele hote nga hetatalonga mur haria nge nike lo. Nenge hele ke teke, ‘Non Mesias nenge at ke mene mule nena hana mur, lape takisia melmelenga palaungana.’ Ke nga poinga nenge a poia nem, pete tote NeHalang hele ngana. ¹⁹ ☆ Pomalam apoi ke pomai koi; A hulua letemo nga lemo poinga poreke ngana mur pe a nanasia NeHalang. Pomalam lape NeHalang letena porekeia imo nga

lemo poinga poreke ngana mur. ²⁰ Nenge teke apoi ke pomam, lape NeHalang hekulo sue opemo ana ngaunga at nge imo. Ke lape kulosia Mesias nenge i sipona henonou hote lo, ke at mene mule nena hana mur nenge hesilei hote iri lo. Ke Mesias nem laka Iesus i sipona. ²¹ Pe i lape tunga tapa mukam ke kulele etue nenge NeHalang talue ke teke, poia ure lochloch ngana ke te lohot ke heueu ngana mule. Helenga nem, NeHalang i sipona hele hote nga nena hetatalonga mur haria nge nike. Pe hetatalonga nemur, NeHalang talue iri ke altoto ke te poia ume nem pengpeng. ²² ✧Ke nge nike, Moses hele tote Ne Iesus ke mai,

“ ‘Amo Soke NeHalang lape henonou hote mele e nge imo sipomo,
pe talue i ke i hetatalonga ke mange iau.

Pe teke hele ke mere lange imo,
a longo taua nena helenga mur.

²³ Pe mele hel nenge te longo taua hetatalonga nem nena helenga ero,
lape tetu teu langa NeHalang nena hana mur ero.

Pe lape NeHalang hun sue iri ke tehet.’

²⁴ “Pe hetatalonga lochloch ngana nge nike, te hele hote utar nenge te lohotot heueu nei. Talun nge hetatalonga Samuel pe ole lange pekngana nemur nenge te nanasia i. ²⁵ ✧Pe imo lape a mene ure nemur nenge hetatalonga mur te heleia. Pe NeHalang hele hote ure nemur nga etue nenge, i pe lemo tete mur te talue helenga tomunga hel nem. Iange i hele lange Apraham ke pomai, ‘Lape e pete hulua lochloch nga ich, pe petanga nem

✧ 3:22: Deu 18:15, 18-19 ✧ 3:25: Gen 22:18

lape at nge iong sipom alom.' Nge nike, NeHalang tunge helenga nem lange Apraham, pe heueu nei, petanga nem sio at nge imo ol. ²⁶ ✧Ke pomalam NeHalang henonou hote nena non pe kulosia i ke at tala nge imo ke pete imo pe halaua imo elle pe elle, ke a hile lemo poinga poreke ngana mur.”

4

Hana Papalauna Leteria Inin Taua Petrus Iri Nai Ioanes

¹ Iok, Petrus iri nai Ioanes te hele lala nge hehei pe hana kura pe tunginga ana hana mur pe non soke nenge nauelele NeHalang nena pele palaungana ana naungaala mur pe Satusi mur hel teat ke te puris. ² Teat pe leteria inin toto iange Petrus iri nai Ioanes te hetottore hehei pe hana nga Iesus nge maul haka mule nga metenga. Ke nem hemalaha hot tote ke, iri nenge te mete lape te maul haka mule. ³ Laol pe hana papalauna nemur te laua Petrus iri nai Ioanes ke te teke te onteia iri nai pe ero. Iange kileng ulei sio lo. Pomalam tetal teua iri langa tuele au ngana. ⁴ ✧Pe hulua lochloch ngana nenge te longe iri nai reria helenga, leteria manmanna. Ke iri nenge leteria manmanna te lohote ke iri ana non kina lime iri analoch iri lime (5,000).

⁵ Iok, pomange rou almasinga ana hana mur pe hana nenge iri mukmuka nge Israel mur pe hotonga ana hetoronga mur, teat ke te eukirau nge Ierusalem. ⁶ Pe tunginga ana hana mur aria non soke, ene Anas. Ke Anas pe Kaepas pe Ioanes pe Aleksanta pe iri hel pule nenge te lohote nga

mata nenge tunginga ana hana mur, iri lochloch tela ke te eukirau luluch nge hana nemur. ⁷ Laol pe te hemesia Petrus iri nai Ioanes nga mataria pe te onteia iri ke pomai, “A poia ure nei ke mere mai? A mene lemo kerkerenga langai nenge a poia ure nei? Pe a poia nga itei ene?”

⁸ Pe Opepengpeng teu ke muta toto nge Petrus pe tuacholia hana nemur reria helenga ke mai, “Imo almasinga ana hana mur pe imo hana nenge imo mukmuka nge Israel mur: ⁹ A onteia imem nga halaunga nenge mo poia nge ape lul nei. Maul ke mere? ¹⁰ ✧ Imo lochloch pe imo Israel mur a longo ke nek. Non ape lul nei urana mule nga Iesus Kristus nenge Nasaret nena kerkerenga. Pe imo a hune ana non ke mete nga ana manga toto. Pe NeHalang hemaul heke mule i. Pe NeHalang nena helenga hele ia Iesus ke mai:

¹¹ ✧ “‘I laka, i um nenge imo hana nenge a lelele pele lememo ero ia.

Pe i, lohote ke i um palaungana nenge rahtua ele pele.’

¹² ✧ Maulinga at nge mele ero ol. At mana nga Iesus ene.”

¹³ Hana papalauna nemur te esia Petrus pe Ioanes pe te rura. Iange iri nai temes ia aria seilil. Pe te eteia iri lo, nge iri hana mana nge ramaria alchach ero. Pomalam te eteia iri nai nge tetu luluch nge Iesus. ¹⁴ Pe te esia non ape lul nem nge mes luluch nge iri pe te reng toto ke te hele ia helenga e ero ol. ¹⁵ Hana papalauna nemur te kulos hote iri nai pe te hele tele el nge iri, ¹⁶ “Lape

✧ **4:10:** Ume 3:6, 13-16 ✧ **4:11:** Psa 118:22 ✧ **4:12:** Mat 1:21

ta poia iri nai ke pomere? Hehei pe hana lochloch ngana nge Ierusalem te esia iri nge tepoi hote ure palaungana nem nge hemallaha hote NeHalang na hekerkerenga. Ure nei, ta talkome ero ol!
 17 Teke poi, pe ta hele ke kerkereng lange iri nai ke te heto heke Iesus ene ero ol. Pomalam ure nei het la koloi pe te heloloune ero ol.”

18 ✧ Te iua iri nai pe te hele ke kerkereng lange iri nai ke te hetottoro pe te haliu nga Iesus ene ero ol.

19 ✧ Pe Petrus iri nai Ioanes te hele, “A mil teu la. Nga NeHalang matana, poinga tei nge urana? Mo longo taua NeHalang ma mo longo taua imo?

20 Imem, ute pele nge ra ele halimem ero ol iange mo longe pe moes tote lo.”

21 Pe hana papalauna nemur te hottaua ute ero toto nge poreke nge iri nai nge tetal teua iri nga tuele au ngana. Pomalam, te keres taua iri pe te kulos hote iri nai ke tela. Iange hulua te esia ure nem nge lohote pe te heto heke NeHalang. 22 Pe non nenge te hemasia i nei ana hesinga ele haka nga ana non kina nai (40).

23 Te kulos hote Petrus iri nai Ioanes ke het pe tela sapele nge pekngaria mur pe te heleia ure lochloch nenge almasinga ana hana mur pe tunginga ana hana mur aria papalauna mur te hele ia lange iri. 24 ✧ Iri te longe helenga nemur pe iri lochloch leteria elle pe te hetaulau lange NeHalang ke pomai, “Non Soke, iong sipom oala hote tapa pe ich pe ruach pe ure lochloch ngana. 25 ✧ Nge nike toto, Opepengpeng hele hot nga lem hekuleileinga, lememe te ne Teuit hanna ke pomai:

✧ 4:18: Ume 5:28 ✧ 4:19: Ume 5:29 ✧ 4:24: Exo 20:11; Neh 9:6; Psa 146:6 ✧ 4:25: Psa 2:1-2

“ Pomere nge hana lomonmona mur leteria inin hali?

Pomere nge tetal hel ia helenga ke te hep-oreke Non Soke?

²⁶ Kileng mur nga ich aria naungaala mur tetal helenga ke tei ia polong.

Hana papalauna mur pule tetal helenga

ke te hekou sue Non Soke

pe Mesias nenge Non soke tal hote ke mene mule ita.’

²⁷ ✧Oe Non Soke. Manmanna nge Herot iri nai Pilatus te heua hana lomonmona mur pe Israel mur ke teare nga tuele tana nge Ierusalem. Tetal helenga ke te hekou sue Iesus, lem hekuleileinga nenge otal hote. ²⁸ ✧Iri te poia poinga nem, nanas mene iong lemengam. Iange lohot nga lem kerkerenga nike. ²⁹ ✧Iok, Non Soke o nau sio at nge imem, lem hekuleileinga mur ke o halaua imem. Iange hana kai te hemataua imem mai. Ke o halaua imem ke momes ke kerkereng toto ke mo haliu hote lem helenga. ³⁰ Otul hote perim ke mo hemasia haleles mur pe mopoi hote ure papalauna ke hemallaha hote lem kerkerenga. Mo poia ure nemur nga Iesus ene, lem hekuleileinga nenge iong sipom otal hote.”

³¹ Te hetalaulau ke ulo, pe kileng nenge te hetalaulau ia nem rur. Pe Opepengpeng hemute iri lochloch ke aria seilil ke te hele hote NeHalang na helenga.

Iri Nenge Leteria Manmanna Te Halau Hel Iri

³² ✧Iri nenge leteria manmanna, leteria pe ra-

✧ **4:27:** Mat 27:1-2; Luk 23:7-11; Ume 3:13 ✧ **4:28:** Ume 2:23

✧ **4:29:** Epe 6:19 ✧ **4:32:** Ume 2:44

maria elle mana. E nge iri teke i toro nena ute ero, iange ure lochloch te teke iri lochloch reria. ³³ NeHalang tung sue hekerkerenga palaungana lange Iesus nena hekulkulonga mur ke te haliu hote Iesus maul haka mule ngana. Pe pete tote iri lochloch. ³⁴ ✧Iri lochloch reria ure pe ute e nge alpapa nge iri ero. Iange iri nenge reria ich pe reria pele, te hile hotote ke mele hel te ololia iri. ³⁵ Pe te mene ure nemur ururia pe te tunge lange hekulkulonga nemur. Pe hekulkulonga nemur te heronge lange iri nenge reria ure mur ero. ³⁶ None nge ene Iosep, tana hoe i nge Saipras. Pe ana mata, Liuai. Pe hekulkulonga nemur te hetue i ke ene Parnapas. (Luna, non nge hekerkereng ia hehei pe hana leteria pe halachlaua iri.) ³⁷ Ana non pule hile hote na ich unne ke mene uruna pe tunge lange hekulkulonga nemur.

5

Ananias Iri Nai Sapaera

¹ Iok laol, none nge ene Ananias iri nai nehei Sapaera reria ich unne, mele hel te olia pule. Pe Ananias rahite umtutuna nenge ich neu uruna ele. ² ✧Nehei pule eteia pe ngata mana. Ol pe Ananias mene umtutuna ele mana, pe laia nge Iesus nena hana mur iange ele kou talkome lo.

³ ✧Pe Petrus hele lange Ananias, “Pomere nenge ongata lange Non Poreke ngana ke o pallakaia Opepengpeng, ke o rahit mule umtutuna ele nga ich uruna nenge o mene nem? ⁴ Ich nem te olia ero kura pe iong lem nike. Pe te olia ke het pe

umtutuna nem, iong lem pengpeng. Pe utar nenge pa heke iong ke o poia poinga nei? Iong o pallakalaka ia none mana ero, o pallakaia NeHalang laka nem.”

⁵ Ananias longe helenga nem, pe losio pe mete sapele. Pe iri nenge te longe ure nem nge lohot, mataunga palaungana laua iri. ⁶ Ol pe hana lolomele hel tela ke te ruchite non neu koluna pe te takis hote kela tealo hite.

⁷ Etue mala pol lo pe Ananias nehei iteu at. Pe i eteia utar nenge lohote tala nga etue neu ero. ⁸ Ol pe Petrus onteia i, “O hele at nge iau mukam, lemo ich unne nenge te olia lange imo nai, uruna kaloi?”

Pe ana hei hele, “Oe, uruna lochloch lakalom.”

⁹ Ol pe Petrus hele mule lange i, “Pomere nenge imo nai em a ngata hel ke a totoia NeHalang opene ke pomam? Onau la, hana nenge tealo hite em iau temes nga pele matana neu pe lape te takis hote iong la pule!”

¹⁰ Nga etue unne neu pengpeng, hei neu losio pe mete sapele. Pe hana lolomele tei teu at pe ana hei mete lo, pomalam te takis hote kela tealo hite i nga ene rikena. ¹¹ Ol pe iri lochloch ngana nenge leteria manmanna nge Iesus, pe iri hel pule nenge te longe ure nemur nge te lohote, iri te matau toto ol.

Iesus Na Hekulkulonga Mur Te Hemas Mule Hulua Halang

¹² ✧ Iesus nena hekulkulonga mur tepoi hote ure papalaungana halang ke hulua lochloch te esia. Pe iri nenge leteria manmanna, te lala ke te eukiraurau nga Solomon Nena Sauach. ¹³ Pe iri nenge

✧ **5:12:** Ume 2:43; 14:3

te tu nge hot, leteria urana mana nge iri pe teteu pulut mana pe teare luluch nge iri ero. ¹⁴ Pe hulua halang toto, leteria manmanna nge Iesus pe teteu kela te koko teu nge Iesus nena hana mur. ¹⁵ Ol pe hehei pe hana tela ke te takis hote iri nenge singiria haleles ke teat ke te emara sue iri nga hete mur nga kue ilina. Pomalam, Petrus itoto pe opene ma hite iri pe temaul. ¹⁶ Pe hulua lochlolch ngana nga kileng nemur nenge tetu rochroi nge Ierusalem, te longe pe iri pule te takis hote haleles kina mur pe iri nenge uneinei poia iri. Te atia iri pe Iesus nena hana mur te hemas mule iri lochloch.

Tetal Teua Petrus Iri Nai Ioanes Nga Tuele Au Ngana

¹⁷ Ol pe tunginga ana hana mur aria soke pe pekngana mur nenge iri Satusi, te esia ure nemur nenge Iesus nena hana mur te poia pe saria keke iri. ¹⁸ Pomalam te lohaka pe telaua Petrus iri nai Ioanes pe tetal teua iri langa tuele au ngana, kela tetu luluch nge hana porekreke ngana mur. ¹⁹ ✧ Pe nga miliko NeHalang nena angkelo e loe tuele au ngana neu matana pe mene hote Petrus iri nai Ioanes pe hele lange iri ke mai, ²⁰ “Ala ke a mes nga NeHalang nena pele palaungana letena pe a hemallaha hote helenga lange hehei pe hana ke nek nga tunga heueu ngana nei.”

²¹ Iok laol, uach sio pe iri nai teteu la sapele nga NeHalang nena pele palaungana pe te talun ke te hetottore hehei pe hana ke pomanga NeHalang nena angkelo neu heleia lo. Pe Anas iriul

✧ 5:19: Ume 12:7-10

pekngana mur te iua hana papalauna nenge Israel te eukirau. Pe te hekulo helenga langa tuele au ngana ke te mene Petrus iri nai Ioanes at. ²² Iok palpal hussu mur tela ke te lohot nga tuele au ngana pe Iesus nena hana nai neu iri ero lo. Ol pe tela mule pe te hele lange hana papalauna nemur ke mai, ²³ “Mola ke mo lohot lamau pe mo esia piunga lochloch ngana nga tuele chantom ngana neu, aria chaunga tetu ke tekerkereng. Pe naualanga nemur nenge te umume lamau, temes ke te ronge piunga lochloch. Iok, mo lohe piunga e ke moi teu la, pe hana nemur iri ero.” ²⁴ Nga etue nem, hana papalauna mur pe non soke nenge nauelele palpal hussu mur nga NeHalang nena pele pe tunginga ana hana mur aria papalauna mur te longe ke mau, pe ngaria lohot pe leteria tuanin rara ke te teke, hana pane tela ke merei?

²⁵ Ol pe none at pe hele, “A nau at, hana nenge atal teua iri langa tuele au ngana nem, ngaria kou te hetottore hehei pe hana nga NeHalang nena pele palaungana letena.” ²⁶ Ol pe palpal hussu mur iriul aria soke, tela ke te mene iri pe te mene iri ke nek mana pe te poia ute hel lange iri ero, iange te mataua hulua lochloch ngana nemur nge lape telope aria um.

²⁷ Iok laol, palpal hussu nemur te mene iri ke tela te hemesia iri nga hana nenge te longlongo helenga mataria. Pe Anas lohaka pe hele, ²⁸ ☆ “Imem moheo ele tote imo nge a hetore hehei pe hana nga non nem ene. Pe ero. Imo a hetottoro pe kura, ke hehei pe hana nga kileng lochloch ngana nge Ierusalem te longe lemo helenga mur lo. Pe

☆ 5:28: Mat 27:25

pule, imo a tue helenga at nge imem ke a teke mo hune non nem ke mete.”

²⁹ ✧ Pe Petrus iri ul Iesus nena hekulkulonga mur te tuacholia hana nemur reria helenga ke mai, “Imem mo nanas tau pulut mene hana pele hel nga ich nei reria helenga ero. Mo nanas mene NeHalang na helenga mur!” ³⁰ Imo a heon heke Iesus nga manga toto, ke nga poinga nem, a hune i ke mete. Pe ratete mur aria Soke NeHalang hemaui heke mule i nga metenga lo. ³¹ ✧ Pe mene heke i kela hetakile nga ilina nga penna tamalmal. Nga lamau Iesus lohohot ke i naungaala ana non pe hemasinga ana non. Iange NeHalang teke Israel mur te hulua leteria pe te mene maulinga ke koko. ³² Imem mo esia utar nenge NeHalang poia lo. Pe imem toro ero. Imem ul Opepengpeng. I laka, NeHalang nena tunginga nenge tunge lange iri nenge te longo taua i.

³³ Iri hana papalauna nemur nge Israel, te longe ke mau pe leteria inin toto nenge te teke te hune Iesus nena hana mur ke te mete. ³⁴ Pe ero, Non Paresio e nge ene Kamaliel mes haka nga hana papalauna nemur leteria pe hele ke teke, te mene hote Iesus nena hana mur kela temes pol nge hot mukam. Ana non i hotonga ana hetoronga ke hulua lochloch ngana tepoi ke nek lala nge i. ³⁵ Pe hele lange hana papalauna nemur ke mai, “Imo hana nenge Israel, anau ke nek toto nga utar nenge a teke a popoia lala nge hana nemur. ³⁶ ✧ A eteia, nga lia manmana none nge ene Tiutas lohohot

✧ **5:29:** Ume 4:19 ✧ **5:31:** Ume 2:33-34; Epe 1:20; Hip 2:10; 12:2

✧ **5:36:** Ume 21:38

pe teke i non palaungana pe na kerkerenga hang. Pe hana iri ana non kina iri ana non kina elle (400) leteria manmanna nge i pe te nanasia i. Pe nga etue nenge te hune i ke mete, nena hana mur te ua parai pe tepoi hote ume pele ero. ³⁷ Iok, nga hoena lutas nenge na nge Kalelea lohaka. Lohaka nga etue nenga sisalanga nge hehei pe hana lohote, ke tehas susue eria. Ana non teu nga hulua leteria ke te nanasia i ke tepoi heke hunelinga, iange lemeria ero ure neu nge lohote. Iok te hune i ke mete pe iri lochloch ngana nenge te nanasia i nem te ua parai pule. ³⁸ Pe nga ure nenge lohote heueu nei, e hele lange imo pengpeng, a poia ute lange hana nemur ero toto. A hile hote iri ke tela! Iange nenge teke ure nenge te popoia nei, iri siporia tepoi heke mene, lape ure nem sisparai sio mule. ³⁹ Pe nenge teke NeHalang i sipona poi heke, imo nakumo ero toto nge apoi ele iri. Nenge teke apoi poreke iri heueu, apoi poreke NeHalang ke ulolo!" Laol pe hana papalauna nemur te nanas mene Kamaliel nena helenga.

⁴⁰ ✧Iok, teiu teu mule Iesus na hekulkulonga nemur at pe te palia iri. Te palia iri ke het pe te hele ke kerkereng toto mule lange iri ke te hetore hehei pe hana nga Iesus ene ero ol. Ke het pe te kulos hote iri ke tela sapele.

⁴¹ ✧Iok laol, hekulkulonga nemur te hile sue hana papalauna nemur ke tela ol pe te iech toto iange NeHalang teke nakuria nge te mene meinga palaungana toto nga Iesus ene. ⁴² Pe kokoes mana nga etue lochloch tela ke te haliu hotote NeHalang

nena helenga urana toto ngana lala nge hehei pe hana nge reria pele mur, pe pule nga NeHalang nena pele palaungana letena. Te haliu hote helenga urana toto ngana nenge Iesus i sipona i Mesias, nenge NeHalang kulosia ke at mene mule hehei pe hana nenge NeHalang hesilei hote iri lo.

6

Te Henonou Hot Ke Hana Iri Rahtele Nai

¹ ✧Iok nga etue nemur iri nenge leteria manmanna nge Iesus te lohot ke iri halang toto. Ol pe ngunngunuga e lohaka nge Iuta mur nenge te helelia helenga Krik iri ul Iuta mur nenge iri Iuta pengpeng. Pe ngunngununga nem, huna nga ngaunga nenge te heronge ke kokoes lange pakar mur nga etue elle pe elle. Iange hei pakar mur nenge Krik nem, te menmene aria ngaunga ke nek ero. Pomalam te ngungu nge iri nemur nenge Iuta pengpeng. ² Ol pe Iesus nena hana iri analoch pe nai nem te eukiraua iri lochloch nenge leteria manmanna nge Iesus pe te hele lange iri ke pomai, “Nenge teke mo hilesue ume nenge mo hetottore hehei pe hana nga NeHalang nena helenga pela mo herongo mulmule amo ngaunga, panem urana ero. ³ Ke pomalam, kole mur, imo sipomo a hesilei hot ke hana iri rahtele nai nge imo mule, ke tenau ele ume nem. A henonou hote mele hel nge Opepengpeng muta nge iri, pe leteria pe reria poinga mur urana mana. ⁴ Pe imem, lape motu pengpeng nga ume nenge mo hetalaulau pe mo hetottore hehei pe hana nga NeHalang nena helenga mur.”

✧ 6:1: Ume 4:35

⁵ Iok laol, iri lochloch lemeria ke te teke tepoi ke pomanga Iesus nena hana mur te hele ngaria. Pomalam te henonou hote Stipen, non nenge letena manmanna ngana tuke kerkereng toto, pe Opepengpeng muta nge i. Pe pule Pililpus pe Prokorus pe Nikanor pe Timon pe Parmenas pe Nikolaus. Nikolaus i nena nge Antiok pe i koko teu luluch nge Iuta mur nge leteria manmanna nge NeHalang. ⁶ Iok, te mene hana nemur ke te laia iri nge Iesus nena hana mur ke tetal heke peria nge iri pe te hetalaulau haka nge iri.

⁷ ✧Pe NeHalang nena helenga song ke rongge kileng lochloch ngana. Pe hehei pe hana halang nge Ierusalem te lohote ke Iesus nena hana mur ia iri. Pe tunginga ana hana mur halang, leteria manmanna nga NeHalang nena helenga pule pe te nanasia.

Te Laua Stipen

⁸ Iok, Stipen i non nenge NeHalang pete tote i, pe tunge na kerkerenga palaungana nenge poi hote ure papalaungana hel nga hulua leteria ke te esesia. ⁹ Ol pe hana hel teat ke iriul Stipen tetak huluelia helenga. Pe hana nemur ria hetoronga ana pele e nge te hetue ke ene, hana nenge iri siporia tenau ele iri. Pe hana nemur reria nge Sirini pe Aleksantria, pe pekngaria hel pule teat nga ich nenge Silisia pe Eisia. ¹⁰ ✧Pe Opepengpeng helete matana tote Stipen ke hana nemur nakuria ero nge te hekou sue Stipen nga helenga.

¹¹ Ol pe la teol hite hana hel, nenge te pallaklaka ke te teke, “Mo longe Stipen nge hele poreke tote NeHalang iri nai Moses.”

¹² Ke nga poinga nei te hesosolos heke tote hehei pe hana pe hana papalauna pe hotonga ana hetoronga mur leteria ke telaua Stipen. Pe la te hemesia nga hana papalauna nenge te longlongo helenga mataria nga NeHalang nena pele palaungana letena. ¹³ Pe te mene teua hana hel pule kela te channanga ke te teke, “Non nei, kokoes mana, hele poreke NeHalang na pele pe Moses nena hotonga mur. ¹⁴ Pe pule, mo longe i nge hele ke teke, Iesus nenge Nasaret nem lape toto sue NeHalang nena pele palaungana nei, pe hetaua rera poinga mur nenge rette Moses tung sue at nge ita nge nike.”

¹⁵ Ol pe hana papalauna nemur te nachnei hit tote Stipen, pe te esia Stipen nge nakuna pomalaka nga NeHalang nena angkelo toto.

7

Stipen Hele Nga Hana Papalauna Nemur Mataria

¹ Iok, non soke nenga tunginga ana hana mur, onteia Stipen ke teke, “Ure nemur nenge hana nei te hele hotote atat nge imem nemai, manmanna kai?” ² ✧ Pe Stipen tuacholia lange hana papalauna nemur ke mai, “Titik mur pe temek mur, a longo at nge iau mukam! Nge nike, rette Apraham tu nge Haran ero kura pe NeHalang Non Palaungana nenge nena hemalmalinga nenge sina ala toto,

✧ 7:2: Gen 11:31; 12:1

lohot nge i nga tuele tana nge Mesapotamia. ³ Pe hele lange i ke teke, ‘O hile sue lem kileng pe lem hana mur pe ola ke otu nga ich nge lape e henonoua lange iong.’

⁴ ✧“Pomalam Apraham lohaka nga na kileng hunu nge Saltea pe la ke tu nge Haran. Iok, Apraham temene mete ke het pe NeHalang kulosia i ke at nga ich nenge a tutuia nei. ⁵ ✧NeHalang tunge ich unne lange Apraham ero toto. Pe NeHalang hele ke manmanna toto ke teke tunge ich neu lange Apraham pe na tete mur ke rea ich. NeHalang hele hote helenga kerkereng ngana nem pe Apraham hoe tutuna mur hel ero kura. ⁶ ✧Ke NeHalang hele lange Apraham ke mai koi, ‘Tong lem tete mur lape tetu nga kileng tau ngana e nga ich nenge iri siporia reria ia ero. Pe lape tetu ke te hekuleilei menmene iri nga kileng nem. Pe hana nga kileng nem, lape tepoi poreke tote iri ke hesinga iri ana non kina iri ana non kina elle. (400) ⁷ ✧Pe lape e poia ure meena ngana ke lohot nge hana nenge lemtete mur te umume nge iri nem. Pe lape nga hoena lem tete mur te ua hot nga kileng neu pe teat ke te heto heke iau nga kileng nei.’ ⁸ ✧Ol pe NeHalang hele lange Apraham ke terir us. Ke nga poinga nenge terir us, poinga nem helete metene iri nga NeHalang nena helenga tomunga hel nenge heleia lange Apraham. Ke Apraham i Isak temene. Pe Isak, tana hoe i ke ana etue iri rahtele mol, pe temene Apraham rir us sapele. Pe nga hoena Isak lohot ke i Iakop temene.

✧ **7:4:** Gen 11:31-12:5 ✧ **7:5:** Gen 12:7; 15:18; 17:8 ✧ **7:6:** Gen 15:13-14; Exo 12:40
 ✧ **7:7:** Exo 3:12 ✧ **7:8:** Gen 17:9-14; 21:4

Pe Iakop hoe ra tete mur ke hana analoch pe nai nem.

⁹ ✧ “Pe Iakop tutuna nemur saria keke tiria Iosep pe te mene i lange hana lomonmona ngana mur ke te olia i pe te mene sapele i ke lange Ekipto. Pe NeHalang tu luluch toto nge Iosep. ¹⁰ ✧ Ke nauele tote i nga ure meena ngana mur nenge lohotos nge i. Pe pule tunge letematana ngana palaungana toto lange i. Ke nem poia Parao, non soke nenge Ekipto, ke lemene tau tote i. Pomalam Parao talue Iosep ke nauele kileng nenge Ekipto, pe pule nauele ure lochloch ngana nenga Parao na pele.

¹¹ ✧ “Laol pe uringa palaungana lohotos sapele nga kileng lochloch ngana nenge Ekipto. Pe nge Kanan, rera tete nemur te uri. ¹² Ol pe Iakop longe nge te teke ngaunga kou nge Ekipto. Pomalam kulosia tutuna mur ke tela. ¹³ ✧ Iok, tela mule henai ngana pe Iosep hemallaha hote i lange titina mur pe Parao eteia ke Iosep titina mur teat. ¹⁴ ✧ Ke het pe, Iosep hekulo lange temene Iakop pe hele lange i ke teke, iri lochloch te lohaka pe tela nge Ekipto. Pe iri lochloch ngana nenge tetu lamau iri ana non kina iri mol pe analoch pe lime (75). ¹⁵ ✧ Iok laol, Iakop sio la sapele nge Ekipto. Pe nge Ekipto i pe ra tete hana nemur te mete. ¹⁶ ✧ Pe te takis mule koluria kela tealo hite iri nge Sekem, nga metenga ana polo nenge Apraham olia nga umtutuna lange hana nenge te lohotos nga mata nenge iri Hamor.

¹⁷ ✧ “Iok, etue at rochroi lo, nenge lape NeHalang

✧ **7:9:** Gen 37:11, 28; 39:2, 21-23 ✧ **7:10:** Gen 41:37-44 ✧ **7:11:** Gen 41:54; 42:1-2 ✧ **7:13:** Gen 45:1-4, 16 ✧ **7:14:** Gen 45:9-11; 46:27 ✧ **7:15:** Gen 46:1-7; 49:33 ✧ **7:16:** Gen 23:2-20; 33:19; Jos 24:32 ✧ **7:17:** Exo 1:7-8

nena helenga utona nenge heleia lange Apraham lape lohot ke manmanna. Pe Israel mur nenge tetu nge Ekipto neu iri hulua toto ol. ¹⁸ Iok, none nge altoto ol lohot ke i naungaala ana non nge Ekipto. Pe i eteia Iosep ero iange Iosep mete ke mala lo. ¹⁹ ✧ Pe ana non pallakaia rera tete hana nemur ke poia poinga poreke toto ngana lange iri. Poia iri ke tesau hote tuturia mur nenge kinkino ke te mete.

²⁰ ✧ “Pe nga etue nenge Moses tana hoe i, NeHalang lemene tau tote Moses. Pe tenau ele i nga temene na pele ke teio iri mol. ²¹ ✧ Pe nga etue nenge tesau hote i, naungaala ana non nem tuna hei ngana mene i pe nauele i ke pomanga tuna toto. Pe nauele i kela i soke. ²² Iok laol, Moses hele ngana pe ana ume mur lohot ke urana toto, iange mene tote hengetoro nenge Ekipto mur ke nek toto.

²³ “Iok nga etue nenge Moses ana hesinga iri ana non kina iri nai, (40) teke irara kela nau toto pekngana Israel mur. ²⁴ ✧ Ol pe esia non Ekipto e nge poi poreke tote non Israel e. Pomalam Moses halaua non Israel neu ke hune non Ekipto neu. ²⁵ Pe Moses teke ma hana nenge Israel te eteia ke, i sipona nge NeHalang talue i ke halaua iri ke mene hote iri nge Ekipto. Pe ero! Leteria mallaha ero toto! ²⁶ Iok poma ngerou, Moses esia hana Israel nai nge tepal hehel. Ol pe Moses lake poi hele iri pe hele lange iri ke mai, ‘Imo nai nem! Imo elle mana iam, iange lemo nge Israel. Pe pomere apal hel mule nge imo?’

✧ **7:19:** Exo 1:11-22 ✧ **7:20:** Exo 2:2 ✧ **7:21:** Exo 2:3-10

✧ **7:24:** Exo 2:11-15

27 “Pe non nenge teke palia neingana neu hepuo sose Moses pe hele, ‘Itei panenge talue iong ke emem soke iong pe o nauale imem pamam?’ 28 ✧ O teke o hune iau ke pomanga non Ekipto nenge o hune nge lona ma?’ 29 ✧ Moses longe helenga neu pe ua sapelpele kela tu nga Mitian mur reria ich pe lei ke tutuna mur nai.

30 ✧ “Iok, hesinga iri ana non kina nai (40) het, pe NeHalang nena angkelo e lohohot nge Moses nga ich sana lomona e nge rochroi langa hengene nenge Sinai. Angkelo neu lohohot nge Moses ke manga oan remenmen ngana nge ngau lalala nga ae tana sune nge mes. 31 Moses esia ke mau pe letena tuanin rara ia ke halang pe teke nau ke nek toto. Iok, la rochroi toto ke teke nau ke nek pe longe Non Soke nge hele lange i ke teke, 32 ‘Iau NeHalang, lem tete mur aria Non Soke. Lem tete mur Apraham pe Isak pe Iakop, te heto hekeke iau.’ Moses longe ke mau ol pe loiloi pe matau toto ke naula mule ero ol.

33 “Pe Non Soke NeHalang hele lange i, ‘Opoi hote ae ulina nenga apem, iange ich unne nenge o mesia nem, heo ngana toto. 34 E esia poinga poreke ngana nenge te poia lange lek hana mur nge Ekipto ke ulolo. Pe e longe iri nge te tangtang ke ngana koi nenge esio at ke e teke e mene mule iri nga hana nenge Ekipto peria. Pomalam, oat nge iau ol pe lape e kulosia iong ke ola mule nge Ekipto.’

35 ✧ “Pe Moses nei, i sipona laka nenge Israel mur lemeria ero ia i, pe te hele lange i ke te teke, ‘Itei

✧ 7:28: Exo 2:14 ✧ 7:29: Exo 2:21-22; 18:3-4 ✧ 7:30: Exo 3:1-10 ✧ 7:35: Exo 2:14

panenge talue iong ke emem Soke iong pe o nauele imem pamam?’ Ke ana non i sipona koloi nenge NeHalang kulosia na angkelo ke hele lala nge i nga oan sapelala ngana nei. Nenge hele lange i ke teke, la mule nge Ekipto ke mukaia Israel mur ke te ua toto nga kileng nem. ³⁶ ✧Iok, Moses mene hote Israel mur nge Ekipto. Pe nge Ekipto, NeHalang hekerkereng ia i ke poi hote merakulo mur. Pe poia hel pule nenge tei tele nga ruach nenge ene Ruach Remenmen. Pe pule nga ich sana lomona nge teii ia ke hesinga iri ana non kina nai (40).

³⁷ ✧ “Pe Moses nei, i sipona laka hele ke teke, ‘NeHalang lape kulosia hetatalonga e nge mange iau ke lape at. Pe hetatalonga nem, i mele e nge imo pengpeng.’ ³⁸ ✧Pe ana Moses laka nenge tu luluch nge rera tete mur nga ich sana lomona, pe NeHalang nena angkelo hele lala nge i, nga hengene nenge Sinai. Pe i nge mene NeHalang nena helenga urana toto ngana nenge maulinga ana pe tunge at nge ita.

³⁹ “Pe ero! Ratete mur lemeria ero nge te longo lange i. Te hile hote i iange lemeria toto nge tela mule nge Ekipto. ⁴⁰ ✧Ke pomalam te hele lange Aron ke te teke, ‘O ume hote ara ae tapuna e ke imuka nge ita ol. Iange Moses nenge mene hote ita nge Ekipto koi, ta eteia la ngana ero ol!’ ⁴¹ ✧Ke nga etue neu, te les hote ae tapuna e nge nakuna pomalaka nga pulumakau tuna. Pe te tunge re-ria tunginga mur pe te heto hekeke aria soke ae tapuna nenge iri siporia te ume hote nga peria.

✧ **7:36:** Exo 7:3; 14:21; Num 14:33 ✧ **7:37:** Deu 18:15 ✧ **7:38:** Exo 19:3 ✧ **7:40:** Exo 32:1 ✧ **7:41:** Exo 32:2-6

42 ✧ Pomalam, NeHalang hul patangana lange iri pe iri te heto heke itoch mur, pe teio pe chaia nga tapa sana. Pe poinga nenge te poia nem, pete tote hetatalonga mur tehas ngaria nenge te teke:

“ ‘Imo hana nenge Israel!

Hesinga iri ana non kina nai (40)

nenge atu manaia nga ich sana lomona nem,
a hunune pulumakau pe sipsip mur,
ke a teke lemo tunginga mur nenge at nge iau.

Pe tunginga nemur, at nge iau ero toto.

43 Amo soke Molek, nenge imo sipomo aume hote, laka nena pelpele ana as palaungana nenge a takis rerere nem.

Pe itoch Repan opene laka nenge a takis rerere nem pule,

amo soke itoch nenge a heto hekeke.

Imo, a heto hekeke ae tapuna nemur

nenge imo sipomo ales hote iri.

Ke pomalam, lape e kulos hote imo ke a ume

ke a amnei amo nga kileng tau ngana e.

Ana kileng, lape ai ke a hile kileng Papilon pe ala toto.’

44 “Iok, nga etue nenge ratete mur tetu nga ich sana lomona, te umeia NeHalang nena pelpele ke nanas tau pengpeng ia opene nenge NeHalang henonoua lange Moses. 45 ✧ Iok, ita ratete mur

te mene loloune pelpele nem nge tetemeria mur, pe Iosua i muka nge iri kela te mene ich. Ich

neu, hana lomomonona ngana mur te tuia mukam.

Pe nga etue nenge ratete mur iriul Iosua tela, NeHalang helope hote hana lomomonona ngana nemur pe iri te mene ich nem sapele. Pe te hemes

heke mule pelpele nem nga ich neu, pe tu ke mala toto ke langa Teuit ana etue. ⁴⁶ ✧ Pe NeHalang poi ke urana toto lange Teuit. Pe Teuit hetalaulau lange NeHalang pe hele ke teke lape umeia Iakop ana soke NeHalang na pele urana toto ngana e. ⁴⁷ ✧ Pe ero. Nga hoena toto ol, Solomon hemes heke NeHalang nena pele palaungana nem.

⁴⁸ “Pe NeHalang Nge I Soke Nga Lut Toto, tu teu nga pele nenge hana te umeia nga peria ero. Ke pomanga hetatalonga hele ngana nge hele ke teke,

⁴⁹ ✧ “ ‘Non Soke NeHalang hele ke teke,

Mullik nenge eare pe enau ele kileng lochloch ngana nga ich,

ngana kou tu nga lut nga tapa.

Pe ich nei apek munna nge etal hekeke ia.

Ke imo mam a teke a umeia lek pele e nge mere?

Pe lape kileng unne nenge lape e arare ia, tu langai?

⁵⁰ Pe iau ma nenge e ume hote ure lochloch ngana nemur mam.’ ”

⁵¹ ✧ Iok, Stipen hele lange hana papalauna nemur ke mai, “Imo hana nemur, a longo ole tototo iam! Letemo pe ramamo hit toto ke pomange hana nenge lemeria ero toto NeHalang. Pe talngamo nemur, tehiti toto nge te longe NeHalang nena helenga mur! Apoi ke pomalaka nge lemo tete mur toto, ke lememo ero toto nge a long-longe Opepengpeng nena helenga mur. ⁵² ✧ Nge nike, NeHalang nena hetatalonga mur te haliu ke te teke, lape NeHalang i sipona nena none nge

✧ **7:46:** 2Sa 7:1-16 ✧ **7:47:** 1Ki 6:1-38 ✧ **7:49:** Isa 66:1-2

✧ **7:51:** Isa 63:10 ✧ **7:52:** Mat 23:31

pengpeng toto lape at. Pe imo lemo tete mur te hun lapue hetatalonga nemur. Pe heueu nei, imo sipona a tunge NeHalang nena non nenge hetatalonga mur te helele ia nem, ke langa hana porekreke ngana mur peria, ke te hune i ke mete lo. ⁵³ Imo sipomo a mene NeHalang nena hotonga mur nga NeHalang nena hekulkulonga mur peria. Pe pomere nenge a nanasia ero?”

Tetamal Hune Stipen

⁵⁴ Iok laol, Stipen na helenga nemur poia hana papalauna nemur ke leteria inin toto, pe te hala hit ngingiria nenge lape te hun tote i ol. ⁵⁵ ✧Pe Opepengpeng teu ke muta toto nge Stipen, pe nau haka langa lut nga tapa, pe esia NeHalang na hemalmalinga nge tualeme ke palaungana toto, pe esia Iesus nge mes nga NeHalang ilina ele nenge tamalmal. ⁵⁶ ✧Ol pe Stipen hele, “A longo at, e esia kue matana nenge langa lut nga tapa pau kou tu pa neu. Pe Non Tuna pule, ngana pau kou mes nga NeHalang ilina ele nenge tamalmal.”

⁵⁷ Hana papalauna nemur te longe Stipen nge hele ke mau, pe te alngaria haka ke soke toto. Pe tepoi ele talngaria nga peria mur pe te song ke te latau pengpengia Stipen ke te laua i. ⁵⁸ Ol pe teole hote i langa kileng neu ana mapuo patangana, pe te talun ke te tamal sapelpele ana um. Pe iri hana nenge tetua tettele Stipen nga helenga mur, tepoi hote reria hengeron sasase ngana mur, pela tetal sue nga kol kulpo e apena huna ke nauele iri. Ana non ene laka Sol.

✧ 7:55: Psa 110:1 ✧ 7:56: Kol 3:1

⁵⁹ Iok, hana nemur te tamalmalia Stipen pe i hetaulau ke mai, “Non Soke Iesus, o mene heke opek lange iong.” ⁶⁰ ✧ Ke het pe tualou sio pe alngana haka ke soke toto ke mai, “Non Soke o tuacholia poinga poreke ngana nei lange iri ero!” Stipen hele ke mau ke het pe mete sapele.

8

¹ Pe Sol esia poinga nenge hana nemur te tamal hune Stipen ke mete, pe teke pengpeng toto nga matana.

Sol Heporeke NeHalang Nena Hana Mur

Iok, nga etue nenge te hune Stipen ke mete, te talun sapele ke heporeke tote NeHalang nena hana mur lochloch nge Ierusalem. Ol pe hehei pe hana lochloch ngana nenge leteria manmanna nge Iesus, te ua parai ke tela nga kileng mur nge Iutea pe nge Samaria. Pe Iesus na hekulkulonga nemur mana tetu ol. ² Pe atong hana hel nge te nanas tau totote NeHalang lemene ngana, tela ke tealo hite Stipen koluna, pe te tangia i ke halang. ³ ✧ Pe Sol poi poreke tote NeHalang nena hehei pe hana mur. Ana non iteu nga pele elle pe elle ke takrung hote hehei pe hana, pe la tal teua iri nga tuele au ngana.

Pilipus Haliu Nge Samaria

⁴ Iok, iri nenge te ua parai neu, te haliu hote NeHalang nena helenga mur nga kileng nemur nenge te tuia. ⁵ Iok, Pilipus langa kileng e nge Samaria pe haliu hote Iesus nge i Kristus. ⁶ Hulua halang toto te longo ke nek toto nga Pilipus nena

✧ **7:60:** Luk 23:34 ✧ **8:3:** Ume 9:1, 13; 22:4; 26:9-11

helenga mur. Te longe i nge helele pe te esia merakulo mur nge Pilipus poi hotote iri. ⁷ Pilipus poia uneinei halang ke te alngaria haka ke soke toto, pe te iuch hot nge hulua halang ke tela. Pe iri nenge aperia ele mete pe aperia lul te urana mule. ⁸ Ol pe iechinga palaungana toto lohote nga kileng neu.

Simon Nenge Popoi Ure Paluna

⁹ Pe none nge ene Simon tu nga kileng neu. Ana non popoi ure paluna pe herura ia hehei pe hana pe heto heke tote i ke teke i non palaungana. ¹⁰ Pe hana papalauna pe hehei pe aina kinkino ngana mur te longo ke nek toto langa ana non nena helenga mur, pe leteria manmanna nge i. Ol pe te hele, “NeHalang nena kerkerenga palaungana toto koi tunge non nei.” ¹¹ Hehei pe hana te kerkereng toto ke te nanasia i, iange kokoes mana popoia nena ure paluna nemur pe hulua ramaria song raraia ke halang.

¹² Iok laol, Pilipus at pe haliu hote helenga urana toto ngana nenge Iesus Kristus pe NeHalang nena naualanga pe nekinga. Haliu hote pe hehei pe hana lochloch leteria manmanna pe te henun sapele iri. ¹³ Pe Simon neu pule, letena manmanna nga helenga nemur pe mene henuninga pule. Ol pe koko manmana nge Pilipus ol. Pe esia merakulo halang, pe ure papalauna hel pule nge Pilipus popoia pe letena tuanin rara ke halang.

¹⁴ Iok, Iesus nena hana mur nenge tetu nge Ierusalem, te longo nge iri nenge Samaria te mene NeHalang nena helenga lo. Pomalam te kulosia Petrus iri nai Ioanes lange iri. ¹⁵ Iok, iri nai

tela ke te lohot pe, te hetalaulau lange NeHalang ke hekulo sue Opepengpeng lange Samaria mur. ¹⁶ Iange iri te mene Opepengpeng ero kura. Te mene mene henuninga nem nga Non Soke Iesus ene. ¹⁷ ✨Iok, Petrus iri nai Ioanes te hetalaulau ke het pe tetal heke peria nge iri ke te mene Opepengpeng. ¹⁸ Ol pe Simon esia hana nemur nge te mene Opepengpeng, nga etue nenge Petrus iri nai Ioanes tetal heke peria nge iri. Pomalam, mene umtutuna pe tungge lange Petrus iri nai Ioanes ¹⁹ pe hele, “Imo nai a tungge kerkerenga nem at nge iau pule. Ke nenge teke etal heke perik nge mele, mele nem mene Opepengpeng pule.”

²⁰ Pe Petrus lohaka pe hele, “Tong lape ola ke ohet luluch nga lem umtutuna nem nga oan remenmen ngana. Mele pele olia tungginga nenge at nge NeHalang nga umtutuna ero! ²¹ Pe iong, lem unne ero toto pule nge o hele teu ia at nga ume nei. Iange iong, letem ma ke pengpeng nga NeHalang matana ero toto. ²² O hulua letem nga lem poinga poreke ngana nemur pe o hetalaulau lange Non Soke ke letena porekeia iong nge letem tu mana nga poinga poreke ngana nemur. ²³ E hele ke mai lange iong iange onau lele tote NeHalang nena tungginga nei. Ke nga letem toto, o teke opoi ke mange imem. Pe poinga poreke ngana lau hit tote iong laka nga onau lele ngam nem.”

²⁴ Ol pe Simon tuacholia Petrus ke mai, “Imo nai a hetalau ak lange Non Soke ke ure e nge pomanga imo nai a heleia nem, lohot nge iau ero.”

²⁵ Iok, Petrus iri nai Ioanes te haliu hote Non Soke nena helenga pe te hele lange hehei pe hana

nga ure nemur nenge Non Soke poia lange iri ke ulolo. Ke het pe iri nai tela mule nge Ierusalem. Pe nga tela mule ngaria, te haliu hote helenga urana ngana nga kileng kinkino ngana halang nge Samaria.

Pilipus Pe Non Itiopia E

²⁶ Ol pe Non Soke na angkelo e hele lange Pilipus ke teke, “O lohaka pe oi ke ramam sio langa kue nenge song nge Ierusalem kela nge Kasa.” Kue nei, nga etue nei, tei ia ero ol. ²⁷ Laol pe Pilipus lohaka pe i kela sapele. Pe nga kue neu, saolia non soke e nge nauelele hei soke Kantasi nena umtutuna mur. Pe hei soke nem nauele kileng nenge Itiopia. Pe nena non soke neu, lange Ierusalem ke heto hekeke NeHalang. ²⁸ La ol, ana non teke la mulmule lo. Pe are teu nga arenga e nenge oriong mur te takrungrunge pe sis olole alalaha nenge hetatalonga Isaias hasia. ²⁹ Pe Opepengpeng hele lange Pilipus ke mai, “Oi ke ola rochroi toto nga arenga neu.”

³⁰ Ol pe Pilipus song kela rochroi toto pe longe non neu nge sisisia alalaha neu nenge hetatalonga Isaias. Pe Pilipus ontei sapele ke mai, “O eteia ure nenge o sisisia nem luna pule laka?”

³¹ Pe ana non hele, “Ke lape e eteia ke mere? Nenge teke mele hele urume at nge iau laka lape e eteia. Pe nei ero i.” Ol pe non neu hele lange Pilipus ke haka lange i kela are luluch nge i.

³² ✧ Helenga nemur nenge non soke neu sisisia nga alalaha neu tang ke mai koi,
“Ana non heleia helenga unne e ero toto.

✧ **8:32:** Isa 53:7-8

Hanna hit mana pe maluch mana
ke pomanga sipsip nenge te takisia kela te
hunune.

Pe pule maluch mana ke manga sipsip tuna
nenge te ut susue pulpunna.

³³ Te hemeia i pe mele mes luluch ke halaua i ero.
Tutuna mur lape iri ero ol iange te hune ke
mete lo.”

³⁴ Non soke neu sisia helenga nemur ke het pe
onteia Pilipus ke mai, “O hele at nge iau mukam,
hetatalonga nemai heleleia itei nemai? Heleleia i
sipona kai, ma mele e pule?” ³⁵ Ol pe Pilipus hele
hote helenga urana toto ngana nenge Iesus lange
non neu. Pe talun ke hele nga helenga nemur
nenge non neu i sipona sis hote nga alalaha nenge
hetatalonga Isaias. ³⁶ ✧Iok, te song ole ke te lala
pela te lohot nga kileng unne nge ana ech. Pe non
soke neu hele lange Pilipus ke teke, “O naula, ech
i loi. O henune iau ol. Ute pele poi ele iau nge e
mene henuninga ero.”

[³⁷ Pe Pilipus hele, “Nenge teke letem man-
manna toto, lape e henune iong.”

Pe non neu tuacholia ke mai, “Iau, letek man-
manna toto nge Iesus Kristus nge i NeHalang
tuna.”]

³⁸ Iok laol, non soke neu hele lange hana nemur
nenge te songongia oriong nemur ke tetak ele iri
ke temes. Pe iri nai Pilipus te i sio langa ech neu
kela Pilipus henune i.

³⁹ Iri nai tei hot nga ech neu pe ueiuei mana
NeHalang opene mene tote Pilipus ke non neu
kolkol sapelpele. Ol pe ana non lohaka mule ke

nanas mule kue neu pe iech ole ke laol. ⁴⁰ ✧Pe Pilipus la ke lohot nge Astot pe talun sapele ke hele hote helenga urana ngana lange hehei pe hana nga kileng lochloch ngana nga lamau, ke ramana ole lange Kaesarea.

9

Sol Hulia Letena (Ume 22:6-16; 26:12-18)

¹ ✧Pe nga etue neu, Sol hele ke kerkereng toto ke teke lape hun lapue Non Soke nena hana mur. Ana non, lange tunginga mur aria soke ² pe hele lange i ke hasia alalaha mur. Ke alalaha nemur rongo heke hana nenge te mukmuka nga Iuta mur reia hetoronga ana pele mur nge Tamaskus. Pe alalaha neu tehas ia ke te teke, Sol tango rere hehei pe hana nenge tetu teu nga tuluk nenge Esinga Tele pe teke hottaua iri, kale hite peria pe laia iri kela tal teua iri nga tuele au ngana nge Ierusalem.

³ Iok laol, Sol lohaka nge Ierusalem pe la sapele nge Tamaskus. Sol i kela rochroi nge Tamaskus pe ueiuei mana lemenga palaungana e tua nga tapa pe at tualeme hite i. ⁴ Ol pe Sol losio ke langa ich pe longe helenga e ke pomai, “Sol, Sol, pomere nenge opoi poreke iau ke pomam?”

⁵ Pe Sol hele, “Non Soke, iong itei nemam?” Pe non neu hele, “Iau Iesus. Iau laka nenge opoi porekreke iau nem. ⁶ Heueu nei, o lohaka pe oiteu langa kileng neu. Pe nga lamau, lape te hele lange iong nga utar nenge lape o poia.” ⁷ Pe hana nenge tela luluch nge Sol neu, te rura toto nga ure neu

nge lohot pe reia helenga ero ke temes mana ol. Iri pule te longe none nge hele, pe te kolkolia ana non. ⁸ Iok laol, Sol lohaka ke mes pe teke nau pe ero, kolkol toto. Matana nai ape ke teau ala mana. Pomalam hana nemur tera hite i nga penna pe te apea i ke iriul tei teu lange Tamaskus. ⁹ Pe Sol matana hit ke etue mol pe ngau pe inia ute e ero toto.

¹⁰ Iok, nge Tamaskus, Non Soke nena none tu. Ana non ene laka Ananias. Pe Ananias nau openene ia Non Soke nge iua i ke teke, “Ananias!”

Pe i tuacholia ke teke, “Non Soke, utar?”

¹¹ Pe Non Soke hele lange i ke mai, “O lohaka pe ola nga kue nenge ene, ‘Kue Pengpeng’. Pe ola nga lutas na pele pe o ontei rere none nge na nge Tarsus. Ana non ene laka Sol, pe i la hetalaulau. ¹² I, matana hit pe nau opene pule ke esia none nge ene Ananias nge iteu lange i ke tal heke penna nge i, pe hele lange i ke teke nau mule.”

¹³ Ol pe Ananias tuacholia Non Soke nena helenga ke mai, “Non Soke, iau e longe helenga halang toto nge non nei. I, poi poreke totote lem hana mur nge Ierusalem. ¹⁴ Pe heueu nei, tunginga ana hana mur aria papalauna mur, te longele Sol ke te teke, Sol at ke mene hehei pe hana nga kileng nei nenge te hetalaulau pe te heto hekeke iong.”

¹⁵ ✧ Pe Non Soke hele lange Ananias ke mai, “Ola! Non nem e henonou hote i ke lek non i lo. I lape lake haliu hote ek lange hana lomomona ngana mur pe nge aria soksoke ngana mur pe nge Israel mur lochloch. ¹⁶ ✧ Ke nga iau ek mana, i lape

takisia melmelenga pe ure meena ngana halang lape lohot nge i.”

¹⁷ Iok laol, Ananias i la pe la ke i teu sapele nga pele neu. Pe tal heke penna nge Sol pe hele lange i ke mai, “Tik Sol, Non Soke Iesus nenge lohot nge iong nga kue nenge oi atat ia nem, ngana koi nenge kulosia iau ke eat nge iong nei. Ke pomalam lape onau mule pe Opepengpeng muta nge iong.”

¹⁸ Ananias hele ke mau ke het pe ueiuei mana ute e nge pomanga ruo kilkilana nge maele Sol matana, losio pe Sol es ke nek mule sapele. Ke het pe Sol lohaka pe mes haka pe mene henuninga. ¹⁹ Iok, Sol ngau ke het pe amneia i nge kerkereng mule.

Sol Haliu Hote Helenga Urana Ngana Nge Tamaskus

Iok, Sol tu luluch nge Non Soke nena hana mur nge Tamaskus ke ana etue hel pule. ²⁰ Tu pe langa hetoronga ana pele mur nenge Iuta mur pe haliu hote Iesus, ke teke, “Iesus i NeHalang tuna.”

²¹ ✧Hulua lochloch te longe i nge hele ke mau, pe te rura toto pe te hele ke te teke, “Aina! Non nenge hunune Iesus nena hana mur nge Ierusalem iam lom. At ngana nem, at ke lololoch Iesus nena hana mur pullo la. Ke lalaia iri nge tunginga ana hana mur aria papalauna mur nge Ierusalem.” ²² ✧Pe ero. Sol hetoro ngana song ke kerkereng toto pe palaungana toto ol. Pe halot tote helenga lange Iuta mur nenge tetu nge Tamaskus ke mai, “Iesus i Mesias nenge NeHalang kulosia ke at mene mule nena hana mur lochloch.” Pe Iuta nemur te longe

Sol na helenga pe na helenga ma hoa iri. Pomalam te hetakine i nga helenga unne ero toto.

²³ Iok, etue halang lalo pe Iuta mur te eukirau pe tetal helenga ke te teke te hune Sol. ²⁴ Pe ero. Sol longo rusia utar nenge te teke te popoia ke het lo. Iok, Iuta mur temes ke tenau ala Sol ke nek toto nga kileng neu ana kue matana mur, ke te teke te hunune i. Kokoes mana temes ke tenau alala, nga sinanga pe nga miliko pule. ²⁵ ✧Pe ero. Sol nena hana mur hel te mene i nga miliko ke te haka langa kileng neu ana mapuo ona, ke te teke te halaua i ke uahot nga kileng neu. Pomalam te hele lange i ke are teu nga chasang palaungana e. Ol pe te heon ole sue i nga mapuo neu hilina ele nenge hile hot, ke sio langa ich pe ua sapele.

Sol Lamule Nge Ierusalem

²⁶ ✧Iok laol, Sol lange Ierusalem ke teke koko teu luluch nge Iesus nena hana mur. Pe Iesus nena hana mur te mataua i. Iange iri, leteria manmanna ero nga nenge te teke, Sol hulua letena pe lohot ke i Iesus nena non lo. ²⁷ ✧Ol pe Parnapas at pe nene Sol lange Iesus nena hekulkulonga mur. Pe nana urume Sol nge esia Non Soke nga kue pe Non Soke hele lange i. Pe pule Parnapas nana urume Sol nge haliu ke kerkereng toto nga Iesus ene nge Tamaskus. ²⁸ Iok laol, Sol tu luluch sapelpele nge Iesus nena hekulkulonga nemur. Pe iteu pe ihot ia ana seilil nga pele lochloch ngana nge Ierusalem ke haliu hotote Non Soke ene ke soke toto.

²⁹ Ol pe Iuta mur nenge te helele helenga Krik te teke te hune i, iange hele lala nge iri pe iriul ke te hemes haka helelia helenga. ³⁰ Iok, iri nenge leteria manmanna nge Iesus te longe ke mau pe te tau hote Sol lange Kaesarea pe te kulosia i ke la sapele nge Tarsus.

³¹ Ke hulua lochloch ngana nenge te ekiraurau nga Iesus ene nge Iutea pe nge Kalelea pe nge Samaria tetu ke nek mana ol. Iange mele hel nge teat ke tepoi poreke iri ero ol. Pe Opepengpeng hekerkereng ia iri pe halaulaua iri. Pe hulua halang te koko teu nge iri ke iri halang toto ol. Pe te nanasia poinga nenge tetal sio mene iri nga Non Soke matana.

Petrus Lange Lita Pe Iopa

³² Petrus i ke langa kileng lochloch ngana, pe pule lake nau tote NeHalang nena hana mur nga kileng nenge Lita. ³³ Pe nge Lita, none nge ene Aeneas tu. Ana non ma manmana nga hete ke hesinga iri rahtele mol, iange singina mete lochloch. ³⁴ Ol pe Petrus hele lange i ke mai, “Aeneas, Iesus Kristus hemaual mule iong ke o urana mule lo. O lohaka pe olou heke lem manga ol.” Petrus hele ke mau ke het, pe ueiuei mana Aeneas lohaka sapele. ³⁵ Pe hulua lochloch ngana nga kileng nenge Lita pe Saron, te esia non neu nge urana mule, pe leteria manmanna nge Non Soke.

³⁶ Pe nge Iopa, heie nge letena manmanna toto nge Iesus tu. Ana hei ene laka Tapita. Pe nga helenga Krik te hetue i ke ene Tokas. Hei neu kokoes mana halaulaua hehei pe hana nenge reria ure

ero. ³⁷ Pe nga etue neu pengpeng haleles mene ana hei pe mete. Iok, telome koluna pe te talue nga nena pele letena e nga lut. ³⁸ Iok, kileng nenge Iopa, tuke rochroi mana langa kileng nenge Lita. Pe iri nenge leteria manmanna nge Iesus, te longe nge te teke Petrus kou tunge Lita. Pomalam, te kulosia hana nai ke tela pe te tunge helenga nei lange i. Te teke, “Kole, oat luluch nge imem ke itaul tala ke ueiuei mana.”

³⁹ Iok laol, Petrus lohaka pe la luluch sapele nge iri. Petrus lake la puris pe te mene i ke tei haka langa pele letena nenga lut. Pe hei pakar mur lochloch ngana teat ke temes ite i pe te tangtang ol. Te tangtang pe te henonoua Petrus lala nga hengeron mur pe malenga mur, nenge Tokas umemeia iri nga maulul ngana.

⁴⁰ Ol pe Petrus kulos hot sapele iri lochloch ngana nga pele letena unne neu, pe tualou sio nga palana pe hetalaulau ol. Ke het pe, nau langa hei neu koluna pe hele ke mai, “Tapita, o lohaka!” Ol pe hei neu matana charchara, pe esia Petrus pe are haka sapele. ⁴¹ Iok laol, Petrus rahit heke hei neu nga penna, pe halaua i ke mes haka. Ke het pe Petrus iu lange iri nenge leteria manmanna nge Iesus, pe hei pakar mur ke teat. Teat ol pe eteia hei neu nge maul haka mule lange iri, pe tung mule lange iri. ⁴² Iok laol, ure nenge Petrus poia neu, ana helenga song ke hulua lochloch ngana nge Iopa te longe. Pomalam, hulua halang leteria manmanna nge Non Soke. ⁴³ Iok, Petrus tu nge Iopa ke etue halang toto. Pe i tu luluch nge none nge ene Simon. Pe Simon ana ume nenge lome pulumakau pe sipsip mur uliria.

10

¹ Nge Kaesarea, none nge ene Kornelius nge tutu. I non nenge i mukmuka nga palinga hel ana hana mur nge Itali. ² Ana non pe na pele ngana mur te matau tote NeHalang. Pe kokoes hetaulau pe halau totote Iuta mur nenge reria ure ero. ³ Nga etuene e nga ulei, chaia matana pallele lo pe Kornelius nau opene ia NeHalang nena angkelo nge at nge i pe hele, “Kornelius!”

⁴ Kornelius nachnei ia i pe matau toto pe ontei, “Non Soke, pomere mai?”

Iok, angkelo hele lange Kornelius ke pomai, “NeHalang longe lem hetaulaunga lo pe iech toto nga lem poinga nenge o halaua iri nenge reria ure ero. Pe i letena metene kura. ⁵ Heueu, o kulosia hana hel ke tela nge Iopa pe te tango rere none nge ene Simon. Ene nei ngana laka, Petrus. Pe te hele lange i ke at. ⁶ Ana non tutu nga pele nenga none nge ene Simon pule. Pe i rahite ume nenge lomlome pulamakau ulina. Na pele mes nga ruach ilina.”

⁷ NeHalang nena angkelo hele ke het, pe Kornelius iua nena ume ana hana nai luluch nge palinga hel ana none. Palinga hel ana non nem, i non nenge nanas tau tote NeHalang nena poinga mur. ⁸ Iua hana mol nem pe hele urume ure lochloch nenge lohot. Ke het pe kulosia iri ke tela nge Iopa.

⁹ Pomange rou, chaia matana heurunga pe hana mol nem te heroi hot lange Iopa. Pe nga etue neu pengpeng, Petrus haka nga pele ona ke hetaulau. ¹⁰ Petrus mete ana pe teke ngau. Te tatatal ngaunga kura, pe Petrus nau opene ia ute

nge hot nge i. ¹¹ Pe esia tapa sana nge alchach pe malenga palaungana sio at. Pe ute e rahite ana oro henel ke pongponga ke sio at nga ich. ¹² Pe huros lochloch ngana tema teu nga malenga nem. Huros nemur nenge aperia henechnel pe nemur nenge pomanga hole pe hilimo pe ngie mur tema teu pule. ¹³ Pe helenga e lohote nge Petrus pe hele, “Petrus, o lohaka pe o hune huros nemur ke o ngaua iri.”

¹⁴ ✧ Petrus tuacholia helenga ke pomai, “Non Soke, heo ngana toto nge e ngaua huros nenge muna pe lemlem ero.”

¹⁵ ✧ Helenga hot henei ngana mule ke pomai, “Ure nenge Non Soke ume ia ke lemlem pe urana, o hetue ke muna pe poreke ero.” ¹⁶ Ure nei hot hemol pe ueiuei mana pe malenga neu haka la mule nga lut nga tapa.

¹⁷ Petrus letena tuanin rara ia nau opene ngana nem luna kura, pe hana nenge Kornelius kulos ia iri te puris pe temes nga pele matana lo. Iange iri te onteitei ia hana hel nga Simon nena pele. ¹⁸ Pe Kornelius na hana nemur teiu lange iri pe te onteia iri, “Simon nenge ene e pule Petrus, ngana kau tutu mau?”

¹⁹ Petrus letena tuanin rara ia opene ngana kura pe Opepengpeng hele lange i, “Hana mol kou, te tango rerere iong. ²⁰ Ke o lohaka pe osio la ke ola luluch nge iri. O matau ero iange iau sipok e kulos ia iri.”

²¹ Petrus sio la pe hele, “Non nenge a tango rere, ngana koi. A at ke a potar?”

✧ **10:14:** Lev 11:1-47; Ezk 4:14 ✧ **10:15:** Mak 7:15, 19

²² Pe hana nemur te tuacholia, “Kornelius, non nenge mukmuka na palinga hel ana hana mur, kulos ia imem ke moat. I non urana ngana ia pe matautau nena nge NeHalang. Iri lochloch nenge Iutea te hele ia i ke teke non urana ngana ia. Pe NeHalang nena angkelo e hele lange i ke teke iong oat nga nena pele ke longo langa lem helenga.”

²³ Ol pe Petrus mene teua iri ke tema nge i.

Iok, pomange rou Petrus pe hana hel pule nge Iopa te koko luluch sapele nge iri. ²⁴ Pe nga etue naingana te lohot nge Kaesarea. Pe Kornelius eukiraua pekngana mur pe alona mur nga nena pele ke te kulele hana nemur nenge Kornelius kulosia iri ke tela taua Petrus. ²⁵ Iok, Petrus teu ke lala nga pele letena pe Kornelius song kela tamal sue i nga Petrus apena huna pe tualou sio lange i. ²⁶ ✧Pe Petrus hele, “Omes haka, iau non mana ke mange iong i.” ²⁷ Petrus hele lala nge Kornelius pe i ke teu lala nga pele. La pe saol haka nge hulua lochloch ngana nemur nga pele letena. ²⁸ Pe hele lange iri ke pomai, “Imo sipomo a eteia lo ke Iuta mur reria hotongo hele ke teke iri nenge Iuta tetu ke te kangkanga nge hana lomonmona ngana mur. Pe nei ol, NeHalang henonou hot tote at nge iau ol ke teke, E hetue mele ke muna pe lelem ero toto. ²⁹ Ke ngana laka nenge o hekulo ak pe e lohaka ke ueiuei mana ke eat. Iok, e onteia iong ol, pomere nenge o hekulo ak ke eat mai?”

³⁰ Pe Kornelius hele, “Etue iri mol kou lalo pe kileng nakuna pomai. Pe iau e hetaulau nga lek pele letena nga ulei. Ol pe none nge nena

✧ **10:26:** Ume 14:13-15; Hem 19:10

hengeron hussu pe sina ala toto mes hot mana nga matak, ³¹ pe hele, ‘Kornelius! O hetalaulau pe NeHalang longe ke ulolo. Pe pule, esia lem poinga nenge o popoia lala nge iri nenge reria ure halang ero. ³² Ke pomalam o kulosia mele lange Iopa ke lataua none nge ene Simon Petrus. Ana non la tu luluch nge none pule nge ene Simon, nenge ana ume nenge nauelele huros mur singiria. Reria pele laka tu rochroi langa ruach ilina.’ ³³ Pomalam e hekulo am sapele. Pe iong o poia nga poinga urana ngana ke oiat. Ke heueu nei, ita lochloch tames nga NeHalang matana koi, pe mo kulala mana nge mo longo nga utar nenge NeHalang hele ke teke oat ke o hele hote.”

Petrus Nena Helenga

³⁴ ✧Ol pe Petrus lohaka pe hele, “Oe, nei ol e eteia ke NeHalang poia hulua lochloch nga kileng lochloch ngana ke elle mana. ³⁵ NeHalang poi ke urana lange iri lochloch ngana nenge te mataua NeHalang pe te nanas tau tote i, NeHalang lape iech mana nge mene mule iri. ³⁶ Imo a eteia helenga nem nenge NeHalang hesongia lange Israel mur lo. Ana helenga urana toto ngana nenge Iesus Kristus i Non Soke, pe i palaungana toto pe nauele ure lochloch. ³⁷ ✧Imo a eteia ure palaungana nem nenge lohote nge Israel. Talun laka nge Kalelea, nanasia henuninga nenge Ioanes haliu hote. ³⁸ ✧Pe imo a eteia Iesus nenge Nasaret. NeHalang hemuta ia i nga Opepengpeng pe hekerkereng tote i. Pe ana non i rara nga kileng mur pe popoia

✧ **10:34:** Deu 10:17; Rom 2:11 ✧ **10:37:** Mat 4:12-17 ✧ **10:38:** Mat 3:16; Luk 4:17-21

poinga urana ngana mur. Pe hemasmas ia iri nenge Non Poreke ngana rahite ke kerkereng. NeHalang tu toto nge Iesus ke ngana laka popoia ure nemur.

³⁹ “Imem mo esia nga matamem, ure nemur nenge Iesus popoia nge Israel pe nge Ierusalem. Te hune i nga ana manga toto ke mete. ⁴⁰ Pe nga etue mol ngana nga ana metenga nga hoena, NeHalang hemaui heke mule i ke hana hel te esia i. ⁴¹ ✧Hana lochloch te esia i ero. Imem toro nenge NeHalang hesilei hote nike. Ke imem mo esia i nga ana metenga nga hoena pe mo ngau pe mo in luluch nge i. ⁴² ✧Pe hele at nge imem ke mo haliu hote na helenga urana toto ngana lange hehei pe hana. Pe tunge ume palaungana nenge mo hele ke Iesus i sipona NeHalang nena non toto nenge lape nau teu nga hehei pe hana lochloch reria poinga mur. Iri nenge te mauiul pe iri nenge te mete lo. ⁴³ ✧Hetatalonga mur lochloch te hele urume i ke te teke, Nga Iesus ene, iri lochloch nenge leteria manmanna nge i lape NeHalang saua reria poinga poreke ngana mur ke te lasus toto.”

⁴⁴ ✧Petrus helele kura pe Opepengpeng sio at pe hemuta ia iri lochloch nenge te longlonge helenga nem. ⁴⁵ Iuta mur hel nenge leteria manmanna nge Non Soke, nenge te koko luluch nge Petrus te rura. Iange te esia hana lomonmona ngana mur nge NeHalang hekule Opepengpeng ke rongo heke iri ke pomanga hemuta heke nge imem pule. ⁴⁶ ✧Pe

✧ **10:41:** Luk 24:42-43; Ume 1:8 ✧ **10:42:** Ume 17:31; 1Pi 4:5

✧ **10:43:** Isa 53:5-6; Jer 31:34; Ume 2:38 ✧ **10:44:** Ume 11:15;

15:8 ✧ **10:46:** Ume 2:4; 19:6

te longe iri nge te helele ia helenga nge altoto pe te heto heke Non Soke ene.

⁴⁷ Ol pe Petrus hele, “Itei nenge heo ele ech nenge te henune hana nemur? Iange iri te mene Opepengpeng ke pomange ita.” ⁴⁸ ☆ Pomalam hele ke kerkereng ke te henune iri nga Iesus Kristus ene. Ol pe te hele lange Petrus ke tu luluch nge iri nga etue hel pule.

11

Petrus Lange Ierusalem Pe Hele Urume Utar Nemur Nenge NeHalang Poia Lange I

¹ Iok laol, Iesus nena hekulkulonga mur pe iri lochloch ngana nenge leteria manmanna nge Iesus, te longe helenga e nge te heleia ke te teke, hehei pe hana lomonmona ngana mur, iri pule te mene NeHalang nena helenga ke ulolo. ² Ke nga etue nenge Petrus la mule nge Ierusalem, iri (Iuta mur) nenge leteria manmanna nge Iesus pe te nanasia poinga nenge teririr us, te hele inin taua i ke pomai, ³ ☆ “O poia poinga utar panenge oteu langa hana lomonmona ngana mur reria pele pe ongau luluch nge iri pamam? Hana nem terir us erochro iam!”

⁴ Iok laol, Petrus lohaka pe nana hote ure lochloch ngana lange iri ke nek toto. Pe hele, ⁵ ☆ “Iau etu nge Iopa pe e hetalaulau. Ol pe enau opek ke e esia ute e nge pomanga malenga palaungana, nge sio at nga lut nga tapa. Pe ana ure, te rahit ele nga ana horo mur nge iri henel pe te hesue ke at toto nga matak. ⁶ Iok, e teke enau teu pe e esia

☆ **10:48:** Ume 19:5 ☆ **11:3:** Ume 10:28; Kal 2:12 ☆ **11:5:** Ume 10:9-48

huros mur nenge aperia henel pe nenge nakuria manga hole, pe ngie mur. ⁷ Ol pe e longe helenga e nge hele at nge iau ke teke, ‘Petrus, o lohaka ke ohun am huros ke o ngau!’

⁸ “Pe iau e tuacholia, ‘Non Soke, heo ngana toto iam, nge e ngaua huros nenge muna pe lemlem ero.’

⁹ “Ol pe helenga neu sio at henei ngana nga lut nga tapa pe hele mule at nge iau ke mai, ‘Ure lochloch ngana nenge NeHalang poia iri ke te lemlem, a hetue iri ke te lemlem ero, ero.’ ¹⁰ E longe helenga neu nge hele at nge iau ke hemol. Ke het pe tetak heke mule ure lochloch ngana nemur la mule nga tapa.

¹¹ “Pe nga etue neu pengpeng hana mol nge te kulosia iri at nge Kaesarea, teat ke te lohota nga pele nenge e tutuia. ¹² Pe Opepengpeng hele at nge iau ke teke, ‘O matau ero. O koko mana nge iri. Pe titik mur hana rahtele elle nei, tela luluch nge iau kela mo iteu nga non neu na pele.’

¹³ “Pe ana non, nana at nge imem nge teke esia angkelo e nge mes nga na pele. Pe angkelo neu, hele lange i ke pomai, ‘O kulosia hana hel ke tela taua Simon ke at. Ana non ene e pule laka Petrus. I kou tutu nge Iopa. ¹⁴ ✧ I lape atia helenga e nge iong. Pe nga helenga nem, iong pe hulua lochloch ngana nenge tetu nga lem pele nem, lape a mene maulinga nge koko.’

¹⁵ ✧ “Iok laol, e talun ke e helele pe Opepengpeng sioat nge iri ke pomanga nenge sio at nge ita nga Pentikos ana etue nem. ¹⁶ ✧ Ol pe letek metene

Non Soke nena helenga nenge teke, ‘Ioanes henune hehei pe hana nga ech pe imo lape a mene henuninga nga Opepengpeng.’ ¹⁷ Ita, letera manmanna nge Non Soke Iesus pomalam NeHalang tunge tunginga nem at nge ita. Pe heueu nei, NeHalang tunge tunginga nem lange iri pule. Pe iau utar toto nenge lape epoi ele ume nenge NeHalang i sipona poia lange iri?”

¹⁸ ✧Hana nemur te longe Petrus nena helenga mur pe leteria maluch sio mule pe leteria inin ero ol. Pe te heto heke NeHalang pe te hele, “Eh! NeHalang teke hana lomomona ngana mur pule, te hulua leteria pe te mene maulinga nge koko.”

Hehei Pe Hana Nge Antiok Leteria Manmanna Nge Iesus

¹⁹ ✧Iok, iri nenge leteria manmanna nge Iesus pe ua parai nga etue nenge Stipen mete, hel tela toto nge Poenesia pe nga mimio nge Saiprus pe nga kileng nge Antiok. Pe nga kileng nemur, te haliu hote NeHalang nena helenga lala nge Iuta mur mana. ²⁰ Pe hana hel nge iri, reria nga mimio nge Saiprus pe nga kileng nenge Sirini. Iri nemur tela nge Antiok pe te haliu hote helenga urana toto ngana nge Non Soke Iesus lange Krik mur pule. ²¹ Pe Non Soke nena kerkerenga palaungana tu luluch nge iri, pomalam hehei pe hana halang leteria manmanna pe te nanasia Non Soke.

²² ✧Helenga nei, song kela NeHalang nena hana mur nenge Ierusalem te longe, pomalam te kulosia Parnapas ke lange Antiok. ²³ Iok, Parnapas

lake puris, pe es tote nga matana nga NeHalang halaungana ia hehei pe hana mur nga lamau. Ol pe iech toto pe hekerkereng ia hehei pe hana ke muteria tau tote Non Soke pe te nanasia i ke kokoes. ²⁴ Parnapas i non urana ngana toto. I, letena manmanna ngana tu ke kerkereng toto, pe Opepengpeng tuke muta toto nge i. Ke nga etue neu, hulua halang toto mule, te koko teu luluch nge iri nenge leteria manmanna nge Non Soke.

²⁵ ✧Ke het pe Parnapas lange Tarsus ke tango rere Sol. ²⁶ Tango rere Sol kela hottaua i pe mene i ke iri nai tela mule nge Antiok. Ke Parnapas iri nai Sol tetu luluch nge NeHalang na hana mur nge Antiok pe te hetottore iri halang toto ke hesinga elle. Ke nge Antiok, iri nenge leteria manmanna nge Iesus, te hetue iri hana nenge te lohot nga mata nenge Kristus pe eria nem talun pengpeng nge Antioch.

²⁷ Pe nga etue neu pengpeng, hetatalonga mur hel te lohaka nge Ierusalem, ke tela nge Antiok. ²⁸ ✧Elle nge iri ene laka Akapus. Ana non mes haka nga Opepengpeng na kerkerenga pe haliu hote uringa palaungana e nge lape lohot nga kileng lochloch ngana nga ich. (Uringa nei lohot ke manmanna nga etue nenge Klatius nauale kileng nem.) ²⁹ Ol pe Non Soke nena hana mur te longe helenga neu pe te hele ke te teke lape te halaua pekngaria mur, nenge Iutea nga aria ngaunga uruna. ³⁰ ✧Iok, te takiraua umtutuna ke het pe te tunge lange Parnapas iri nai Sol ke te laia lange

pekngaria nemur nge Ierusalem, aria almasinga ana hana.

12

Petrus Lohot Nga Tuele Au Ngana

¹ Iok, nga etue nem, naungaala ana non soke ne Herot talun ke heporeke mata nenge NeHalang. ² Pomalam, mene Ieims nenge tina Ioanes ke hune i nga kakop. Pe Iuta mur te esia poinga nei pe te iech mana. ³ Ke nga ngaunga matana nenge Inगतoto ana at, Herot hele ke te laua Petrus. ⁴ Te laua i ke het pe tetal teu sapele i langa tuele au ngana. Pe Herot hele ke palinga hel ana hana mur ana tuluk iri henel tenau ele i. Pe nga tuluk elle pe elle ana hana iri henechnel ke tenau ele Petrus. Iange Herot teke Inगतoto ana etue het pe mene hote Petrus ke ontei hote i nga hulua mataria.

⁵ Pomalam, Petrus tumana nga tuele au ngana. Pe hehei pe hana nemur nenge leteria manmanna toto nge Iesus, te hetalaulau ke kerkereng toto lange NeHalang, ke halaua Petrus.

⁶ Pomange rou, Herot lape mene hote Petrus kela ontei hote i nga hulua mataria. Pe nga miliko, Petrus mamani mana nga palinga hel ana hana nai tunangaria pe tekale hite Petrus penna pe apena nge iri nai nem. Pe palinga hel ana hana hel pule temes ke tenau ele i nga piunga matana.

⁷ Ol pe NeHalang na angkelo lohote, pe lemenga tualeme nga tuele au ngana letena. Pe angkelo neu, lake rahite Petrus nga ekena pe hengo heke i pe hele, “O lohaka ke ueiuei mana.” Ol pe rur kerkereng ngana nenge tekale hite nga Petrus apena pe penna neu, un hot mana.

⁸ Ke het pe angkelo neu hele lange i, “O mele am tal pe o heron heke lem ae ulina.” Pe Petrus poia ure nemur Pe angkelo neu hele mule lange Petrus, “Iok, o heron heke lem hengeron nenge hot ana pe o nanasia iau.” ⁹ Pe Petrus nanas hot sapele angkelo neu, nga tuele au ngana. Pe angkelo neu poia ure neu ke lohohot ke manmanna. Pe Petrus eteia ero toto. Teke ma nau opene mana ia ure nemur. ¹⁰ ✧Iok, tei hot ke tela pe te saolia palinga ana hana mur hel pe tela mana. Te i ke la pe te saolia hel pule pe iri pule tepoi ele iri ero. Te la mana. Iok, tei la taua piunga matana nenge palaungana toto. Pe piunga matana neu, te chau hite ke kerkereng toto. Pe pule, piunga matana neu, nau hot la pengpeng nga kue tana. Tela pe piunga neu, i sipona olha. Pomalam, tei hot sapele ke tela. Tei ke sase pol nga kue tana, pe angkelo neu erue sio sapele.

¹¹ Ol pe Petrus, ramana mallaha pe letena matana ke nek toto ol, nga ure nemur nenge te lohohot nge i. Ol pe hele, “Nei ol, e etei tote ke ure nemur te lohohot ke manmanna toto. Nenge Non Soke hekule nena angkelo ke mene hote iau nga Herot na kerkerenga. Pe pule, ure nenge hana luta mur te teke te esia nge lohohot nge iau, lape lohohot ero ol.”

¹² Iok, Petrus ramana mallaha pe letena matana ke nek toto ol, pe i sapele ke langa pele nenge he Maria, nenge Ioanes Makus tana. Pe nga pele neu, hulua halang te eukirau ke te hetalaulau. ¹³ Iok, hei malolong e nge hekuleileinga ana tu lamau pule. Pe ene laka Rota. Ana hei, longe Petrus nge

✧ **12:10:** Ume 5:19

ischongchong nga piunga, pe teke lake loe piunga. ¹⁴ Pe ero. Iange longo il mene Petrus hele ngana pe letena iech toto. Ol pe song ke la mule pe hele ke teke, “Petrus laka ischongchong nga piunga matana nem!”

¹⁵ Pe iri nemur nga pele neu letena, te hele lange i, “Tong, lape am hauaua iam!” Pe ana hei helele kura ke teke ure nei lohohot ke manmanna. Ol pe iri te lohaka pe te hele ke te teke, “Lape Petrus na angkelo iam.”

¹⁶ Pe ero, Petrus kou ischongchong nga piunga kura. Ol pe tela ke teloe piunga pe te esia i nge mes. Te esia Petrus pe ramaria au ala toto. ¹⁷ Pe Petrus penna poi lange iri ke te reng, pe nana urume i nge Non Soke mene hote i nga tuele au ngana. Ke het pe hele, “A heleia ure nei lange Ieims, pe titira mur lochloch ngana nenge leteria manmanna nge NeHalang.” Petrus hele ke mau ke het pe loloun ke langa kileng unne pule.

¹⁸ ✧ Pe nga uach ol, palinga hel ana hana nemur te poia chauchainga pe tangoraranga palauangana nga utar nenge lohohot nge Petrus nga miliko. ¹⁹ Pe Herot tung hot sapele nena helenga kerkereng ngana, nenge te nanasia ke te tango rere Petrus. Tenau rere i pe tehot taua i ero toto. Pomalam, mene palinga hel ana hana nemur, pe ontei hote iri ke nek. Ontei hote iri ke het pe hele ke teke iri lochloch te mete. Ke het pe Herot lohaka nge Iutea pe la ke tu pol mana nga kileng nenge Kaesarea.

Herot Mete

²⁰ Nga Herot tu pol ngana nenge Kaesarea, letena inin tau totote hana nenge Tir pe Siton. Ol pe hana nemur nga kileng nai neu, te eukirau ke elle ke la te esia i pe tepoi ke nek lange i. Pe nga tele ngana, tela tala nge Plastus pe te hele lange i ke halaua iri. Iange Plastus i non nenge nauele Herot na pele. Ke het pe te hele lange Herot ke poi ke urana mule lange iri, iange iri nemur nga kileng nai neu, te menmene aria ngaunga nga Herot na kileng.

²¹ Iok laol, etue nem at nenge hana nemur te teke tela ke te esia Herot. Pe Herot heron heke hengeron mur nenge naungaala ana pe la ke are haka nga nena arenga palaungana pe tung hote nena helenga mur. ²² Ol pe hulua nemur te alngaria haka ke te teke, “Non pa nei tal haka tote i sipona ke i pomanga NeHalang toto i! Nakuna nenge NeHalang i sipona koi helele nei, iange non pulut ngana pele hele ngana pomai ero.” ²³ ✧Pe Herot hele ngana nemur, heto heke NeHalang ia ero toto. Pomalam, Non Soke nena angkelo poia i ke singina haleles pe matmata tole i pe mete sapele.

²⁴ ✧Pe NeHalang nena helenga mur, puo ke lala ke hehei pe hana halang te longlonge. ²⁵ ✧Ke Parnapas iri nai Sol te poia aria ume nge Ierusalem ke het pe tela mule nge Antiok. Pe te mene Ioanes Makus ke la luluch nge iri.

13

Tekulos Hote Parnapas Iri Nai Sol

✧ **12:23:** Dan 5:20 ✧ **12:24:** Isa 55:11 ✧ **12:25:** Ume 11:29-30; 15:37

¹ Nge Antiok, iri nenge leteria manmanna pe te heto hekeke Iesus te tutu. Pe hana hel nge iri, iri hetatalonga. Pe hel iri hetoronga. Hana nemur eria koi; Parnapas pe Simon (nenge singina muna) pe Lusius (nenge nena nge Sirini) pe Manaen (nenge ana lala Herot Antipas) pe Sol. ² ✧ Iri nemur te hetaulau pe te heto hekeke Non Soke pe theo nga ngaunga pule. Pe Opepengpeng hele lange iri ke pomai, “A henonou hote Parnapas iri nai Sol. Iri lape te poia ume palaungana nenge e iua iri nai ke te poia.” ³ ✧ Iok, theo nga ngaunga pe te hetaulau ke het pe tetal heke peria nge Parnapas iri nai Sol pe te kulosia iri ke tela sapele.

Parnapas Iri Nai Sol Tela Nge Saiprus

⁴ Iok laol, Opepengpeng poia iri nai ke tei sio lange Selusia pe te mene imot pe tela sapele nga mimio nenge Saiprus. ⁵ ✧ Tela te lohote nge Salamis pe te hele hote NeHalang nena helenga nga Iuta mur reria hetoronga ana pele letena. Pe Ioanes Makus, kokoko nge iri ke halaulaua iri.

⁶ Iok, tela sapelpele nga mimio nem ilina ele nge Papos. Pe nga lamau, te saolia non Iuta e nge popoi ure paluna. Ene laka Par-Iesus pe i teke i hetatalonga pe ero. I chanangnanga mana. ⁷ Pe ana non tu ke rochroi nge non soke e nenge nauele mimio nem, ene laka Serkius Paulus. Pe Serkius Paulus nem, letena matana nga ure lochoch. Pe i hekulo Parnapas iri nai Sol aria, iange teke longo nga NeHalang nena helenga. ⁸ Pe Elimas non nenge popoi ure paluna nem, ramana urana nge

iri ero toto. (Nga helenga Krik, te hetue non nenge popoi ure paluna nem ke ene Elimas) Ana non teke poi ele non soke neu nge letena manmanna nge Iesus. ⁹ Ol pe Opepengpeng hemuta heke sapele Sol, nenge ene epule Paulus. Pe Sol naula pengpeng nge Elimas pe hele, ¹⁰ “Iong nem, Non poreke ngana tuna laka iong! Iange lememe ero toto ia ure lochloch ngana nenge te urana! Pe iong, o pallaka ngam kou kura. Ure lochloch ngana nenge te poia nga Non Soke ene, ure nemur manmanna. Pe iong, o hele ke o teke ure nemur te pallaklaka ia iri. ¹¹ ✧Ke heueu nei lape o amnei am nga Non Soke penna mukam. Lape matam hit ke o kolkol ia chaia matana mukam.” Ol pe non neu matana auala pe pal rara sapele, ke teke tango rara mele ke apea i.

¹² Iok laol, non soke Serkius Paulus esia ure nei nge lohote ke mau pe letena manmanna toto sapele. Iange rura toto nga Non Soke nena heteronga mur.

Tela Nge Antiok Nga Kileng Nenge Pisitia

¹³ ✧Paulus iri ul pekngana mur te mene imot nge Papos pe tela nge Perka, nga kileng nenge Pampilia. Pe nga lamau Ioanes Makus hile sue iri pe la mule nge Ierusalem. ¹⁴ Iok, iri nemur te lohaka nge Perka pe tela nge Antiok nga kileng nenge Pisitia. Pe nga Sapat ana etue, tei teu kela teare sio nga heteronga ana pele letena. ¹⁵ Iok, te sisia alalaha nemur nenge Moses pe hetatalonga mur ke het pe te hekule helenga lange Paulus iri nai Parnapas ke te teke, “Atong mur, nenge

✧ 13:11: Ume 9:8 ✧ 13:13: Ume 15:38

teke lemo helenga hel nge a teke a hekerkereng ia hehei pe hana leteria, ames haka pe a hele.”

¹⁶ Ol pe Paulus mes haka sapele pe tul heke penna pe hele, “Imo hana nenge Israel pengpeng pe imo hana lomonmona ngana mur nenge a heto heke NeHalang, a longo at nge iau. ¹⁷ ✧Israel mur aria soke NeHalang, henonou hote rera tete mur nge nike. Nga etue nenge tetu nge Ekipto, poia iri ke iri hulua. Pe nga i sipona na kerkerenga nenge palaungana toto, mene hote iri nga kileng nem. ¹⁸ ✧Pe nga etue nenge te ii nga ich sana lomona, nauele iri ke nek toto ke hesinga iri ana non kina nai (40). ¹⁹ ✧Pe hekou sue tuele tana iri rahtele nai nga ich nenge Kanan. Pe tunge ich nemur lange nena hana mur pengpeng ke reria ia. ²⁰ ✧Ure nemur te lohotos ke hesinga iri ana non kina lime iri henel pe ana non kina nai pe analoch (450).

“Ke het pe NeHalang henonou hote hana mur hel ke iri muka ia nena hana mur, ke la het nga etue nenge hetatalonga Samuel. ²¹ ✧Ol pe hehei pe hana lemeria ke te teke none lohotos ke iri aria naungaala ana non ia. Pomalam te onteia NeHalang pe NeHalang henonou hote Sol nenge ne Kis tuna. Sol lohotos nga mata nenge Pensamin pe nauele hehei pe hana ke hesinga iri ana non kina nai. (40) ²² ✧Iok, NeHalang mene tote Sol pe henonou hote Teuit ke mene Sol munna. Pe NeHalang heleia Teuit ke teke, “Teuit i Iesi tuna. Pe utar nenge e hottaua nge i, i non nge urana. Ke iau

✧ **13:17:** Exo 1:7; 6:6; 12:51 ✧ **13:18:** Num 14:34; Deu 1:31-32

✧ **13:19:** Deu 7:1; Jos 14:1 ✧ **13:20:** Jdg 2:16; 1Sa 3:20 ✧ **13:21:**

1Sa 8:5, 19; 10:20-24 ✧ **13:22:** 1Sa 13:14; 16:12; Psa 89:20

lemek tau tote non nenge pomai. Iange i poia ure lochloch ngana nga iau lemek ngak.’

23 ✧ “Pe nge he, lape Iesus nenge Israel mur aria hemasinga lohoh nge non nei na tete mur. Ure nem lohoh iange NeHalang i sipona hele talue lo ke teke poia. 24 ✧Pe Iesus lohoh ero kura pe Ioanes haliu ke teke hehei pe hana lochloch ngana nge Israel te hulua reria poinga mur pe te mene henuninga. 25 ✧Tok, Ioanes poia ana ume ke hetet lo pe hele lange hehei pe hana, ‘Imo a teke iau itei mai? A longo ke nek. Non nenge a kulelele, ngana kou atat kura. Pe a teke i nge iau ero. Iau e urana ero toto nge e halaua i ke epoi hote nena ae ulina nenge heronronia nga apena.’

26 “Titik mur, imo nenge a lohoh nge Apraham pe imo hana lomomona ngana mur nenge a heto hekeke NeHalang, helenga nenga maulinga nge koko, te hekule at nge ita. 27 Iange hana nenge Iersalem pe aria papalauna mur ramaria mallaha nge Iesus ero. Pe pule te eteia hetatalonga mur ria helenga luna ero, nenge tesis hote ke kokoes mana nga Sapat ana etue. Ke pomalam tetal sio tote Iesus. 28 ✧Pe te tango rere kue e nge te teke te hune Iesus ia. Pe ero. Ol pe te hele lange Pilatus ke te teke, lemeria toto nge Iesus mete. 29 ✧Pe poinga nenge te poia nem, pete tote NeHalang nena helenga mur lochloch nenge tehas sue ke ulolo. Ke te takis sue i nga ana manga toto pe la tetal teua nga polo. 30 Pe NeHalang hemaui heke mule i nga metenga. 31 ✧Pe Iesus hetei hote

✧ 13:23: 2Sa 7:12-16 ✧ 13:24: Mat 3:1-2 ✧ 13:25: Ioa 1:20, 27 ✧ 13:28: Mat 27:22-23 ✧ 13:29: Mat 27:59-60 ✧ 13:31: Ume 1:3, 8

i ke emule mana lange iri nenge tei luluch nge i nge Kalelea ke lange Ierusalem. Ke heueu nei, iri nemur te hele hotote ure nemur nenge lohotos nge iri, lala nge Israel mur. ³² Ke imem mo hele hote helenga urana toto ngana nem lange imo pule. Nga utar nenge NeHalang hele ke kerkereng ke teke poia lange ratete mur nge nike. ³³ ✧Ke pomalam heueu nei, NeHalang nena helenga nem lohotos ke manmanna ke tuturia mur ita ta naue. Nga nenge hemaual heke mule Iesus nga metenga, ure nenge lohotos nem tehas urume tele nike nga alalaha chonna naingana nenge Sam. Ke ana helenga hele ke teke,

“Tuk laka Iong;

ke heueu nei Temem koi Iau’ ”

³⁴ ✧Manmanna toto ke NeHalang hemaual heke mule Iesus nga metenga. Pe i ma ke punich nga polo letena ero. Pomalam, NeHalang hele ke pomai,

“Imo lape a mene petanga pengpeng ngana nenge e hele talue lange Teuit ke lape e tunge.’

³⁵ ✧Pe nga alalaha nenge Sam, chonna e pule hele ke teke,

‘Tong onau sio mene lem non nenge pengpeng toto ke ma ke punich ero.’

³⁶ “Iok, Teuit nanas tau mene NeHalang lemene ngana nga tungana nga ich. Pe nga etue nenge mete, tealo hite i nga na tete mur tema ngaria pe make punich nga polo letena. ³⁷ Pe i nenge NeHalang hemaual heke mule nga metenga nem, ma ke punich mana nga polo letena ero. ³⁸ Titik mur

a longo ke nek, nge Iesus i toro mana, NeHalang lape ul rumena ia lemo poinga poreke ngana mur pe nau la mule nge iri ero ol. ³⁹ ✧ Pe Iesus, i sipona lape mene mule iri nenge leteria manmanna nge i. Mene mule iri nga reria poinga poreke ngana mur nenge rahat tote iri ke kerkereng. Iange Moses na hotonga e nakuna ero toto nge poia poinga nem.

⁴⁰ Iok, a nauala amo ke nek ol iange lape ure nem nenge hetatalonga mur te heleia, lape lohote nge imo. Hetatalonga nemur te hele ke pomai,

⁴¹ ✧ “ ‘Imo nenge a tua salaklaka halali, a longo at. Lape ramamo auala mana pe a mete.

Iange lape epei hote ute nga atu ngamo nga ich.

Pe imo lape letemo manmanna ia ero toto.

Pe nenge te hele urume lange imo,

lape letemo manmanna ero pule.’ ”

⁴² Iok, Paulus iri nai Parnapas te lohote nga heteronga ana pele lo, pe hehei pe hana te hele lange iri ke te teke, iri nai lape teat mule nga Sapat ana etue e pule ke te hetore iri ke nek toto nga ure nemur. ⁴³ Iok, tehot lange hot lo pe Iuta mur pe hana lomonmona ngana mur nenge te nanasia Iuta mur te hetalaulau ngaria, te nanasia Paulus iri nai Parnapas. Pomalam Paulus iri nai Parnapas te hekerkereng ia hulua nemur leteria, ke te teke kokoes mana, leteria manmanna nge NeHalang pe tenau la mana nge i nga nena tunginga urana ngana mur nge tunge lala nge iri.

⁴⁴ Iok laol, Sapat ana etue neu at pe nakuna nenge hulua lochloch ngana nenga kileng neu te lohaka ke la te longo nga Non Soke na helenga.

⁴⁵ Ol pe Iuta mur, te esia hulua lochloch ngana neu pe saria keke Paulus pe te hele poreke i. ⁴⁶ ✧Pe Paulus iri nai Parnapas te haliu hot ke soke toto ke te teke, “Imem mo teke mo hele hot tele NeHalang na helenga lange imo. Pe imo, aulo ala pe lememo ero nge a mene helenga nei. Ke poinga nem henonou hote imo ke nakumo ero toto nge a mene maulinga nge koko. Pe pomalam lape mo hile sue imo pe mola nge hana lomonmona ngana mur. ⁴⁷ ✧Iange Non Soke hele ke kerkereng at nge ita ke teke,

“ ‘E poia imo ke pomanga lemenga nenge lange hana lomonmona ngana mur. Ke pomalam lape kileng lochloch ngana nga ich te mene maulinga nge koko.’ ”

⁴⁸ Iok laol, hana lomonmona ngana mur te longe ke mau pe te iech toto, pe te heto heke Non Soke na helenga. Pe iri nenge NeHalang henonou hote ke te mene maulinga nge koko, leteria manmanna toto sapele nga helenga nemur.

⁴⁹ Ol pe Non Soke na helenga puo ke palaungana toto nga tuele kina neu. ⁵⁰ Pe nge Antiok, Iuta mur teteu heke hehei pe hana papalauna leteria ke te talun ke tepoi poreke Paulus iri nai Parnapas pe telope hote iri nga reria tuele kina neu. ⁵¹ ✧Iok laol, Paulus iri nai Parnapas tepasis sue kileng neu ana maruchrue nga aperia pe tei ke tela nge Ikonium. ⁵² Pe hulua nenge leteria manmanna nga NeHalang na helenga nge Antiok, te iech toto pe Opepengpeng tu ke muta toto nge iri.

✧ **13:46:** Ume 3:26; 18:6 ✧ **13:47:** Isa 49:6 ✧ **13:51:** Mat 10:14; Ume 18:6

14

Paulus Iri Nai Parnapas Tela Nge Ikonium

¹ Pe nge Ikonium, Paulus iri nai Parnapas tei teu nga hetoronga ana pele. Pe te haliu hote NeHalang na helenga ke nek toto. Ol pe Iuta mur pe hana lomomona ngana mur halang leteria manmanna. ² Pe iri Iuta mur nenge leteria manmanna ero, teteu nga hana lomomona ngana mur leteria ke tetua lele sue leteria manmanna ngana. ³ ✧Ke Paulus iri nai Parnapas tetu lamau ke mala toto, pe te haliu hote Non Soke na helenga ke kerkereng toto. Pomalam, Non Soke tunge kerkerenga nenge te popoia ure papalauna mur. Ke nga poinga nem, Non Soke hekerkereng ia iri nai. Te haliu hote Non Soke nge letena ia ita pe mene mule ita. ⁴ Pe hana nenga kileng neu telas hel. Ke hel tela nge Iuta mur pe hel tela nge Paulus iri nai Parnapas.

⁵ ✧Ol pe hana lomomona ngana mur pe Iuta mur te hele tele hel nge iri ke te teke tepoi poreke iri nai neu pe te tamal hune iri nga um. ⁶ Iok laol, Paulus iri nai Parnapas te eteia lo nge hana nemur te teke te poia poinga neu lala nge iri. Pomalam, te ua sapele ke tela nge Listra pe Tepi nga kileng nenge Likaonia. ⁷ Pe te hele hote NeHalang na helenga urana toto ngana nga tuele kina nem.

Tela Nge Listra Pe Tepi

⁸ Iok, nga kileng nenge Listra, none tu. Non neu apena lul nga tana hoho ngana ia nike pe i rara ero toto. ⁹ Ana non are pe longo ke nek toto nga Paulus

✧ 14:3: Mak 16:20; Hip 2:4 ✧ 14:5: Ume 14:19

na helenga mur. Pe Paulus esia i pe eteia ke non nem letena manmanna toto. Ol pe teke hemasia i. ¹⁰ Iok laol, Paulus naula pengpeng nge non neu pe hele ke kerkereng toto lange i ke teke, “Apem kerkereng pe omes haka.” Ol pe non neu tamu haka pe talun ke irara sapele.

¹¹ ✧ Pe hulua nemur, te esia ure neu nge lohot pe alngaria haka nga ria helenga nenge Likaonia ke te teke, “Ara soksoke ngana nai koi! Te hul ke iri non ke tesio at nge ita nei lo!” ¹² Pomalam, te hetue Parnapas ke ene Seus pe Paulus te hetue ke ene Hemes. Iange i, i mukmuka nge iri ke haliu hotote NeHalang na helenga mur. ¹³ Iok laol, non nenge mene Seus hanna munna, mene pulumakau pe ae rorana mur ke laia nga kileng neu ana kue matana. Iange Seus na pele, te umeia ke rochroi mana nga kileng neu pe nge hot. Te teke te makia ure nemur ke pomanga ria tunginga nenge lange Paulus iri nai Parnapas.

¹⁴ Pe nga etue nenge Paulus iri nai Parnapas te longe, te tachach ia rea hengeron mur pe te song tele hulua nemur pe alngaria ke te teke, ¹⁵ ✧ “Imo hana nemur, pomere nenge a teke a poia poinga nei at nge imem? Imem mo pomange imo mana. Pe imem hana mana ke pomange imo pule. Moat ke mo hele hot mene helenga urana toto ngana lange imo nenge mo teke a heto heke aetapuna mur ero pe a heto heke mene NeHalang i sipona nenge ala hote tapa pe ich pe ruach pe ure lochloch ngana nenge tetu teu nga ure nemur. ¹⁶ ✧ Nge nike, poia hehei pe hana lochloch ke tela

✧ **14:11:** Ume 28:6 ✧ **14:15:** Psa 146:6; Ume 10:26 ✧ **14:16:** Ume 17:30

nga lemeria ngana mana. ¹⁷ ✧Pe i sipona teke hemallaha hot tote i ke teke manmanna toto nge i koi tu. Pomalam poia poinga urana toto ngana nenge tung sue pitte at nge ita pe poia ngaunga alona mur ke te haka pe tehei nga aria etue peng-peng. Pe pule poia ita ke ara ngaunga halang pe poia letera ke iech manmana.” ¹⁸ Paulus iri nai Parnapas te hele hote helenga nemur ke te teke, tepoi ele hana nemur pe ero. Hana nemur leteria kerkereng toto ke te teke te poia tunginga lange iri nai kura.

¹⁹ ✧Iok, Iuta mur hel teat nge Antiok pe Ikonium. Iri, te ngai heke hehei pe hana ke tehul rumeria nge Paulus iri nai Parnapas. Pomalam, te tamalia Paulus ana um pe tehote hote lange hot. Pe iri, nga leteria te teke Paulus kou mete lo. ²⁰ Pe ero. Iri nenge leteria manmanna nge Non Soke, teat ke te emurung hite Paulus. Ol pe ana non lohaka mule pe iteu langa kileng neu. Iok, poma nge rou Paulus iri nai Parnapas tela mule nga kileng nenge Tepi.

Tela Mule Nge Antiok Nga Kileng Nenge Siria

²¹ Iok, Paulus iri nai Parnapas te hele hote NeHalang nena helenga nge Tepi pe hulua leteria manmanna pe te koko teu nge iri nenge te nanasia Iesus. Ol pe Paulus iri nai Parnapas tela mule nge Listra pe Ikonium pe Antiok. ²² ✧Pe te hele ke kerkereng toto lange iri nenge leteria manmanna ke tetu ke kerkereng toto nga leteria manmanna ngana mur. Pe te hele, “Nenge teke tateu langa NeHalang nena naualanga pe nekinga, lape tai rurung teu langa kileng chatala ngana mukam.”

✧ **14:17:** Jer 5:24 ✧ **14:19:** Ume 17:13; 2Ko 11:25 ✧ **14:22:** Ume 15:32; 1Te 3:3

²³ Pomalam iri nai te henonou hote hana papalauna hel nga kileng nemur ke te mukaia iri nenge leteria manmanna nge Non Soke. Pe iri nai te hile ngaunga pe te hetalau aria pe te talue iri langa Non Soke nena nualanga. Iange iri leteria manmanna toto nge Non Soke.

²⁴ Paulus iri nai Parnapas teteu langa tuele tana nenge Pisitia ke het pe tela nge Pampilia. ²⁵ Pe nge Perka te haliu hote NeHalang nena helenga pe tesio la sapele nge Atalia. ²⁶ ✧Pe nge Atalia, te haka nga imot pe tela sapele nge Antiok nga kileng nenge te talune aria ume ia. Pe nga etue nenge te talune aria ume, hehei pe hana lamau te hetalaulau aria ke kerkereng toto ke NeHalang tunge poinga urana ngana lange iri kela het nga etue nenge te heulo hot mule aria ume neu.

²⁷ ✧Iok, nga etue nenge te lohote mule nge Antiok, Paulus iri nai Parnapas te eukiraua hehei pe hana lochloch pe te hele hote ure lochloch ngana nenge NeHalang poia ke pengpeng nge hana lomomona ngana mur ke leteria manmanna. ²⁸ Ke pomalam, iri nai tetu ke mala toto lamau luluch nge hehei pe hana nenge leteria manmanna nge NeHalang.

15

Hana Papalauna Teole Aria Nge Ierusalem

¹ ✧Iok, hana hel nge Iuta tela nge Antiok pe te talun sapele ke te hetore hana lomomona ngana mur nenge leteria manmanna nge Iesus. Pe te hetore iri ke mai, “Imo, lape NeHalang mene mule

imo ero toto iange te riria imo ero. Nenge teke lememo nge atu ke a maul, iok lape teriria imo ke pomanga hotonga nenge Moses hetoro ita ia.”

² ✧ Pe Paulus iri nai Parnapas, te longe helenga nei pe ma ke nek nga iri nai leteria ero toto. Ol pe iri ul hana nemur te hele inin tau hel nga ure nei. Pomalam iri nenge Antiok te teke lape Paulus pe Parnapas pe hana hel tela nge Ierusalem ke te esia Iesus nena hana mur pe hana papalauna mur nga helenga nei.

³ Iok laol, iri nenge leteria manmanna nge Iesus nge Antiok te kulosia iri ke tela sapele. Pe tei ke tela nga kileng nenge Poenisia pe Samaria pe te nana urume hana lomonmona ngana mur nge leteria manmanna nge NeHalang. Pe helenga nei poia iri nenge leteria manmanna ke te iech toto.

⁴ ✧ Iok, tela te lohote nge Ierusalem pe Iesus nena hekulkulonga mur pe hana papalauna mur pe iri lochloch ngana nenge leteria manmanna nge Iesus te iech ele iri. Pe Paulus pe Parnapas pe hana nemur te nana urume ure lochloch ngana nenge NeHalang halaua iri ke te poia.

⁵ Iok, Parisio mur hel leteria manmanna nge Iesus. Pe iri te lohaka mule pe te hele ke te teke, “Hana nenge iri Iuta ero pe leteria manmanna nge Iesus, lape te riria iri. Pe lape ta hetore iri ke te nanasia hotonga nenge Moses.”

⁶ Iok, Iesus na hekulkulonga mur pe hana papalauna nemur te emurung ke te teke te hepeng hote helenga nei. ⁷ ✧ Te poia ana helenga ke lala ol pe Petrus mes haka pe hele, “Titik mur, imo a

eteia lo ke NeHalang henonou hote iau nga tuna ngamo, ke e hele hote helenga urana toto ngana lange hana lomonmona ngana mur. Ke pomalam te longe pe leteria manmanna ia. Pe e talune ume nei ke mala toto lo. ⁸ ✧Pe NeHalang nenge eteia hulua lochloch ramaria ume ngana, hetei hot pengpeng ia i lange hana lomonmona ngana mur ke hekulo sue Opepengpeng ke lange iri, ke pomalam mana nga nenge hekulo sue at nge ita. ⁹ NeHalang poia iri ke manga poingana ia ita. Nenge leteria manmanna nge i, lape helemlem ia operia ke operia lelem pule. ¹⁰ ✧Pe imo heueu nei, a teke a totoia NeHalang. Iange a teke a poia hana lomonmona ngana mur nenge leteria manmanna ke singiria meena toto. Pe e hele pengpeng lange imo, rera tete mur nge nike pe ita heueu nei pule, nakura ero toto nge ta takisia ure meena ngana nenge pomanga nenge a poia nem. ¹¹ ✧A longo ke nek, nenge teke letera manmanna toto nge NeHalang lape NeHalang mene mule ita ke pomange iri. Pe poinga nem lohota mana nga ara Non Soke Iesus letena poreke ngana pe lemene tau ngana ia ita.”

¹² Ol pe hulua lochloch ngana nenge te emurung neu te reng toktok. Pe Paulus iri nai Parnapas te lohaka pe te hele hote ure papalauna nemur nenge NeHalang hekerkereng ia iri ke te poia pe hana lomonmona mur te esia pe leteria manmanna. ¹³ ✧Iri nai te hele ke het pe Ieims lohaka pe hele, “Titik mur, a longo at nge iau! ¹⁴ Simon

✧ **15:8:** Ume 10:44; 11:15 ✧ **15:10:** Mat 11:30; Kal 3:10

✧ **15:11:** Kal 2:16; Epe 2:5-8 ✧ **15:13:** Kal 2:9

hele hote lange imo lo, nga nenge teke NeHalang
lemene taua hana lomomona ngana mur pule.
Ngana laka nenge hesilei hote hana hel nge iri ke i
sipona nena hana mur. ¹⁵ Pe ure nenge lohot nei,
lohot ke pomanga hetatalonga mur te hele ngaria
ia nge nike. Nenge Non Soke hele ke teke,

¹⁶ ✧ “ ‘Nga hoena lape eat mule
pe Teuit na pele nei losio lo.

Pe lape e hemes heke mule.

Pe ure nemur nenge te poreke nga pele nei,
lape eume heke mule iri ke nek
pe etal mule iri nga muria mur.

¹⁷ Pomalam, hana lomomona mur lochloch
nenge iau lek non mur ia iri,

lape te song ke teat mana nge iau.

Iau, Non Soke, epoi hote ure nemur pe e hele ia

¹⁸ ke te eteia nga halang nike lo.’ ”

¹⁹ Iok, Ieims lohaka pe hele mule ke mai, “Iau
letek tuanin ke mai! E teke tanau pe hana lomomona
ngana nemur te teke leteria manmanna nge
NeHalang, ita tapoi lange iri ero. ²⁰ ✧Pe e teke
tahas mene alalaha e ke lange iri pe ta hele lange
iri ke te ngaua ngaunga nenge tepoi tunginga ia
lange aetapuna mur ero. Pe tema luluch nge hehei
ero pe te ngaua huros nemur nenge te roke iri ero
pe pule te inia toho ero. ²¹ Iange Moses na hotonga
mur te haliu hotote nga NeHalang na pele mur nga
kileng pe kileng. Pe te haliu hotote ke mala toto lo
nga Sapat ana etue lochloch.”

Alalaha Nenge Lange Hana Lomomona Ngana Mur

²² Ol pe Iesus na hekulkulonga mur pe hana papalauna mur pe iri lochloch nenge te eukirau neu, te teke te henonou hote hana hel nge iri ke tela luluch nge Paulus iri nai Parnapas nge Antiok. Iok, te henonou hote Iutas (nenge ene e pule Parsapas) iri nai Sailas. Te henonou hote iri nai iange hulua nemur nenge leteria manmanna neu, tenau haka aria soksoke ngana mur nge iri.

²³ Pe te hekule alalaha nei nenge hele ke teke;

“Imem, Iesus nena hekulkulonga mur pe hana papalauna mur koi, mohas ia alalaha nei lange imo hana lomonmona mur nenge a tu nge Antiok pe Siria pe Silisia. Imem titimem mur laka imo iange letemo manmanna nge Ne Iesus.

Uach pe miliko toto lange imo lochloch.

²⁴ Imem mo eteia lo nge hana hel nge imem tela ke te poia imo ke ramamo au ala pe lemo arenga poreke toto ia reria helenga mur. Pe imem mo hele lange iri ke te poia poinga nem ero. ²⁵ Pomalam mo eukirau pe mo henonou hote mele hel ke te mene helenga lange imo. Ke iri lape te koko luluch nge pekngara mur toto Paulus iri nai Parnapas. ²⁶ Iange iri nai te matau singiria ero toto nga Non Soke Iesus Kristus nena ume mur. ²⁷ Ke iri nenge mo kulosia at nge imo heueu nei, ngaria koi Iutas iri nai Sailas. Pe iri lape te hele lange imo pengpeng ke te hekerkereng ia helenga nemur nenge mohas sue iri nei.

²⁸ ☆ Imem mo nanas mene Opepengpeng lemene ngana nenge mo teke a takisia ure meena ngana ero ol. Pe mo teke a nanas tau

mene koi hotonga nemur;

²⁹ A ngaua ngaunga nenge tepoi tunginga ia lange aetapuna mur ero. A in toho ero pe a ngaua huros nemur nenge te roke iri ero. Pe pule, ama luluch nge hehei mur ero. Nenge teke a nanas tau tote hotonga nemur lape atu ngamo urana toto.

Urana toto nge a olonge helenga nei pe atu malalom.”

³⁰ Iok laol, iri nemur te lohaka pe tela sapele nge Antiok. Pe nge Antiok te eukiraua iri lochloch ngana nenge leteria manmanna pe te tunge alalaha neu lange iri ke tesisia. ³¹ Hulua nemur te sisia pe te iech toto iange helenga nemur nga alalaha neu hekerkereng ia iri nga leteria manmanna ngana mur. ³² Pe Iutas iri nai Sailas, iri het-atalonga pule. Pomalam te tunge helenga urana ngana mur nenge hekerkereng tote hulua nemur leteria. ³³ Pe iri nai tetu ke mala pol nge Antiok. Ke het pe iri nenge Antiok tetal heke petanga nenga tunga nge nek lange iri pe te kulos mule iri ke tela mule nge iri nemur nenge te kulosia iri ke teat. [³⁴ Pe Sailas letena haka ke teke tunge Antiok ol.] ³⁵ Pe Paulus iri nai Parnapas tetu mana nge Antiok, pe iri ulhana hel pule ke te hetore hehei pe hana halang nga NeHalang na helenga, pe te hele hote helenga urana toto ngana nenge Non Soke.

Paulus Iri Nai Parnapas Techachel

³⁶ Iok, etue hel nga hoena, Paulus hele lange Parnapas ke teke, “Lape ita nai tai ke tala mule nga kileng lochloch ngana nenge ta haliu hote Non Soke na helenga mur ia lo, ke tanau nga hehei

pe hana tepoi ngaria.” ³⁷ ✧Iok, Parnapas teke mene Ioanes Makus ke iri ul. ³⁸ ✧Pe Paulus teke urana ero nge te mene i iange nga tele ngana reria ume het ero kura pe ua mule aria nge Pampilia. ³⁹ Paulus iri nai Parnapas te hele inin tau helia ure nei ke halang. Pomalam iri nai te chach hel. Ke Parnapas mene Ioanes Makus ke iri nai te lohaka nga imot pe tela sapele nga kileng nenge Saipras. ⁴⁰ Pe Paulus mene Sailas ke iri nai tei sapele. Pe iri lochloch ngana nenge leteria manmanna te hetalaulau aria ke te teke Non Soke tunge nena tunginga nge urana lange iri pe nauele iri ke nek. ⁴¹ Paulus langa kileng nenge Siria pe Silisia pe hekerkereng mule hehei pe hana mur nga leteria manmanna ngana.

16

Timoti Laluluch Nge Paulus Iri nai Sailas

¹ ✧Paulus langa kileng nenge Tebi pe Listra. Pe none nge ene Timoti tunga lamau pule. Pe ana non, iri ul tana leteria manmanna nge Iesus. Pe tana i Iuta pe temene i Krik. ² ✧Iri lochloch ngana nenge leteria manmanna nge NeHalang nga kileng nenge Ikonium pe Listra, te neue Timoti ke te teke i non urana ngana ia. ³ Iok, Paulus teke mene Timoti ke la luluch nge i pe Iuta mur te eteia ke Timoti temene i Krik. Pomalam Paulus riria Timoti singina ke Iuta mur te esia i ke manga i Iuta ol. ⁴ ✧Iok laol, tei ke tela nga kileng mur pe te hele hote hotonga nemur nenge Iesus nena

✧ **15:37:** Ume 12:12, 25 ✧ **15:38:** Ume 13:13; Kol 4:10 ✧ **16:1:** Ume 14:6; 2Ti 1:5 ✧ **16:2:** Pil 2:19-22 ✧ **16:4:** Ume 15:23-29

hekulkulonga mur pe hana papalauna nemur tetal hote nge Ierusalem. ⁵ Pomalam NeHalang nena hana mur temes ke kerkereng toto nga leteria manmanna ngana pe nga etue lochloch, hulua halang te hulua leteria pe te koko teu nge iri.

Paulus Nau Opene Nge Troas

⁶ ✧Iok laol, Paulus pe pekngana mur tela pe te sapele mana nga kileng mur nenge Prikia pe Kalasia. Iange Opepengpeng poi ele iri nge te hele hote NeHalang na helenga nga tuele kina nenge Eisia. ⁷ Iok, tei kela te lohohot nga kileng Misia het ngana pe te teke teteu langa kileng nenge Pitinia pe Opepengpeng nenge Iesus poi ele iri iange kileng nem tu teu nga tuele kina nenge Eisia. ⁸ Pomalam te sapele mana ke tela nge Troas. ⁹ Iok, nga miliko Paulus nau opene ke esia none nge nena nge Mesatonia. Non neu mes pe hele ke kerkereng toto pe ech ia i ke teke, “O iat nge Mesatonia ke o halaua imem!” ¹⁰ Ke Paulus nau opene ngana neu het pe mo kik haka sapele nenge mola nge Mesatonia. Iange mo eteia ke NeHalang i sipona iua imem ke teke mola ke mo hele hote nena helenga lange iri nemur nga kileng neu.

Litia Mur Te Hulua Leteria

¹¹ Iok, mo tamu haka nga imot nge Troas pe mo song tele ke mola nge Samotras pe nga etue naingana mo song ke mola nge Neapolis. ¹² Ke het pe moi nga apemem ke moteu lange Pilipai. Kileng Pilipai, i tuele tana nge Mesatonia pe Rom mur te ume heke pe tenau ele kileng nem. Oe, ke mo tuia etue hel nga lamau.

✧ **16:6:** Ume 18:23

¹³ Pe nga Sapat ana etue, moi hot nga kileng neu ke mola nga ech ilina. Iange mo teke lape Iuta mur te eukirau nga lamau ke te hetalaulau. Iok, mo are sio pe mo hetore hehei hel nge te eukirau nga lamau. ¹⁴ Pe heie nge iri ene Litia. Ana hei nena nge Taiatira. Pe hehei pe hana tela ke teolol malmalenga mur nge i. Malenga nemur ururia haka toto. Ana hei heto hekeke NeHalang pule. Ke Non Soke i sipona poia i ke letena mallaha nga Paulus nena helenga mur. ¹⁵ Ke pomalam ana hei pe iri lochloch ngana nenge tetu luluch nge i nga na pele, te mene henuninga. Ke het pe hele ke teke, “Imo nenge a teke letek manmanna toto nge Non Soke, aiat ke atu luluch nge iau nga lek pele.” Hei neu ech tote imem ke mola nga nena pele.

Te Laua Paulus Iri Nai Sailas Nge Pilipai

¹⁶ Nga etue e moi ke mo lala nga kileng unne nenge te hetalaulau ia, pe mo saol haka nge heie nge uneinei tuteu nge i. Hei neu, mele hel te olia i ke umume nge iri. Pe te ololia i iange hele hot tettele ure nemur nenge te lohotot. Pomalam iri nenge tenau ele i, te mene umtutuna halang toto nga ana hei na ume neu.

¹⁷ ✧ Iok ana hei nanasia imem ul Paulus pe aliu ke teke, “NeHalang Nge I Soke Nga Lut Toto nena hana mur koi teii nei! Iri lape te hetore imo nga kue nenge NeHalang mene mule imo ia.”

¹⁸ Etue halang, hei neu helele ke machmau. Ol pe Paulus talngana pe letena inin pe ralele lange hei neu pe hele langa uneinei neu, “E hele lange iong, nga Iesus Kristus ene, o lohot nge hei nem

ol!” Ueiuvei mana pe uneinei neu ua hot sapele nge hei neu.

¹⁹ Pe iri nenge tenau ele hei neu te eteia ke reria umtutuna ana kue ero ol. Pomalam te laua Paulus iri nai Sailas pe te tak runge iri kela nga ingala matana pe te hemesia iri nga hana papalauna nemur nenge tenau ele kileng neu, mataria. ²⁰ ✧Iok, te mene iri lange hana Rom mur nenge te longlongo helenga pe te hele, “Hana nai nei iri Iuta koi. Iri teat ke te heporeke arenga nge urana nga kileng nei lo. ²¹ Iri te hetoro koukoua imem nga ure nemur nenge ita nenge Rom rera hotonga mur teheo ele tote nge ita ke ta nanasia ero.” ²² ✧Iok laol, hulua te koko teu sapele nga iri nai aria palinga. Pe hana Rom nemur nenge te longlongo helenga te hele ke palinga hel ana hana mur te haka hote Paulus iri nai Sailas reria hengeron pe tenos ule iri. ²³ Tenos poreke ule iri ke het pe tetal teu sapele iri langa tuele au ngana. Pe hana papalauna nemur te hele lange non nenge nauelele tuele au ngana neu ke chiu hit tote iri nai ke kerkereng toto. Pomalam iri nai ria kue ero toto nge te ua hot. ²⁴ Non neu longe ke mau ol pe mene Paulus iri nai Sailas ke la tal teua iri nga tuele au ngana neu letena nge teu toto. Ol pe ha hite iri nai aperia nga ae chonna e nge meena toto.

²⁵ Iok laol, nga miliko tunangana iri hel pule nenge tema teu nga tuele au ngana neu, te longe Paulus iri nai Sailas nge te hetalaulau pe te peupeua peunga mur nenge te heto hekeke NeHalang. ²⁶ Te rura mana pe mangila palaungana

rur sapele. Pe mangila neu rur ke palaungana toto nga kileng unne nenge tuele au ngana neu mesia. Pomalam piunga mur nga tuele au ngana neu te uchulu sio. Pe iri lochloch ngana nenge tetu nga tuele au ngana neu, peria pe aperia ana kalenga mur te uchulu sio pule. ²⁷ ☆Ol pe non nenge nauelele tuele au ngana neu rura haka. Pe nau pe piunga lochloch ngana nemur te uchulu sio tach lo. Ol pe mene nena kakop ke teke hun mule i, iange tekema iri lochloch ngana nenge tetu teu nga tuele au ngana kou te ua hot talo. Pe ero. ²⁸ Ol pe Paulus alngana taua i ke teke, “Ei! Ohun mule iong ero! Imem lochloch ngana i motu kura.”

²⁹ Ol pe non neu iua mele nga lemenga pe song kela tamal sue i nga Paulus iri nai Sailas aperia hunu pe loiloilo ke teke mete. ³⁰ ☆Iok, mene hote iri nai lange hot pe onteia iri, “Hana nai nem, lape epoi ke pomere toto nenge e mene maulinga nge koko?”

³¹ Pe iri nai te hele, “Letem manmanna nge Non Soke Iesus! Iong pe iri lochloch ngana nenge tetu luluch nge iong nga lem pele. Pomalam lape o mene maulinga nge koko.” ³² Ke Paulus iri nai Sailas te hele hot sapele Non Soke nena helenga lange non neu pe iri lochloch ngana nenge tetu luluch nge i. ³³ Iok laol, non neu poia Paulus iri nai Sailas ke la lome ria chanchan mur nga etue neu pengpeng. Ke het pe Paulus iri nai Sailas te henun sapele non neu pe iri lochloch ngana nenge tetu luluch nge i. ³⁴ Laol pe non neu mene iri nai

kela he ngaua iri nga na pele. Pe non neu pe iri lochloch ngana nenge tetu luluch nge i, te iech toto iange leteria manmanna toto nge NeHalang.

³⁵ Pe nga uach hana Rom nemur nenge te longlongo helenga, te kulosia palpal husu mur ke te laia helenga nei nge non nenge nauelele tuele au ngana neu. Te hele ke te teke, “A lohe hote Paulus iri nai Sailas nga tuele au ngana ke tela ol.” ³⁶ Pomalam non neu lake hele lange Paulus ke teke, “Hana papalauna nemur te hekule helenga at ke te teke imo nai Sailas lape a lohot nga tuele au ngana ol. Ke lape a i malalom, pe ai ke nek.”

³⁷ Ol pe Paulus lohaka pe hele lange palpal hussu nemur ke teke, “Hana papalauna nemur te hottaua ute e nge imem nai nei mo poia ke poreke ero. Pe pule imem lememe nge Rom. Pe pomere tenos ulu hite imem nai nga hulua mataria mai? Ke het pe tetal teua imem langa tuele au ngana. Pe heueu nei te teke te kulosia imem ke moi hot ke nek mana ke mola. Poinga nei poreke toto i! Teke pomam iri siporia teat ke te mene hote imem nga lamai.”

³⁸ Iok laol, palpal hussu nemur tela ke te tetetere Paulus na helenga lange hana papalauna nemur. Hana papalauna nemur te longe ol pe te matau iange te longe Paulus na helenga nenge teke iri nai Sailas reia nge Rom pule. ³⁹ Pomalam iri siporia tela kela te hele ke nek mule lange Paulus iri nai Sailas pe te mene hot sapele iri nai nga tuele au ngana. Pe te kulos hot sapele iri nai nga kileng neu. ⁴⁰ Iok laol, iri nai te lohot nga tuele au ngana pe tela sapele nga he Litia na pele. Pe nga pele

neu tesaol haka nga hulua halang nge leteria manmanna nge Non Soke. Pomalam te hekerkereng ia hulua nemur nga leteria manmanna ngana mur pe iri nai tei sapele.

17

Nge Tesalonika

¹ Iok, Paulus iri nai Sailas tei teu langa kileng nenge Ampipolis pe Apolonia ke tela nga kileng nenge Tesalonika. Pe nga lamau Iuta mur ria hetoronga ana pele e kou tu. ² Pe Paulus kokoes lala nga hetoronga ana pele nem, pomalam lake hemol nga Sapat ana etue palaungana pe te echachala helel. ³ Pe Paulus hele urumrume NeHalang nena helenga lala nge iri. Nenge hele ke teke, Non nenge NeHalang kulosia at ke mene mule nena hana mur, lape takisia ana melmelenga ke mete pe maul haka mule. “Pe ne Iesus nenge e heleia lala nge imo nei, i sipona lakalom nenge NeHalang kulosia i at.” ⁴ Paulus hele ke mau pe na helenga tua tote Iuta mur hel leteria. Pomalam leteria manmanna pe te nanasia Paulus iri nai Sailas. Pe Krik mur halang nenge te heto hekeke NeHalang, pe hehei papalauna mur, iri pule leteria manmanna nga Paulus nena helenga mur.

⁵ Ol pe Iuta mur saria keke Paulus. Pomalam tela ke te loloch heke pulut mene hana porekreke ngana mur hel, ke te eukirau pe tepoi heke hunelinga palaungana nga kileng neu. Iok, te song teu ke te tango rere Paulus iri nai Sailas nga none nge ene Iason na pele. Te tango rere iri nai neu ke te teke te takrung hote iri kela te hemesia

iri nga hulua mataria. ⁶ Pe ero. Te hottaua iri nai nga lamau ero. Pomalam te takrung hote Iason pe pekngana mur hel pule kela te hemesia iri nga hana papalauna mur mataria. Iange hana papalauna nemur tenau ele kileng neu. Pe te haliu haka ke te teke, “Hana nemur tela nga kileng lochloch pe te poia hehei pe hana ke reria arenga poreke lo pe heueu nei teat ke te lohote nge ita. ⁷ ✧ Pe Iason nauele iri nga na pele. Pe iri te nanasia hotonga nenge ne Kaesa ero. Pe tetal hote aria naungaala e pule nge ene Iesus luluch nge Kaesa.” ⁸ Hana papalauna pe hulua nemur te longe helenga neu pe leteria huna pe te hele rara mana. ⁹ Ol pe hana papalauna nemur te poia Iason pe pekngana mur ke te sauua umtutuna palaungana. Ke het pe te kulosia iri ke tela ol.

Tela Nga Kileng Nenge Ene Perea

¹⁰ Iok laol, kileng miliko sio pe iri nenge leteria manmanna nge Iesus te kulos sapele Paulus iri nai Sailas ke tela nge Perea. Tela nga kileng neu pe teteu langa hetoronga ana pele. ¹¹ Pe hehei pe hana nenge Perea tepoi ke mange iri nenge Tesalonika ero. Iri te iech toto nge te longe Paulus na helenga pe kokoes te sisia NeHalang na helenga pule ke te eteia nge Paulus na helenga manmanna ma ero. ¹² Pomalam Iuta mur halang leteria manmanna. Pe Krik mur halang pule, nenge tera hite ume papalauna, iri leteria manmanna pule.

¹³ Ol pe Iuta mur nenge Tesalonika te longe Paulus nge hetottore hehei pe hana nge Perea nga NeHalang na helenga. Pomalam te lohaka pe tela

✧ **17:7:** Luk 23:2; Ioa 19:12

ke teteu nga hehei pe hana leteria ke te lope hote Paulus iri nai Sailas nge Perea. ¹⁴ Pe ero. Ueiuei mana NeHalang nena hana mur te kulosia Paulus ke ramana hot langa ruach ilina. Pe hana hel tela luluch nge i. Pe Sailas iri nai Timoti tetu nge Perea ol. ¹⁵ Pe hana nemur nenge tei luluch nge Paulus, iri lochloch tela kela te lohote nga kileng nenge Atens. Ke ulo pe tela mule nge Perea. Pe te mene Paulus nena helenga nenge lange Sailas iri nai Timoti nenge teke, iri nai te nanas mule i ke ueiuei mana.

Nge Atens

¹⁶ Iok, Paulus tu nge Atens ke kulele iri nai neu. Pe tu ke mala pe singina tuakik ero iange kileng neu ana aetapuna halang mana. ¹⁷ ✧Pomalam eukiraua Iuta mur pe Krik mur nenge te heto hekeke NeHalang ke hetottore iri pe te echachala helel nga hetoronga ana pele. Pe pule, kokoes lala nga ingala matana ke iri ul hehei pe hana nga lamau te echachala helel. ¹⁸ Ol pe hetoronga mur hel nenge te hetue iri ke Epikarin pe Stoik mur, teat ke iri ul Paulus te hele inin tau hel. Pe hel te heleia Paulus ke mai, te teke, “Non hauaua kina nei hele ia utar mai? I nge lape heleleia maopene ngana i.” Pe hana hel pule te heleia Paulus ke te teke, “Non nei heleleia hana hel nga tau toto reria aetapuna mur i.” Hana nemur te hele ke mau iange Paulus hetottoro nga Iesus nge mete pe mau haka mule.

¹⁹ Pomalam te mene Paulus lange Areopakus, ke teole aria. Pe nga lamau, te ontei hote i ke nek toto. Pe te hele lange Paulus ke mai, “Mo teke mo longo

teu la ke nek toto nga hetoronga heueu ngana nenge oiat ke o hetoro sue nga lamai. ²⁰ Imem mo longe pe ma ke nek nga samem ero toto, ke heueu nei mo teke o hemallaha hot tote luna at nge imem ol.” ²¹ (Tepoi ke pomau iange iri nenga kileng nenge Atens pe iri hel pule nenge tela ke tetu nga kileng neu teare manmana pe te helele pe te longo manmana nga ure heueu ngana mur nenge te lohotot.)

²² Iok laol, Paulus mes haka sapele nga hana papalauna nemur mataria pe hele,

“Imo hana nenge Atens. Nga enau ngak, e esia ke pomai. Imo amo nehalang halang toto. ²³ Ei rara nga lemo kileng pe e neue ure pane mur nenge a heto hekeke iri. Pe e hottaua helenga e nga tunginga munna nenge a makmakia pe a tunge lala nge nehalang. Helenga neu tehas ia ke mai; ‘Lange nehalang nenge ta eteia ero.’ Imo a eteia nehalang nenge a heto hekeke nem ero. Pe e hele lange imo pengpeng, I toto koloi nenge e heleleia nei.

²⁴ ✧NeHalang nenge ala hote tapa pe ich pe ure lochloch, i palaungana nga lut nga tapa pe i palaungana nga ich pule. Pe tuteu ero nga pele nenge hana peria umeia. ²⁵ ✧Isipona poi hote ita pe ure lochloch ngana nenge tetu ke te maulul heueu nei. Pomalam i nauele ita pe ure lochloch ngana. Pe ita ta nauele i nga ute e ero toto. ²⁶ Nga talun ngana toto NeHalang ala hote non elle mana. Pe nga non elle nem mana ita lochoch ngana nga ich nei, rette ia. Nenge poia

ita hana ke tatu ke ta purpure ich nei. Poi hote ita pe i sipona talue mura pe ara etue mur nenge tatu ia.

²⁷ ✧ Isipona poi hote ita ke ta song ke tala nge i pe ta tango rere i. Pe tu ke sase nge ita ero, ngana iam lom tu ke rochroi mana nem lo. ²⁸ Pomanga mele heleia lo nenge teke, 'Nga i sipona na hekerkerenga, tunge eingana at nge ita ke tai rara pe tatu ke ta maulul heueu nei.' Pomanga none nge imo sipomo, has sue ke pomai, 'Ita pule NeHalang tutuna mur ita.'

²⁹ ✧ Ke ita NeHalang tutuna mur ita ke ulolo ke pomalam, ta nanas ia hana nemur leteria tu-anin ngana ero nenge te teke, NeHalang nakuna pomanga ure nemur nenge hana te ume hot mene nga peria. Nenge pomanga te umeia aetapuna mur nga um chalelem ngana mur pe sinaha ngana mur pe um nemur nenge ururia haka toto. ³⁰ Nge nike, hehei pe hana leteria matana ngana nge NeHalang, lohote ke nek ero. Pe i letena metene poinga nenge te poia lange i nem ero. Pe heueu nei hele ke kerkereng ke teke hulua lochloch ngana nga ich nei tehul rumeria ia poinga poreke ngana mur ol. ³¹ ✧ Lange i talue etue palaungana e lo. Pe nga etue palaungana nem, NeHalang lape amnei teu la ke nek toto nga hehei pe hana lochloch ngana ria poinga mur. Pe i henonou hote nena none lo, nenge lape poia ure nem ke pengpeng toto. Pe NeHalang i sipona hemaui heke mule i nga metenga ke hemallaha hote i lange hulua lochloch!"

✧ **17:27:** Psa 145:18; Jer 23:23 ✧ **17:29:** Isa 40:18-20; 44:10-17;
Ume 19:26 ✧ **17:31:** Psa 96:13

³² Iok laol, hana nemur hel te melmel iange te longe Paulus nge hele ke teke NeHalang hemaual heke mule hana nenge te mete. Pe hel te hele, “Lape moat ke mo longo mule helenga nemur nge iong kura.” ³³ Pomalam Paulus lohaka pe ua sapele aria. ³⁴ Pe hana hel te longe Paulus nena helenga pe leteria manmanna. Elle nge iri, ene Tonisius. Ana non i non soke e nge tu teu nga Areopakus nem. Pe heie pule nge ene Tamaris. Iri nai neu pe hulua hel pule leteria manmanna.

18

Paulus Lange Korin

¹ Iok laol, Paulus lohaka nge Atens pe la sapele nge Korin. ² ✧ Pe nge Korin Paulus saolia non Iuta e nge ene Akuila. Non neu tana hoe i nga kileng nenge Pontus. Pe iri nai nehei Prisila te lohaka nge Itali ke teat nge Korin pe tetu ke mala ero kura. Iange Ne Klatius hele ke teke te lope hote Iuta mur lochloch nenge tetu nge Rom. Pomalam Akuila iri nai nehei te ua ke tela nge Korin. Iok laol, Paulus la kela nau tote iri nai. ³ ✧ Paulus lake nau tote iri nai iange tera hite ume nenge te umume pelpele ke pomange Paulus pule. Pomalam lake tu pe ume luluch nge iri. ⁴ Pe kokoes nga Sapat ana etue, Paulus hele ke kerkereng toto lala nge Iuta mur pe Krik mur nga hetorongana ana pele. Iange teke poi taole iri ke leteria manmanna nge Iesus.

⁵ ✧ Sailas iri nai Timoti teat nge Mesatonia pe Paulus tung teu tote i nga ume nenge hetottore

Iuta mur nga helenga urana toto ngana. Pe hemalaha hot tote lange iri ke Iesus i toto nenge NeHalang kulosia at ke mene mule nena hana mur. ⁶ ✧ Pe ero. Te mene Paulus nena hetoronga mur ero pe tesau hote helenga porekreke ngana mur helange i. Pomalam Paulus rur sue maruchrue nga nena hengeron pe hele, “Nenge NeHalang letena inin ngana heporeke imo, atue helenga unne at nge iau ero toto. Imo sipomo a takisia pe a hemas mule imo ol. Pe eh et ngak koloi. Ela nge hana lomonmona ngana mur ol.”

⁷ Ioklaol, Paulus i hot nga hetoronga ana pele pe la iteu nga Titus Iastus na pele. Non neu na pele mes ke rochroi mana langa hetoronga ana pele neu. Pe ana non heto hekeke NeHalang pule. ⁸ Pe non nenge ene Krispus, nauuelele hetoronga ana pele neu. Ana non pe iri lochloch ngana nenga na pele leteria manmanna nge Non Soke. Pe hulua lochloch ngana hel nge Korin te longe Paulus na hetoronga mur pe leteria manmanna. Pomalam te mene henuninga.

⁹ Pe nga miliko Paulus esia Non Soke nga nau opene ngana nge hele lange i ke teke, “O matau ero pe o hele hot manmana pe o reng ero. ¹⁰ ✧ Iau lape etu luluch nge iong pe mele pele nge lape poi poreke iong ero. Iange iau e hesilei hote lek hana mur ke halang lo pe leteria kerkereng ero kura.” ¹¹ Paulus tu nga lamau ke hetottore hehei pe hana nga NeHalang nena helenga mur ke ana hesinga elle pe akekena.

Te Mene Paulus Lange Kalio

¹² Iok, nga etue nenge non soke Kalio nauele kileng Akaia, Iuta mur te eukirau pe telaua Paulus pe te mene i kela te hemesia i nga non soke neu matana pe te hele, ¹³ “Non nei poi olole hehei pe hana ke te heto heke NeHalang ke pomanga ita rera hotonga hele ngana ero.”

¹⁴ Iok, Paulus lohaka ke teke helele lo pe ne Kalio pule lohaka pe hele lange Iuta mur ke teke, “Imo Iuta nemur, a longo at nge iau. Toinge non nei i non poreke ngana nge hunun hana pe poia poinga poreke ngana hel pule, nem lape e longo ke nek toto langa lemo helenga mur. Pe nei ero koi.

¹⁵ Imo alau mene non nei nga nena helenga mur pe nga imo sipomo lemo hotonga mur. Pomalam, imo sipomo a hepengia. Iau lemek ero nge e hepengia helenga nemur.” ¹⁶ Iok laol, Kalio poia iri ke te lohot sapele nga kileng unne neu. ¹⁷ Ol pe hana nenge te eukirau neu telaua ne Sostinis pe te palia. Pe non neu i nauelele hetoronga ana pele, pe hana nemur te poia poinga neu lange i pe ne Kalio teke na ute pele langa neu ero ol.

Paulus Lamule Nge Antiok

¹⁸ ✧Iok, Paulus tu luluch nge NeHalang nena hana mur nge Korin ke mala pol pe lohaka sapele nga imot ke lange Siria. Pe Akuila iri nai nehei Prisila tela luluch nge i. Nga kileng nenge Kenkrea, Paulus utsue palpalna ina iange poia helenga kerkereng ngana e lange NeHalang. ¹⁹ Iok, tela te lohot nge Epeses pe Paulus hile sio sapele Akuila iri nai nehei e Prisila. Pe Paulus langa hetoronga ana pele pe iri ul Iuta mur te echachala

helel. ²⁰ Ol pe te hele lange i ke tu ke mala pol nge iri mukam pe ana non lemene ero. ²¹ Pe hele lange iri ke mai, “Nenge teke NeHalang lemene, lape eat mule nga lamai.” Iok, Paulus tamu haka mule nga imot e nge Epeses pe te mana hot ke tela.

²² Iok, Paulus lohote nge Kaesarea pe loaka sapele ke nau tote NeHalang nena hana mur nge Ierusalem. Ke het pe sio la mule nge Antiok. ²³ Tu pol nge Antiok pe i ke langa kileng mur nga kileng nenge Kalasia pe Prikia. I rara nga kileng nemur ke hekerkereng mule iri nemur nenge leteria manmanna nge Iesus.

Apolos Hetero Nge Epeses Pe Nge Korin

²⁴ Iok, nga etue neu non Iuta e nge ene Apolos at nge Epeses. Pe ana non na kileng huna toto nge Aleksantria nga kileng nenge Ekipto. Pe i etei teu la ke nek toto nga NeHalang nena helenga mur nenge tehas sue iri ke ulolo. Pe hetero ngana urana toto. ²⁵ Apolos mene heteronga nga Kue Nenge NeHalang Henonoua Ke Teke Ta nanasia, pe singina kik nge hetottore hehei pe hana ke nek toto nge Iesus. Pe i eteia ke nek ero kura iange hetei mene henuninga nenge Ioanes. ²⁶ Iok, Apolos talun ke haliu pe hetottoro nga heteronga ana pele. Pe Akuila pe nehei Prisila te longe i pe tepoi sapele i ke tela nga reria pele. Pe te hele urume pe te hetore i ke nek toto nga Kue Nenge NeHalang Henonoua Ke Teke Ta nanasia. ²⁷ Iok Apolos lohaka ke teke lange Akaia. Pomalam NeHalang nena hana mur nge Epeses tehas ia alalaha lange pekngaria mur nge Akaia pe te hele lange iri ke te iech ele Apolos nge lape lange iri. Pe

iri leteria manmanna nge Iesus iange NeHalang poi ke urana lange iri. Iok Apolos lange iri pe halaua iri ke nek toto. ²⁸ ✧ Apolos hekou sue Iuta mur nga helenga nga hulua mataria ke teke Iesus i non nenge NeHalang kulosia at ke mene mule ita lochloch. Pe hemallaha hot tote nga NeHalang nena helenga nemur nenge tehas sue iri ke ulolo.

19

Paulus Lange Epeses

¹ ✧ Iok, Apolos tu nge Korin pe Paulus lohaka nge Antiok pe i ke nau toto mulmule kileng nemur nga uraurau kela lohot nge Epeses. Pe nge Epeses Paulus tapang teu nge iri hel nenge leteria manmanna ² ✧ pe onteia iri ke mai, “Imo mam letemo manmanna nge Iesus pe a mene Opepengpeng pule?”

Pe iri te hele, “Ero! Imem mo eteia ute nenge ene Opepengpeng ero koi.”

³ Pe Paulus ontei mule iri, “Tok, henuninga tei toto nenge a mene?”

Pe iri te hele, “Imem mo mene henuninga nenge Ioanes nenge henunun.”

⁴ ✧ Pe Paulus hele, “Ioanes nena henuninga nem i henuninga nenga hulmulenga. Ioanes hele lange hehei pe hana ke leteria manmanna nge mele nenge nanasia i. Pe mele nenge nanasia nem ngana laka Iesus i sipona lo.”

⁵ Hana nemur te longe ke mau pe te mene sapele henuninga nga Non Soke Iesus ene. ⁶ ✧ Paulus tal

✧ **18:28:** Ume 9:22 ✧ **19:1:** 1Ko 3:6 ✧ **19:2:** Ume 8:16

✧ **19:4:** Mat 3:11 ✧ **19:6:** Ume 8:17; 10:44, 46

heke penna nge iri pe Opepengpeng sio at nge iri. Pomalam te hele rara sapele nga helenga hel nge altoto. Pe te hele hote helenga mur nenge at nge NeHalang. ⁷ Hana nemur iri analoch pe nai.

⁸ Iok Paulus lala nga hetoronga ana pele ke teio iri mol. Pe hetottoro pe poi olole hehei pe hana ke leteria manmanna nga NeHalang nena naualanga pe nekinga nge ita. ⁹ Pe hel nge iri lemeria ero toto nge te longo langa Paulus nena helenga mur. Pe leteria manmanna ero pule. Ol pe tesau hote helenga porekreke ngana mur hel nga hulua mataria nga tuluk nenge Esinga Tele. Pomalam Paulus mene iri nenge leteria manmanna pe te ua ke tela nga Ne Tairenes nena hetoronga ana pele. ¹⁰ Ke Paulus hetottoro pe popoi helenga nga pele neu ke hesinga iri nai. Ke pomalam Iuta mur pe Krik mur pe hulua lochloch ngana nga kileng nenge Eisia te longe Non Soke nena helenga ke purpur.

Ne Sekeua Tutuna Mur

¹¹ ✧Iok, NeHalang hekerkereng ia Paulus ke poi hote ure papalauna mur nenge altototo. ¹² ✧Ol pe hehei pe hana te mene Paulus ana hines ana tangaun pe na hengeron mur ke te laia nge haleles kina mur pe iri nenge uneinei tu nge iri. Te laia pe haleles nemur te hetet pe uneinei nemur teua hot ke te lala. ¹³ Iok, Iuta mur hel nenge te i rara pe tepoi ure paluna ke te helope hotot uneinei mur tetu pule. Pe iri te totoi ke te heto mene Iesus ene nga ure paluna nem. Pe te hele ke pomai, “Nga Iesus nenge Paulus haliu hotote, e hele lange iong

ke olohot!” ¹⁴ Hana nemur iri lime pe rahtele nai pe titiria hel. Pe temeria laka, ne Sekeua nenge i non soke nga iri nenge te umume nga NeHalang na pele.

¹⁵ La ol, nga etuene e te teke te helope hote uneinei e pe uneinei nem tuacholia iri ke mai, “Tau e eteia Iesus pe e eteia Paulus. Pe imo? Imo itei hel mam?” ¹⁶ Ol pe non nenge uneinei tuteu nge i neu pal lapue iri ke eiria lele ele iri, pe ta chach ule reria hengeron mur. Pomalam singiria lachlach mana pe teua hot sapele nga non neu na pele ke tela sapele. ¹⁷ ✧Iuta mur pe Krik mur pe hulua lochloch ngana nenge tetu nge Epeses te longe ure nei nge lohot pe te matau toto. Pe te heto heke tote Non Soke Iesus ene. ¹⁸ Ol pe hulua halang nenge leteria manmanna te hele hote reria poinga poreke ngana mur nga hulua mataria. ¹⁹ Iri halang nenge te popoi ure paluna, te loloch hote reria alalaha mur nenge ure paluna ana ke te chacharuch heke nga oan nga hulua mataria. Pe alalaha nemur nenge te chacharuch heke iri neu, te sisele iri pe ururia lohot ke halang nge halang toto. ²⁰ Pomalam Non Soke nena helenga puo ke kikina toto pe song ke langa kileng pe kileng.

Chauchainga Palaungana Lohot Nge Epeses

²¹ ✧Iok, ure lochloch ngana nei lohot ke het pe Paulus teke lohaka ke lange Ierusalem. Pe Opepengpeng poia i ke letena tuanin ke teke la tala nga kileng nemur nge Mesatonina pe Akaia. Ke het pe lange Ierusalem ol. Pe Paulus hele pule ke teke, “Lape ela tala nge Ierusalem ke het pe

ela nge Rom.” ²² Iok laol Paulus kulosia hana nai nenge te halaulaua i ke iri muka lange Mesatonía. Eria laka Timoti iri nai Erastus. Pe Paulus tu ke mala pol mana nge Eisia. ²³ ✨Nga etue neu chauchainga palaungana lohot nge Epeses nga tuluk nenge Esinga Tele. ²⁴ Non e nge ene Timetrius talune chauchainga palaungana neu. Ana non pe pekngana mur hel teume hotote aria soke na pele opene mur nga ure chalemlem ngana. Pe iri, te heto hekeke aria hei soke e nge ene Atemis. Pe te teke aria soke hei neu na pele opene mur kou nenge te umume ia iri neu. Pe iri te mene um tutuna palaungana nga reria ume neu. ²⁵ Iok, Timetrius iua nena hana mur ke eukiraua iri pe iua hana nenge reria ume elle ke mange iri ke teat pule. Pe lohaka pe hele, “Imo hana lochloch ngana nem, a eteia lo ke ita ta mene umtutuna palaungana toto nga ume nenge ta popoia nei. ²⁶ Pe heueu nei a esia lo, pe a longe helenga nemur nenge Paulus heleleia iri. Paulus nena helenga nemur poia hulua halang nge Epeses pe nga kileng lochloch ngana nge Eisia ke leteria manmanna ero toto nga ure nemur nenge ta popoia iri nem. Paulus hele ke teke mele pele ume hote NeHalang nga penna ero toto. Pe hele ke teke ure nemur nenge hana teume hote iri nga peria mana, luna ero toto pule. ²⁷ Pe iau e matau toto iange lape hehei pe hana te hele poreke ara ume nenge ta menmene umtutuna ia nei. Iange lape ra ume losio pe ta mene umtutuna ero ol. Pe pule, hulua halang nge Eisia pe nga kileng lochloch ngana te heto hekeke hei soke Atemis. Pe e matau mana

✨ **19:23:** 2Ko 1:8

nge lape hulua ramaria mene ke te teke Artemis nena pele opene nenge ta umumeia nei i ure palaungana ia ero ol. Pe pingana nenge iuiu lape het toto sio.” ²⁸ Ol pe hulua nenge te eukirau neu te longe pe leteria inin toto pe te alngaria haka ke te teke, “Artemis nenge Epeses i palaungana toto!” ²⁹ ✧Ol pe makulinga song ke rongo heke kileng neu pela te laua ne Kaius irinai Aristakus pe te songia iri ke te laia iri nga pele palaungana nenge te eukiraurau ia. (hana nai neu te halaua Paulus nga i ngana nge Mesatonia) ³⁰ Ol pe Paulus teke lake mes nga hana nemur mataria ke hele ke nek lange iri pe ero. Iri nenge leteria manmanna nge NeHalang te longele i ke la ero. ³¹ Pe pule, Paulus neingana mur hel iri hana papalauna nga kileng nenge Eisia. Iri te hekule helenga hel lange Paulus ke te teke la ke hetei hote i lange hulua nemur ero. ³² Iok laol, hulua halang te lekleke langa te eukirau ngaria nem. Iange hel te hele pe te makul ke mai, pe hel te hele pe te makul ke altoto. Ol pe leteria lilil mana ol. ³³ Ol pe Iuta mur te hesisi hote Aleksenta ke langa muka, pe hana hel te alngaria lange i nga utar nenge lape poia. Pomalam ana non tul heke penna ke hereng ia iri pe teke hele ala pol pekngaria mur aria. ³⁴ Pe ero. Hulua te eteia ke Aleksenta i Iuta, pomalam te alngaria toto haka pe te makul ke te teke, “Artemis nenge Epeses i palaungana toto!” Hana nemur te alngarngaria pe te makulkulia helenga neu ke mala toto.

³⁵ Ol pe non soke nenge hasas alalaha pe nauuelele kileng neu mes hot ke poia hulua nemur

✧ **19:29:** Ume 20:4; 27:2; Kol 4:10; Plm 24

ke te reng pe hele, “Imo hana nenge Epeses, hulua te eteia ke kileng nei mana nge nauele tote hei soke Atemis nena pele. Pe pule, nauele um heo ngana nem nenge losio at nga lut nga tapa. ³⁶ Pe mele pele hele ke teke urenei ta channangaia ero. Ke pomalam a reng pe a are ke nek. Letemo matana ke nek pe a poia ure. Apoi pulut mene ure ero. ³⁷ Hana nenge a mene iri at nei, te hele poreke hei soke Atemis ene ero. Pe pule te kemeia ure heo ngana ngana mur nga nena pele ero. ³⁸ Nenge teke Timetrius pe na hana mur iriul mele hel te hele hel, urana nge tela nga etue nemur nenge hana papalauna te longlongo helenga mur ia. Pomalam lape te longe pe te hepengia helenga nemur. ³⁹ Pe nenge teke o helele nga ute e pule, o laia nge hana nemur nenge te longo teu lala nga ure nemur nenge te lohotos nga kileng nei. ⁴⁰ E hele ke mai iange hehei pe hana nge kileng nei teare ke nek ero ol nga poinga nenge ta poia heueu nei. Hulua lape te hele poreke ita heueu iam. Pe lape ta hele ke mere? Iange ta eukirau ngara heueu nei, luna ero toto.” ⁴¹ Non soke neu hele ke het pe kulos sapele hana nemur ke te rongu mule reria pele mur.

20

Paulus Lange Mesatonia Pe Nge Kris

¹ Iok, chauchainga palaungana nenge lohotos neu het lo pe Paulus hekulo sapele iri nenge leteria manmanna aria ke teat nge i. Teat ke Paulus hekerkereng mule leteria manmanna ngana pe te sisa peria. Te sisa peria ke het pe Paulus i sapele ke langa kileng nenge Mesatonia. ² Iok

Paulus i ke langa kileng mur nge Mesatonia pe hekerkereng mulmule hehei pe hana nga nena helenga mur. Ke het pe la sapele nge Kris. ³ Pe nga lamau Paulus tu ke ana teio iri mol. Iok Paulus teke tamu haka nga imot ke lange Siria pe longe nge Iuta mur hel te teke te hunune i. Pomalam Paulus teke la mule ke nanas mule kue nenge Mesatonia ke lange Siria. ⁴ Pe hana nenge tela luluch nge i eria mur koi nei, Sopata nenge ne Pirhus tuna. Pe i nena nge Perea. Pe Aristakus iri nai Sekuntus nga kileng nenge Tesalonika pe Kaius nenge nena nge Tepi, pe Timoti pe Taikikus iri nai Trompimus nenge reria kileng nge Eisia. ⁵ Hana nemur iri muka emem pe la te kulele imem nga kileng nenge Troas. ⁶ Iok ngaunga matana nenga ngaunga menini ngana lohote ke het pe mo mana hot sapele nge Pilipai. Mo mana ke mo lala pe nga etue lime ngana mo saolia iri nenge Troas. Pe nga lamau motu ke emem etue rahtele nai.

Paulus Nena Inga Nenge Lange Troas Hetala Ngana

⁷ Iok, nga Sarere nga miliko imem lochloch mo eukirau ke mo ngau pe mo nanasia poinga nenge Iesus iriul nena hana mur nenge te rekreke ngaunga. Pe Paulus hetottore hehei pe hana kela miliko tuna iange teke uach sio pe i mulmule. ⁸ Imem lochloch motu nga pele letena e nga lut toto pe lemenga halang te eintele iri ke te remenmen. ⁹ Pe kol kulpo e nge ene Iutikas are hot langa pele matana nenge kino nenge tuttula song teueu ia. Iok Paulus hele ke lala pe ana non tuanongnongo. Ol pe mamani hun toto ol pe losio

hot sapele nga pele neu ana lala mol ngana nenga lut toto. Iange pele neu te hemes hoho heke iri. Iok tela ke te lolo heke i pe mete lo. ¹⁰ Iok Paulus sio la pe ma haka nge kol neu pe lau hite i pe hele, “Letemoia i ero, konei maul mule lo.” ¹¹ Ke het pe Paulus haka la mule pe reke beret pe ngaua pe hetottore iri ke la uachuach toto. Pe nga uach uruna toto ana non lohaka pe i sapele. ¹² Pe hehei pe hana nemur te iech mule ia kon neu nge maulul pe iriul ke tela mule sapele.

Paulus Lohaka Nge Troas Ke Lange Miletus

¹³ Iok, Paulus hele ke teke i mana nga apena ke lange Asos. Pe imem mo mene imot pe mo mana ke imem muka kela mo kulele i nga ana kileng. ¹⁴ Iok, Paulus la ke saolia imem nge Asos pe mohul heke i pe mo mana ke mola nge Mitilin. ¹⁵ Iok, mo mana hot nge Mitilin nga etue neingana pe la mo mana teu nge Kaios. Pe nga etue mol ngana mo mana ke mola nge Samos. Ke het pe mo mana hot mule pe mo mana teu nge Miletus nga uach. ¹⁶ Pe Paulus hele ke teke hesilia etue unne nge Eisia ero. Pomalam mosio nge Epeses ero. Iange Paulus heusach mana ke teke la ke tu nge Ierusalem nga Pentikos ana etue.

Iesus Nena Hana Papalauna Nge Epeses

¹⁷ ✨Iok, Paulus tu nge Miletus kura pe hekulo Iesus na hana papalauna nge Epeses aria ke tela nge i. ¹⁸ ✨Hana nemur teat pe Paulus hele lange iri ke mai, “Imo a etei tote iau ke nek toto, talun nga etue nenge eat ke e lohot nge imo nge Eisia.

Pe a etei tote etu ngak iange kokoes etu luluch nge imo. ¹⁹ E umume ia ak ume mur ke pomanga Non Soke nena non toto pe e heto heke ek ia ero toto. Pe etue hel e tangtang iange ure meena ngana hel te lohotos nge iau, nenge Iuta mur te teke te hunune iau. ²⁰ Helenga urana ngana mur nenge e eteia ke e halaua imo, e hele hot lochloche lange imo ke ulolo. Pe etal kome unne sune e ero toto. Pe e hetottore imo nga hulua mataria, pe pule nga lemo pele letena mur. ²¹ Pe e tunge helenga kerkereng ngana lange Iuta mur pe Krik mur ke e teke tehul rumeria nga reria poinga poreke ngana mur pe tenau la pol aria nge NeHalang pe leteria manmanna nge ara Non Soke Iesus.

²² “Pe heueu nei e longo tau mene Opepengpeng ke ela nge Ierusalem pe e etei la ero, utar lape lohotos nge iau nga lamau. ²³ ✧ E eteia ke nga kileng mur nenge e lalaia, Opepengpeng hele atat nge iau nge hana lape tetal teua iau langa tuele au ngana. Pe pule lape te poia ure meena ngana mur ke lohotos nge iau. ²⁴ ✧ Pe iau e matau ele singik nga ume nei ero. Nenge teke te hune iau, panem ute pele ero. Pe ure nenge palaungana toto ngana koi; nenge e teke e heulo hot tote ume nenge Non Soke Iesus tunge at nge iau. Nenge e hetottore hehei pe hana nga helenga urana toto ngana nga NeHalang nena nekinga nge nena hana mur.

²⁵ “Iok, imo nemur, ei rara ke e hetottore NeHalang nena naualanga pe nekinga nge ita lala nge imo. Pe amo e nge imo lape nau mule ramak ero ol. ²⁶ Ke heueu nei e hele pengpeng lange imo,

✧ **20:23:** Ume 9:16; 21:11 ✧ **20:24:** Ume 21:13; 2Ti 4:7

nenge teke amo e nge imo mene maulinga nge koko ero, atue helenga at nge iau ero. ²⁷ Iange ure lochloch ngana nenge NeHalang lemene ke teke a eteia, ngana laka e hele hot lochloch e lange imo ke ulolo. Pe e topele unne e ero toto. ²⁸ ✧Ke a nauala amo ke nek. Pe pule a nauele hehei pe hana nenge Opepengpeng tunge lange imo ke a nauele iri. A nauele NeHalang nena hana mur ke pomanga hana nenge tenau elele reria sipsip mur, iange olia iri nga tuna Iesus eina. ²⁹ ✧Iange iau, elala lokoi pe e eteia ke hana hel lape teat pe te channanga ia NeHalang nena hana mur pe te helosio ia iri nga leteria manmanna ngana mur, pomalaka nga kaone hinolo mur nenge teteu rurung taua sipsip mur ke te hunune iri. ³⁰ Pe pule mele hel nge imo lape temes haka pe te channanga ia hehei pe hana pe tepoi taole iri ke te hile helenga mamanna ngana pe te nanasia iri. ³¹ ✧Ke a nauala amo ke nek toto nga ure nemur! Letemo metene, iau matak eina sisio pe e helete metene imo nga ure nei. Pe e popoia ume nem nga miliko pe nga sinanga ke hesinga iri mol.

³² “Iok heueu nei e tunge imo langa NeHalang penna ke nauele imo. Pe NeHalang nena helenga pe nena nekinga nenge a mene nem, nauele imo pule. Pe lape hekerkereng ia imo pe poia ure urana ngana mur ke te lohot nge imo. Ure urana ngana nemur NeHalang tung hote ke teke nena hana mur pengpeng reria ia. ³³ ✧Iau lemek taua amoe nge imo nena umtutuna pe nena hengeron

✧ **20:28:** 1Ti 4:16; 1Pi 5:2-4 ✧ **20:29:** Mat 7:15; Ioa 10:12

✧ **20:31:** 1Te 2:11 ✧ **20:33:** 1Ko 9:11-12

ero toto. ³⁴ ☆Imo sipomo a eteia lo ke perik nai nei umume ke mene iau pe pekngak mur emem ngaunga pe ure mur nenge lememe taua. ³⁵ Nga ume lochloch ngana nenge e umume ia iri, e teke e henonoua imo ke ta ume ke kerkereng ke mai ke ta halaua atong nemur nenge singiria haleles. Pe e hetore imo ke letemo metene Non Soke Iesus nena helenga nenge teke, 'Nenge teke mele tunge ute lange mele, nem poia i ke iech toto nga nenge mene ute nge mele' ”

³⁶ Iok Paulus hele lange hana nemur ke het pe tualou sio luluch nge iri pe hetalaulau lange NeHalang. ³⁷ Iok hana nemur te sisa peria nge Paulus pe telau hite i pe te tangia i ke halang. ³⁸ Hana nemur leteria poreke toto ia Paulus iange hele ke teke lape tenau mule ramana nga lamau ero ol. Ke het pe iri lochloch ke tetau hote Paulus langa imot.

21

Paulus Lange Jerusalem

¹ Iok, mo sisa perimem luluch nge hana nemur, mo tang pe molau hit hel ke het pe mo mana hot sapele, pe mo mana pengpeng ke mola nga mimio nenge Kos. Pe nga etue naingana mo song teu nge Rotes ke het pe mola nge Patara. ² Pe nge Patara mo hottaua imot e nge teke lala nge Poenisia, pomalam mo tamu haka nga imot nem pe mo song ke mola sapele. ³ Iok, mo song ke mo lala pela mo esia mimio nenge Saiprus. Pe monau heke ana mimio nge tu ke ile haka langa

☆ **20:34:** Ume 18:3; 1Te 2:9

lut pe imem mo song nge sio ke mola nge Siria. Iok mo mana teu lange Tir kela te tatach sue imot neu nganngana hel nga lamau. ⁴ ✧ Pe nga kileng neu mo saolia hana hel nge leteria manmanna nge Iesus, pomalam mola ke motu luluch nge iri ke etue iri rahtele nai. Pe Opepengpeng poia iri ke te hele ele Paulus ke lange Ierusalem ero. ⁵ Iok, emem etue nenge motu luluchia nge iri het pe mo hile sue iri pe mo mana hot mule ke mola. Hana lochloch ngana nga kileng neu pe hehei pe tuturia mur; tetau hote imem. Te taua imem kela te mesia imem nga peipei, pe imem lochloch mo tualou sio pe mo hetalaulau lange NeHalang. ⁶ Ke het pe mo sisa perimem luluch nge iri pe mo haka mule nga imot, pe iri tei ke tela mule nga ria pele mur.

⁷ Iok mo mana hot nge Tir pe mo song ke mola nge Tolemis. Pe nga lamau mo saolia iri hel pule nge leteria manmanna pe motu luluch nge iri ke etue elle mana. ⁸ ✧ Iok nga etue nei ngana mo lohaka nge Tolemis pe mola nga kileng nenge Kaesarea pela motu nga Pilipus na pele. Pilipus i non nenge hetottore hehei pe hana nga Helenga Urana Toto Ngana. Pe i none nga hana iri rahtele nai nenge te henonou hote iri nge Ierusalem, ke te halaua Iesus nena hana mur. ⁹ Ana non tutuna mur iri henel nge iri malolong pe te popoia ume nenge hetatalonga mur. ¹⁰ ✧ Iok, motu nga lamau ke etue hel lalo pe non hetatalonga e nge ene Akapus lohaka nge Iutea pe i ke at. ¹¹ ✧ Ana non iat nge imem pe mene Paulus ana tal ana kalenga pe kale hite i sipona penna pe apena pe hele, “Opepeng-

✧ **21:4:** Ume 20:23 ✧ **21:8:** Ume 6:5; 8:40 ✧ **21:10:** Ume 11:28 ✧ **21:11:** Ume 20:23; 21:33

peng hele ke teke, ‘tuta mur nge Ierusalem lape tekale mele nenge nena ure nei ke mai koi. Ke het pe te tungge i lange hana lomonmona ngana mur!’ ”

¹² Mo longe ke mau pe imem hul hana hel pule nenge teat ke mo eukirau neu, mo hele ele Paulus ke mo teke lange Ierusalem ero toto. ¹³ ✧Ol pe Paulus hele, “A tangtang ia utar? A poia iau ke letek kolkol sakilil. Nenge teke te laua iau pe te hune iau, letek meina nga nem ero, iange e nanas mene Iesus lemene ngana.” ¹⁴ Pomalam mo reng mana ol iange mo teke mopoi ele i pe ero. Pe mo hele mana ke mo teke, “Iok la, pe lape mo heta-laulau mana ke ure lochloch ngana nenge lohot nem, lohot mana nga NeHalang lemene ngana.”

¹⁵ Ke het pe mo takirau teua lememe ure nga lememe kole mur pe mola sapele nge Ierusalem. ¹⁶ Pe NeHalang nena hana mur hel nge Kaesarea, te koko nge imem pe te taua imem langa Nason na pele kela motu lamau. Pe Nason nena nge Saiprus. Ana non longe hengetoro nenga NeHalang nena helenga pe letena manmanna ke i Non Soke nena none ia tala nike.

Paulus La Ke Sauhot Nge Ierusalem Pe Lake Nau Tote Ieims

¹⁷ Iok mola ke mo lohot nge Ierusalem pe NeHalang nena hana mur te iech ele imem. ¹⁸ Pe pomange rou imem lochloch mola ke mo esia Ieims. Mola pe almasinga ana hana mur tetu pule. ¹⁹ ✧Pe Paulus sise peria pe nana lange iri ke nek toto nga ure mur nenge NeHalang poia ke lohot nge hana

lomonmona ngana mur, nga etue nenge Paulus la ke hetottore iri. ²⁰ ✧ Hana nemur te longe pe te heto heke tote NeHalang ene. Pe te hele lange Paulus ke mai, “Paulus, timem laka iong pe urana nge mo hele lem pule. Heueu nei Iuta mur nge halang toto leteria manmanna pe iri lochloch lemeria toto ke ta nanas tau tote rera hotonga mur nenge Moses mene at. ²¹ Pe iri te longe hana hel ria helenga nge te teke iong o hele lange Iuta mur nenge tetu teu luluch nge hana lomonmona ngana mur ke tesaua hotonga mur nenge Moses. Pe pule te teke iong o hele lange iri ke te riria tuturia mur singiria ero pe te nanasia Iuta mur ria poinga ero. ²² Iri lape te longe iong nge oat lo. Ke lape tapoi ke mere? ²³ ✧ Lape o poi ke pomai koi: Hana hel nge imem nei te poia helenga kerkereng ngana hel ke te teke te poia ume nemur nenge NeHalang tunge lange iri. Pe helenga kerkereng ngana nem te takho mule ero ol. ²⁴ Mo teke o mene hana nemur kela o poia iri ke te lemlem mule nga NeHalang matana. Pe o olia uruna nga nenge tepoi ke pomau. Pe o ut sue palpalria ina. Hulua lochloch ngana lape te esia poinga nei nge o poia pe te eteia ke helenga nenge te longe iri nem, manmanna ero. Iange iong o nanas tau tote reria hotonga mur nenge Moses mene iri at. ²⁵ ✧ Pe hana lomonmona ngana nemur nenge leteria manmanna, mohas ia alalaha e lange iri lo, ke mo teke te ngaua ngaunga nenge te tunge lange ae tapuna mur ero pe mo teke te inia toho ero pule. Pe pule mo teke te ngaua huros nenge teroke ero pe tepoi pulut rara

✧ **21:20:** Ume 15:1, 5✧ **21:23:** Num 6:1-20; Ume 18:18✧ **21:25:** Ume 15:29

lange hehei ero.” ²⁶ ✧ Iok laol, pomange rou Paulus mene hana henel neu kela helemlem mule iri. Pe poia poinga neu lange i sipona ke helemlemia i pule. Ke het pe Paulus langa hetorongana ana pele ke hele tote ure nenge te poia neu nge ana etue lape het. Iange nga ure neu ana etue het ngana, lape te makia iri elle pe elle reria tunginga nenge lange NeHalang. (Ure nenge te poia neu ana etue iri rahtele nai.)

Iuta Mur Telaua Paulus Nga Heterongana Ana Pele

²⁷ Iok, etue rahtele nai ngana teke hetet lo pe Iuta mur hel nga kileng nenge Eisia te esia Paulus nga heterongana ana pele letena. Ol pe tela ke teteu nga pek ngaria Iuta mur leteria pe te poia iri ke leteria inin toto. Pomalam tela sapele ke te laua Paulus. ²⁸ Te laua i pe alngaria ke mai, “Imo hana nenge Israel a at ke a halaua imem. Non nei i rara nga kileng lochloch ke hetottore hehei pe hana pe hele poreke hana nenge ita pe rera hotonga mur pe NeHalang nena pele palaungana nengara kileng nei!” ²⁹ ✧ (Te hele ke mau iange te esia Tropimus nenge na nge Epeses nge iri nai Paulus te i rarara nga kileng neu pe te teke Paulus mene teua i langa NeHalang na pele palaungana letena.)

³⁰ Ol pe hulua lochloch ngana nga kileng neu te longe pe talngaria mes. Pe te song ke teat nga kileng koana mur lochoch ke te laua Paulus pe te takrung hote i nga pele neu. Te takrung hote i ke het pe tepiu hit sapele ana piunga mur. ³¹ Iok te teke te hune i, pe helenga kou song ke la lohot nge

palinga hel ana hana mur nenge Rom aria soke lo. Ke helenga neu tang ke teke, “Hana lochloch ngana nenge Ierusalem kou te hele inin hel pe alngaria haua rara.” ³² Ueiuei mana pe non neu mene nena palinga hel ana hana mur pe te song ke tela nga kileng unne nenge hulua te emurungrung ia. Hulua nemur te esia iri ke mau pe te palia Paulus ero ol. ³³ Iok palinga hel ana hana mur aria soke neu lake laua Paulus pe hele ke nena hana mur te mene ke rur nai pe te keke i. Ol pe palinga hel ana hana mur aria soke neu ontei, “Non tei nemai? Pe imo mam a laua i ia potar?” ³⁴ Pe hulua nemur hel alngaria ke te teke non nei poi ke mai, pe hel alngaria ia ute e nge altoto. Ol pe non soke neu etei ero ol, helenga tei nge manmanna. Pomalam hele lange palinga hel ana hana mur ke te mene teua Paulus langa palinga hel ana hana mur reria pele kerkereng ngana e. ³⁵ Iok Paulus teke i haka nga pele neu ana hakanga pe palinga hel ana hana mur te takis heke sapele i iange hulua nemur te teke teora sio tote i ol. ³⁶ ✧Hulua nemur te nanasia iri pe te alngarngaria ke te teke, “Tala ke ta hune i!”

Paulus Hele Lange Hulua

³⁷ Iok laol, palinga hel ana hana mur te teke te mene teua Paulus lala nga reria pele neu lo pe Paulus hele lange aria soke ke mai, “E teke e heleia ute lange iong.” Pe non soke neu onteia i ke teke, “Iong mam o helele helenga Krik ma? ³⁸ ✧Non Ekipto tana e at tala nga lamai lo pe poia hunelinga palaungana ke lohot nge hana nga

lamai. Pe mene ke hana iri ana non kina lime iri analoch iri henel (4,000) pe te mene reria palinga hel ana ure mur pe tei ke tela nga ich sana lomona ngana e. Pe e esia iong pe e teke ma i iam atat nem pullo.”

³⁹ Pe Paulus tuacholia lange i ke teke, “Ero! Iau Iuta koi, etak hoe iau nge Tarsus nga kileng nenge Silisia. Ke iau ek masio nga alalaha pule nga kileng palaungana nem. Pe e teke o longele iau ke e hele pol lange hana nemur mukam.”

⁴⁰ Iok laol, non soke neu ngata pe Paulus mes sapele nga pele neu ana hakanga pe penna poi lange hulua nemur ke te reng. Iok hulua nemur tereng ol pe Paulus hele la sapele nge iri nga Iuta mur ria helenga ke teke,

22

Paulus Hele Lange Iuta Mur Nge Ierusalem

¹ “Imo Israel mur, neingak mur pe imo hana papalauna. Apoi rara tangai ero pe e hele lemo mukam.” ² Hana nemur te longe Paulus nge hele nga ria helenga pengpeng pe tereng toktok sapele. Pe Paulus hele, ³ ✧ “Iau Iuta, pe hetak hohe nge Tarsus nga kileng nenge Silisia pe etu ke iau soke nga lamai nge Ierusalem. Pe ela nga hengetoro ke ne Kamaliel hetottore iau. Pe te hetore iau ke nek toto nga hotonga nemur nenge te hesio tele lange rera tete mur. Pe e tung teu tote iau langa NeHalang nena ume mur, ke pomange imo nenge ames heueu nem. ⁴ ✧ Iau nei epoi poreke totote iri nenge te nanasia Esinga Tele nenge Iesus. E

✧ 22:3: Ume 5:34 ✧ 22:4: Ume 8:3

laulaua hehei pe hana pe etal teua iri lala nga tuele au ngana. ⁵ Nenge teke a teke e channanga ia imo, a onteia tunginga ana hana mur aria palau iri ul pekngana mur. Iri lape te hele ke te teke, ‘Oe aua nem hele ke manmanna.’ Tehas ia alalaha mur lange pekngara Iuta mur nge Tamaskus pe te tunge at nge iau. Pomalam ela ke e laua iri nemur nenge te nanasia Esinga Tele nenge Iesus, pe e kale hite peria mur pe e mene mule iri at nge Ierusalem. Pe hana papalauna nemur lape te poia iri ke te amneia melmelenga palaungana toto.

*Paulus Hele Urume Letena Hul Ngana
(Ume 9:1-19; 26:12-18)*

⁶ “Iok lala ke sinanga tuch ngana lo pe e song ke e lala nge Tamaskus. Ela rochroi nge Tamaskus pe lemenga palaungana e lohohot nga lut nga tapa pe tuasio at tau pengpeng ia iau. Pe lemenga neu sina ala toto nenge sina ele matak ke e kolkol. ⁷ Ol pe elosio ke la ema nga ich pe e longe mele nge hele atat nge iau ke pomai, ‘Sol, Sol, pomere nenge opoi poreke iau ke pomam?’

⁸ “Ol pe iau e hele, ‘Ia Non Soke, iong itei nemam?’

“Pe mele neu hele, ‘Iau Iesus nenge Nasaret laka opoi porekreke iau nem.’ ⁹ Pe hana nenge te koko nge iau te esia lemenga palaungana neu nge lohohot. Pe iri te longe mele neu nenge hele atat nge iau ero.

¹⁰ “Iok laol, iau e ontei ke mai, ‘Non Soke, lape epoi ke mere mai ol?’

“Pe Non Soke hele, ‘O lohaka pe o i teu langa kileng nenge Tamaskus. Pe nga lamau lape te hele

lange iong nga ure lochloch ngana nenge NeHalang heleia ke teke o poia.’ ¹¹ Iok laol, pekngak mur tera hite iau nga perik pe te apeia iau ke e lange Tamaskus iange lemenga neu poia iau ke matak hit lo.

¹² “Pe none nge ene Ananias kou tu. Ana non heto heke totote NeHalang pe nanas tau tote nena hotonga mur. Pe Iuta mur lochloch nga kileng neu te teke i non nge urana ke tepoi ke nek toto lala nge i. ¹³ Ana non at ke mes sio nga ilik pe hele, ‘Sol, atong onau mule ol! Pe nga etue neu pengpeng matak urana mule pe e es sapele i.’ ¹⁴ Ol pe ana non hele, ‘NeHalang nenge ratete mur te heto hekeke, henonou hote iong ke teke o eteia utar nenge teke poia pe teke o esia i sipona nena non nenge pengpeng toto pe o longe helenga nge lohota nga hanna pengpeng. ¹⁵ Pomalam omes ke kerkereng toto nga letem manmanna ngana pe o hele hote lange hulua lochloch nga utar nenge o longe pe o esia ke ulolo. ¹⁶ Ke heueu nei o kulkulele ute ero ol. Omes haka pe o mene henuninga pe o tang lange Non Soke. Iange kue nem mana nge lome iong ke lem poinga poreke ngana mur te lasus toto ol.’

¹⁷ “Iok laol, e la mule nge Ierusalem pe ela ke e hetalaulau nga NeHalang nena pele palaungana letena. ¹⁸ ☆Ol pe enau opek ke e esia Non Soke nge hele at nge iau ke teke, ‘O lohaka pe o ua hot nga kileng nei ke ueiuei mana iange hana nemur nga kileng nei lape te longe helenga manmanna ngana nemur pe tetal teua nga leteria ero toto.’ ¹⁹ ☆Pe

iau e tuacholia ke mai, ‘Non Soke, iri te etei tote iau nge elala nga hetoronga ana pele ke e palpalia iri pe e menmene iri nenge leteria manmanna nge iong ke te lala nga tuele au ngana. ²⁰ ✧Iri te eteia ke iau etu nga etue nenge te hune lem non Stipen. Pe iau e ngata ke te hune Stipen pe e loloch hite hana nenge te hune i reria hengeron mur.’ ²¹ ✧Ol pe Non Soke hele mule at nge iau ke teke, ‘Lape e kulosia iong ke ola nga tau toto nge hana lomonmona ngana mur. O lohaka pe o laol.’ ”

²² Hana nemur te longo ke nek toto nga Paulus nena helenga mur. Pe nga nenge heleia ke teke lange hana lomonmona ngana mur, nem poi heke hulua nemur leteria ke alngaria tau sapele i. Pe te u taua i nga karia nenga lut toto ke te teke, “Ta renge non nei ero! Ta hune i ke lasus toto!”

²³ Hana nemur te ulule reria hengeron pe te uu pe tesau hekeke maruchrue. ²⁴ Ol pe palinga hel ana hana mur aria soke neu hele lange nena hana mur ke te mene teu sapele Paulus langa pele neu letena. Pe pule hele ke te nosia i ke hele hote utar nenge poia ke poreke toto nenge hana nemur alngaria tau sakililia i ke pomau. ²⁵ ✧Iok, palinga hel ana hana mur te kele Paulus ke te teke te nosia i. Pe ero. Paulus hele lange hana nemur aria soke e nge mes rochroi mana nge i ke teke, “Imo mam a nanasia hotonga tei nenge a poia poinga nem at nge iau mam? Iau lek nge Rom pule i. Pe utar toto nenge e poia ke poreke, nenge a teke a nosia iau?”

²⁶ Iok laol, non soke neu longe ke mau pe lake hele lange aria aehuna ke teke, “Iong mam opotar

mam? Ita tapoi pulut mene poinga nei lange non nei. Pe i nena nge Rom pule i!”

²⁷ Iok non aehuna neu i la sapele nge Paulus pe la onteia i ke mai, “Tok o hele at nge iau, iong mam lem nge Rom pule ma?”

Pe Paulus tuacholia lange i ke mai, “Oe! Iau lek nge Rom pule i!”

²⁸ Ol pe non aehuna neu hele, “E saua umtutuna palaungana lo pe tahas sue ek ke iau lek nga lamai pengpeng ol.”

Pe Paulus tuacholia, “Temek pe hetak reria nge Rom nike, pomalam iau lek nge Rom pule.” ²⁹ ✧Ol pe iri nenge te teke tela ke te ontei hotote Paulus te longe i nge hele ke mau pe te ruka mule. Pe palinga hel ana hana mur aria aehuna neu longo nge Paulus nena nge Rom pe matau toto iange nena hana mur te kele Paulus lo.

Paulus Mes Nga Hana Papalauna Mataria

³⁰ Iok, pomange rou non aehuna neu teke etei toto; Pomere nenge Iuta mur te poia poinga nei lange Paulus mai? Pomalam eukiraua tunginga ana hana mur aria papalauna mur pe hana papalauna nge Iuta pe hele ke teun hote rur nga Paulus penna. Ke het pe mene Paulus ke la hemesia i nga hana papalauna nemur mataria.

23

Paulus Hele Ala Ana Nga Hana Papalauna Mur Mataria

¹ Iok laol, Paulus nau la pengpeng nge hana papalauna nemur pe hele, “Hana papalauna, nga

✧ 22:29: Ume 16:38

letek nge teu toto e amneia ute e nge e poia ke poreke ero toto nga NeHalang matana. Nge nike toto ke at nga etue nenge heueu nei.”² ✧Ol pe non soke nenga tunginga ana hana mur hele lange hana nenge temes rochroi ke tepal ele Paulus hanna. Non soke neu ene laka Ananias.³ ✧Pe Paulus hele lange Ananias ke teke, “Tong, lape NeHalang tuacholia ke poreke toto lange iong. Nakum malaka nga pele e nge kankan ngaua letena pe te hepore ke hussu toto nge hot. Nakuna urana mana nge hot pe nge teu, poreke toto lo. Iong oare nga lamam ke o longlongo pe o amnei teu atat nga lek helenga mur, pe o poia ke nanas tau pengpeng ia hotonga mur te hele ngaria. Pe pomere o heit kou sue hotonga pe o hele ke hana te palia iau?”

⁴ Ol pe iri nenge temes rochroi lange Paulus te hele lange i ke mai, “O heleia NeHalang nena non palaungana neu ke mam ke? O matau ero ma?”

⁵ ✧Pe Paulus hele, “Titik mur, iau e etei ero toto nge non nei rahite ume palaungana nem. Pe NeHalang nena helenga e nge tehas sue ke ulolo, hele ke teke, ‘O hele poreke mele nenge i mukmuka nge lem hana mur ero.’ ”

⁶ ✧Iok Paulus nau pe hana hel iri Satiusi, pe hel iri Paresio mur. Pomalam haliu haka ke palaungana toto nga hana nemur leteria ke teke, “Hana, iau nge iau Paresio koi pe temek pule i Paresio. Pe te laua iau pe te mene iau at lamai iange letek manmanna nge ita nge ta maul haka mule nga metenga.”⁷ Hana nemur te longe Paulus nge hele

✧ 23:2: Ioa 18:22-23 ✧ 23:3: Mat 23:27 ✧ 23:5: Exo 22:28

✧ 23:6: Ume 26:5

ke mau pe te hele inin tau hel sapele nge iri. Poma-lam Satiusi mur te eukirau ke iri altoto pe Paresio mur pule te eukirau ke iri altoto. ⁸ ✧ (Satiusi mur, te teke ita tamaul haka mule nga metenga ero ol. Pe pule te teke angkelo mur ero pe Ope mur ero pule. Pe Paresio mur leteria manmanna nga ure mol nem.)

⁹ Iok laol, hana pane mur te u tau hel sapele. Ol pe hotonga ana hetoronga mur nenge iri Paresio, temes haka pe te hele ke kerkereng toto ke te teke, “Ta longo langa non nei hele ngana lo pe ute e nge poia ke poreke ero i! Lape angkelo e ma ope e. Ngana laka nenge hele lala nge i nga kue nenge lala nge Tamaskus nem.”

¹⁰ Iok laol, palinga hel ana hana mur aria soke longo la pe hana nemur te alngaria ke palaungana toto ol. Ol pe matau toto iange teke lape hana nemur, te hora sue Paulus heueu. Pomalam hele lange nena hana mur ke la te takrung hote Paulus nga hana nemur leteria pe te laia i nga ria pele kerkereng ngana neu.

¹¹ ✧ Iok, nga miliko neu, Non Soke lake mes nga Paulus ilina pe hele, “O matau ero ol, o hele hote iau lange hana nenge Ierusalem ke het lo. Pe lemek ke o poia lange hana nenge Rom pule.”

Iuta Mur Tetal Helenga Ke Te Teke Te Hune Paulus

¹² Iok nga uach Iuta mur hel te eukirau pe tetal helenga ke te teke te hune Paulus. Ol pe te talue helenga kerkereng ngana e lange NeHalang ke te teke te ngau ero pe tein ech ero pule. Te teke te

hune Paulus ke mete mukam laka te ngau pe tein mule ech ol. ¹³ Iri nenge te tattal helenga neu iri ana non kina nai toto (40). ¹⁴ Iok laol, tela nge tunginga ana hana mur aria papalauna mur pe almasinga ana hana mur pe te hele, “Imem mo talue helenga kerkereng ngana e lo ke mo ngau ero toto ke la het nga etue nenge mo hune Paulus ke mete. ¹⁵ ✧Ke heueu nei mo teke iong pe hana papalauna nemur a hekulo Paulus ana ke at. Pe a channanga ia palinga hel ana hana mur aria soke nem ke a teke a ontei hot mule Paulus ke nek toto. Pe imem mo kulala mana, teke iat nge imo heueu, mohun sio sapele i nga lamai.”

¹⁶ Pe Paulus na achung nenge liuna tuna longe nge iri tetal helenga ke te hune Paulus. Pomalam, la sapele nga palinga hel ana hana mur ria pele pe tataraiia lange Paulus. ¹⁷ Ol pe Paulus iu sapele palinga hel ana hana mur aria naungaala e pe hele lange i ke teke, “Kol kulpo nei teke heleia helenga e lange amo soke. O mene i ke imo nai ala.” ¹⁸ Iok laol, non neu mene sapele Paulus na achung lange non soke neu pe hele, “Paulus iua iau pe hele at nge iau ke teke e mene kol kulpo nei at nge iong, iange i teke heleia ute lange iong.”

¹⁹ Iok laol, non soke neu rahite kol neu penna pe iri nai te i hot kelkel ke iri toro pe onteia i, “Kol nem, iong mam o teke o heleia utar at nge iau?”

²⁰ Pe kol neu hele sapele lange i ke mai, “Tuta mur tetal helenga lo ke te teke nge rou, lape te onteia iong ke o mene sue Paulus lange hana papalauna nemur. Pe iri lape te channanga ia iong ke te teke hana papalauna nemur te teke te

✧ 23:15: Ume 25:3

longo ke nek toto mule nga Paulus nena helenga mur. ²¹ Pe o longo taua iri ero toto iange hana iri ana non kina nai (40) pe hel pule lape te talkome ke te hune Paulus. Iri te talue helenga kerkereng ngana e lo, ke te ngau ero pe tein ech ero kela het nga etue nenge te hune Paulus ke mete. Ke heueu nei te kulele mene iong. Nenge teke o longele ke Paulus lange iri heueu lape te hun sapele i ke mete.” ²² Ol pe non soke neu hele, “Iok ure nenge o heleia at nge iau nei, o hele hote lange mele ero toto.” Non soke neu hele lange kol neu ke het pe kulosia i ke la sapele.

Te Kulosia Paulus Lange Ne Peliks Nge Kaesarea

²³ Iok laol, non soke neu iu sapele nena hana nai pe hele lange iri ke teke, “A mene ke palinga hel ana hana iri ana non kina analoch (200) ke tela nge Kaesarea. Pe pule a mene ana non kina mol pe analoch (70) nenge te songong ia oriong. Pe nenge te hunun nga io, a mene ke iri ana non kina analoch pule. (200) Pe heueu sinanga matana henonoua sisalanga rahtele henel ngana nga miliko, (9 kilok) imo hana nemur a i sapele. ²⁴ A tunge oriong mur lange Paulus ke songia pe a mene i ke nek mana ke lange ne Peliks palau nga kileng nem.” ²⁵ Ol pe non soke neu hasia alalaha e ke te mene lange ne Peliks palau. Pe ana alalaha tang ke pomai,

²⁶ “Ulei toto Non Soke Peliks,

Iau Klatius Lisias koi, pe ehas ia alalaha nei lange iong ke e teke e hele urume non nei lange iong.

27 ✧ Non nenge e kulosia nei, Iuta mur te laua ke te teke te hune i pe iau e mene lek palinga hel ana hana mur ke mo mene hote i nge iri. Mo halaua i iange e longe nge te teke non nei nena nge Rom. 28 ✧ Pe e teke e etei teu la ke nek toto. Pomere toto nenge Iuta mur leteria inin taua i ke te teke te hune i mai? Pomalam e mene sue i ke la e hemesia i nga aria papalauna mur mataria. 29 Laol pe e eteia ke Iuta mur te teke Paulus nanasia reria hotonga mur ke nek ero. Pe i poia ute e ero toto nge uruna metenga. Pe pule nakuna urana ero toto nge aua nei lake mateu mana nga tuele au ngana.

30 ✧ Pe e longe nge te teke te hunune i ke ngana koi nenge e kulos sapelpele i at nge iong nei. Pe pule e hele lange Iuta mur nenge milmil ana ke iri te hele hote reria helenga lange iong ke o longo teu la pule.”

31 Iok laol, palinga hel ana hana nemur te poia ure lochloch ke pomanga aria soke hele ngana. Ke te mene Paulus pe te i sapele nga miliko neu ke tela nga kileng nenge Antipatris. 32 Te tu nga lamau ke uach sio pe palinga hel ana hana mur nenge te songia oriong mur, iri ul Paulus ke tela sapele nge Kaesarea. Pe iri nenge te i mana nga aperia, tela mule nga tetu ngaria nge Ierusalem. 33 Iok iri nenge te songia oriong tela ke la te lohot nge Kaesarea pe te mene sapele Paulus lange non palau nenge nauele kileng neu. Pe pule te tunge alalaha lange i. 34 Iok laol, non soke neu sisia alalaha neu ke het pe onteia Paulus ke teke, “Iong

✧ 23:27: Ume 21:30-33; 22:25-27

✧ 23:28: Ume 22:30

✧ 23:30: Ume 23:16-23; 24:1-9

mam lem nga kileng tei toto?” Ol pe non soke neu etei sapele ke Paulus nena nga kileng nenge Silisia. ³⁵ Pomalam lohaka pe hele mule ke teke, “Nenge teke iri nenge te milmil am te lohot, iau lape e longo teu la sapele nga ure nenge lohot nge iong nem.” Ke het pe non soke neu hele ke palinga hel ana hana mur te mene Paulus kela tenau ele i ke nek nga non soke Herot nena pele.

24

Paulus Mes Nga Ne Peliks Matana

¹ Iok, etue iri lime het pe Ananias iri ul hana papalauna hel tela nge Kaesarea. Ananias i non soke nenga tunginga ana hana mur. Pe none nge ene Tertulas koko nge iri pule. Ana non etei tote hotonga mur ke la ke halaua Ananias pe pekngana mur. Iok hana nemur tela ke te lohot nge Ne Peliks pe te tatara lange i nga ure nemur nenge te teke Paulus poia ke poreke. ² Pe teiu teu sapele Paulus. Pe ne Tertulas mene pekngaria mur haria pe hele lange ne Peliks, “Non Soke, iong o nauele imem ke mala toto lo pe motu ke nek pe mo iech mana. Pe iong otal mas mule ure mur ke te lohot ke poia lemем kileng mur ke te song ke nek pule. ³ Imem lemем taua ure nemur ke te lohot nga lemем kileng lochloch ke kokoes mo teke mo hele urana toto nge iong nga nem. ⁴ O poia ume palaungana lo ke lemем ero nge mo hemakuk mule iong nga ume e pule. Pe e teke o longo tau mana ke oare ke nek mana pe o longo teu at nga imem nei lemем helenga unne.

⁵ ☆ “Imem moes tote nga matamem lo nge non

☆ 24:5: Ume 17:6

nei i non poreke ngana toto. Ana non i rara nga kileng lochloch ke poi hakaka urelu huhuna lala nge luta mur. Pe i, imuka nge iri nemur nenge te hetue ke Nasarin mur. ⁶ ✧ Pe pule poi hesalanginga mana ia NeHalang nena pele palaungana nenge heo ngana toto ke ngana koi nenge mo laua i. [Pe imem mo teke mo heneue i nga imem sipomem lemem hotonga mur. Iange poingan ngana nemur make pengpeng nga lemem hotonga mur ero toto. ⁷ Pe palinga hel ana hana mur aria soke ene ne Lisias. I pe nena hana mur teat ke te helapue imem pe te takrung hote aua nem nga tuna ngamem. ⁸ Pe ne Lisias i sipona hele ke teke moat ke mo hele hote non nei poingan ngana mur lange iong.] Nenge teke o ontei hote i ke nek toto, lape o eteia ke ure lochloch ngana nenge mo heleleia nei manmanna toto.” ⁹ Ol pe Iuta mur nenge teat ke temes neu, iri lochloch te hekerkereng ia ne Tertulas na helenga ke te teke helenga neu manmanna.

Paulus Hele Ala Ana Nge Ne Peliks

¹⁰ Iok laol, non soke neu penna poi lange Paulus ke teke hele ol. Ol pe Paulus hele ke mai, “Non Soke, iau e eteia ke iong o nauele kileng nei ke mala toto lo. Pe heueu nei e iech mana nge e mes ke e hele ala ak nga matam. ¹¹ I semel mana nge o eteia ke etue iri analoch pe nai nenge lalo, iau e lange Ierusalem ke e heto heke NeHalang. ¹² Pe imem ul mele hel mo hunel nga NeHalang na pele ero toto. Pe pule epoi haka ure huna lange mele ero nga hetoronga ana pele letena pe nga kileng

✧ **24:6:** Ume 21:28-30

unne nge hot. Pe iri nenge te helele ia iau nei, te esia ute e ero toto pe te hele mana nga haria. ¹³ Pe pule, nakuria ero toto nge te henonoua ute e lange iong ke poia reria helenga ke manmanna. ¹⁴ Pe e teke e hele hot pengpeng ia lange iong ke mai; Iau e heto heke NeHalang nenge lememe tete mur te heto hekeke. Pe e nanasia kue nenge te hetue ke Esinga Tele. Pe iri leteria manmanna nga kue nem ero. Pe letek manmanna nga hotonga nemur nenge Moses pe nga alalaha nemur nenge hetatalonga mur tehas sue iri. ¹⁵ ✧Pe sak kikina toto nge NeHalang ke mange iri; nenge mo teke hana nenge te urana pe hana nenge te poreke lape te maul haka mule nga metenga. ¹⁶ Ke pomalam kokoes e totoi toto ke letek nge teu toto, amneia ute e nge e poia ke poreke ero nga NeHalang matana pe pule nga hehei pe hana mataria.

¹⁷ “Iok, ela nga kileng tau ngana pe etu ke hesinga hel het mukam, ke het pe e lolochia umtutuna hel ke ela mule ia nge lek hana mur pengpeng nge Ierusalem. Pe pule mo makia tunginga mur ke mo tunge lange NeHalang. ¹⁸ ✧Pe iau e nanasia poinga nenge te helemlem mulmule iri. Pe hana nemur te esia iau nga ure nem ana etue het ngana pengpeng. Pe hulua hel nge temes ke te emurung hite iau ero. Pe pule mele pele nge poi haka rara ure hunu pe alngana rara ero. ¹⁹ Iuta mur hel mana nga kileng nenge Eisia tetu nga etue nem. Pe nenge teke e poia ute ke poreke nga mataria, pomere nenge iri siporia teat pe te hele hot pengpeng ia lange iong ero? ²⁰ Teke poi pe o onteia

hana nemur nenge temes nei. Te hemesia iau nga hana papalauna mur mataria nge Ierusalem pe te hottaua poinga poreke ngana tei toto nge e poia? ²¹ ✧Eh, ngana kai nenge e haliu haka nga mataria ke e teke, ‘Imo a hemesia iau heueu nei iange iau letek manmanna nge lape ta maul haka mule nga metenga.’ ”

²² ✧Pe ne Peliks etei teu la pule nga kue nem nenge te hetue ke ene Esinga Tele. Pomalam hele ke teke het ke pomau mukam. Pe hele lange Paulus ke mai, “Lape e hele hote ramak lange iong tangai ero. Ta kulele ne Lisias ke at mukam, laka e hele lange iong ol.” ²³ Iok laol, ne Peliks hele lange palinga hel ana none ke nauele Paulus ke nek toto. Pe pule hele ke teke, “Nenge teke Paulus pekngana mur teat ke tenau toto i, opoi ele iri ero. O longele iri kela te esia i pe te tunge ure mur nenge ana non lemene taua iri.”

Paulus Hele Nga Ne Peliks Irinai Nehei Mataria

²⁴ Iok, etue hel nga hoena ne Peliks iri nai nehei, he Tarusila te lohot. Pe ne Peliks nehei i Iuta. Te lohot ol pe ne Peliks hekulo sapele Paulus ana. Iange i teke longo Paulus nge helele nga letera manmanna ngana nge Iesus Kristus. ²⁵ Iok laol, Paulus hele nga poinga nenge tatu ke ta urana pe ta pengpeng toto. Pe nga poinga nenge ta nauele ita sipora ke nek pe tatal susue ita. Pe hele pule nga etue nenge NeHalang lape nau teu ke nek toto nga poinga urana ngana mur pe poreke ngana mur nenge ita elle pe elle ta popoia. Ne Peliks longe helenga neu pe matau toto pe hele, “Lape

o hele ke het ke mam mukam! Pe ola ol. Pe lape eiu mule iong nga etuene e kura.” ²⁶ Pe ne Peliks teke ma lape Paulus tunge nena umtutuna unne, pomalam kokoes mana iua Paulus ke iri nai te nanana.

²⁷ Iok, tetu ke hesinga nai het ke lalo, pe ne Posius Pestus mene sapele ne Peliks munna ke nauele kileng neu ol. Pe ne Peliks tal teua Paulus nga tuele au ngana. Teke poia poinga nei ke Iuta mur te iech nge i pe muteria taua i.

25

Paulus Ontei Ke Teke Esia Ne Kaesa

¹ Iok laol, ne Pestus mene ne Peliks munna ke nauele kileng nenge Kaesarea. Iok etue mol het pe ne Pestus lohaka nge Kaesarea ke lange Ierusalem. ² ✧Pe nge Ierusalem tunginga ana hana mur aria papalauna mur pe Iuta mur aria papalauna mur tela ke te esia ne Pestus. Pe te toto hita Paulus ana lange i ke te teke manmanna toto ke non nem poia ure meena ngana halang ke lohot pe poia hehei pe hana ke ria arenga poreke toto. ³ ✧Ol pe te ech tote i ke te teke poi ke urana lange iri ke kulos mule Paulus lange Ierusalem. Iange iri te teke teolo ele Paulus ke te hun sue i nga kue. ⁴ Pe ne Pestus hele lange iri ke teke, “Paulus kou palinga hel ana hana mur tenau elele i nga tuele au ngana nge Kaesarea. Pe iau ela mulmule lokoi. ⁵ Teke poi pe a hele lange amo papalauna hel ke te koko nge iau ke mola. Pe nenge teke manmanna toto ke non nei poia ute hel ke poreke, hana nemur te hele hot pengpeng ia ure nemur sapele.”

⁶ Iok laol, ne Pestus tu luluch nge hana nemur ke ana etue iri rahtele mol ma analoch. Ke het pe lohaka ke la mule nge Kaesarea. Iok pomange rou ana non lake are nga pele nenge te longlongo helenga ia pe hele ke te mene Paulus ke la esia i.

⁷ ✧Iok Paulus lohot la ke mes pe Iuta mur nenge teat nge Ierusalem te mes ke te heliliu hite i. Pe teulo inin rara ke te teke non nei poia ure halang ke poreke. Iri rea helenga polpolenga mana pe ute e nge hemeena ia reria helenga ero toto.

⁸ Ol pe Paulus lohaka pe hele ala ana ke teke, “Iau e poia ute e ke poreke ero toto nga NeHalang na pele pe nge ne Kaesa. Pe pule e tamu tote Iuta mur reria hotonga e ero toto.”

⁹ Iok ne Pestus teke poia Iuta mur ke leteria sio unne, pomalam onteia Paulus ke mai, “Lemem ke o teke o haka lange Ierusalem ke la e longe am helenga mur nga lamau?”

¹⁰ Pe Paulus hele, “Heueu nei e mes pengpeng nga ne Kaesa nena helenga hot ana pele pe lemek toto ke te longe lek helenga mur la koloi. Iong o eteia ke ulolo. Iau e poia ute ke poreke lange Iuta mur ero toto. ¹¹ Pe nenge teke e poia ute ke poreke pe hotonga hele ke teke e mete, nem ute pele ero. Pe helenga nemur nenge Iuta mur tetue at nge iau nei manmanna ero, pomalam mele pele nakuna ero nge mene iau pe tunge iau lange iri. Pe lemek toto ke e esia ne Kaesa!”

¹² Ol pe ne Pestus iri ul nena hana mur nenge te longlongo helenga neu te mangun tele helia muka. Ke het pe ne Pestus hele, “O hele ke o teke o lange ne Kaesa ke longo nga lem helenga mur,

✧ 25:7: Ume 24:5-6

nem ute pele ero. Mo hele pe mo longala ke mo teke ola!”

Ne Pestus Heleia Paulus Lange Akripa

¹³ Iok, etue hel nga hoena naungaala ana non Akripa iri nai e Penis tela nge Kaesarea ke tenau toto ne Pestus. ¹⁴ ✧Te tu luluch nge ne Pestus ke etue hellalo, pe ne Pestus nene Paulus lange naungaala ana non neu. Iok ne Pestus nana ke mai, “Ne Peliks tal teua none nga tuele au ngana ke ngana koi tu. ¹⁵ Pe nga etue nenge e lange Ierusalem, tunginga ana hana mur aria papalauna mur pe Iuta mur aria papalauna mur, te hele loulouia i ke halang. Pe te ech tote iau ke te teke e longele iri ke te hune i ke mete. ¹⁶ Pe e hele lange iri ke e teke ita nenge Rom rera poinga pomam ero, rera poinga mai koi: Ta longo tala langa mele nem nena helenga mur mukam. Ke het pe ta longo teu la ke nek nga mele nem tuachol ngana ia helenga mur. Nenge teke ta longo pe mele nem na helenga polpolenga haka mana, ta poi sapele i ke pomanga a hele ngamo nem. ¹⁷ Iok laol, nga etue nenge Iuta mur teat luluch nge iau nge Kaesarea, e kulele ute ero ol. Uach sio pe ela sapele ke e are nga pele nenge te longlongo helenga ia pe e hele ke te mene teu sapele non neu at. ¹⁸ Ol pe iri nenge iri ul non neu aria matana i elel, temes haka pe te hele hot sapele reria helenga mur. Pe iau e teke ma lape te hele hote ure hel nge non neu poia iri ke poreke, pe ero. ¹⁹ E longo pe te hele helel ia iri siporia reria poinga nenge te heto hekeke aria soke pe te hetetue none nge mete lo nenge ene Iesus. Pe

✧ **25:14:** Ume 24:27

Paulus hele ke teke non neu kou maul haka mule nga metenga ke ulolo. ²⁰ Ol pe iau letek lilil ol, lape e tuacholia hana nemur reria helenga ke merei? Ol pe e onteia Paulus ke mai, ‘Lemem ke o teke tala mule nge Ierusalem ke la e longo teu la mule nga lemo helenga mur lamau?’ ²¹ Pe Paulus hele ke kerkereng toto ke teke esia ne Kaesa ke isipona longo teu langa helenga nei. Pomalam e hele ke palinga hel ana hana mur tenau ele i ke nek toto ke kulele etue nenge lape e kulosia lange ne Kaesa.” ²² Ol pe Akripa lohaka pe hele lange Pestus ke mai, “Iau e teke e longo teu langa non nem na helenga mur pule, pe iong ramam mere?” Pe Pestus hele, “Iok, pomam nge rou iong am etue nge o longo nga nena helenga mur.”

Te Mene Paulus Lange Ne Akripa

²³ Iok laol, pomange rou Akripa iri nai he Penis te lohot pe hulua te iech pe tepoi ke nek toto lange iri. Lange tela ke teteu taua hulua nemur nenge te emurung ke te longlongo helenga. Pe palinga hel ana hana mur aria papalauna mur teteu la luluch pule nge hana papalauna mur nga kileng neu. Ke het pe ne Pestus hele sapele ke palinga hel ana hana mur te mene teua Paulus at. ²⁴ Pe ne Pestus hele, “Non soke Akripa pe imo lochloch ngana nenge a lohot heueu nei, anau nga non nenge mes nei. Hulua lochloch ngana nge Ierusalem te hele loulou ia non nei ke halang. Pe te tatararia i at nge iau lo, pe te alngarngaria ke te teke urana nge te hune i ke lasus toto. ²⁵ Mele nenge poia poinga poreke toto ngana e, nena poinga poreke ngana nem uruna metenga. Pe iau e hottaua ute nge non nei poia ke poreke ero toto. Pe pule isipona hele

lo ke teke esia ne Kaesa. Ke ne Kaesa i sipona longo teu langa nena helenga mur. Ke pomalam lape e kulosia i ke la. ²⁶ Pe iau lape ehas urume i lange non soke neu nga alalaha e. Ol pe lape ehas ke mere? Helenga chiu ala toto kura i. Pe ute e nge make mallaha hot nge i ero toto. Ke pomalam heueu nei e mene i ke at mes nga matamo. Pe non soke Akripa, heueu lape e tunge langa perim ke iong muka ia rera helenga mur. Pomalam lape e eteia utar nemur nenge lape ehas sue nga alalaha nenge lange ne Kaesa. ²⁷ Iange e amnei la pe poreke toto nge e kulos mene non nei ke la pe ehas ururume ure nenge lohohot nge i ero.”

26

Paulus Hele Ke Kerkereng Toto Nga Ne Akripa Matana

¹ Iok laol, ne Akripa hele lange Paulus ke teke, “Heueu nei mele pele hele lange iong ero. O hele hot tote letem pe o hele ke manmanna.” Iok, Paulus penna tul haka pe talun ke hele sapele ke teke, ² “Non soke Akripa, heueu nei e iech toto nge e mes nga matam pe e tuacholia Iuta mur te hele louloulou ngaria. ³ Iong o etei tote Iuta mur reria poinga mur pe tehun hel ngaria. Ke heueu nei lemek ke o are ke nek pe o longo ke nek toto at nga lek helenga mur.

⁴ “Iau, Iuta mur te etei tote iau. Talun ngana nga iau kino ngak ke la iau soke. Te eteia iau nga lek kileng huna pengpeng pe nge Ierusalem pule. ⁵ ✧ Iri te eteia iau ke mala toto lo ke urana nge te hele pengpeng. Teke lemeria te hele pengpeng

✧ 26:5: Pil 3:5-6

ke iau Paresio. Pe imem Paresio mur mo nanas tau tote hotonga mur nenge Iuta mur te heto heke NeHalang ia. ⁶ ✧Pe heueu nei, e mes nga matamo iange sak kikina nga helenga utona nenge NeHalang iri ul rera tete mur te talue nge nike. ⁷ Pe mata iri analoch pe nai nenge Israel te tung tote leteria pe te heto hekeke NeHalang nga miliko pe nga sinanga ke te mene helenga utona nem. Non soke, e hele pengpeng lange iong, Iuta mur te poia iau ke e takisia ure meena ngana nei iange letek manmanna toto nga helenga utona nei. ⁸ Iok, pomere nenge amo e nge imo nenge at heueu nei, letena manmanna ero toto nge NeHalang hemaui heke mule iri nenge te mete?

⁹ ✧“Iau pule ramak kerkereng toto ke e teke e heporeke tote Iesus nenge Nasaret ene, nenge e heporeke nena hana mur. ¹⁰ Pe i manmanna ke iau e poia poinga nem ke lohote nge Ierusalem. Tunginga ana hana mur aria papalauna mur te henonou hote iau pe te hekerkereng ia iau ke e poia ume nei. Ke etal teua NeHalang nena hana halang nga tuele au ngana. Pe nga etue nenge te hune iri, iau e ngata pule ke e teke urana toto nge te mete. ¹¹ Kokoes e i ke ela nga hetoronga ana pele pe e poia ure meena ngana mur ke lohote nge iri. Pe e totoi toto ke e echia iri ke te hele ke mai, ‘Imem letemem manmanna nge Iesus ero ol i.’ Iau letek inin tau totote iri, ke pomalam ela nga kileng tau ngana mur pule ke e poia ure meena ngana mur ke lohote pule.”

✧ 26:6: Ume 23:6; 28:20 ✧ 26:9: Ume 8:3

*Paulus Nana Urume Letena Hul Ngana
(Ume 9:1-19; 22:6-16)*

¹² “Iok, nga etuene e hana nenge te mukmuka nga hetalaulaunga ana ume aria papalauna mur te tunge helenga kerkerenga ngana at nge iau pe te kulosia iau ke e lange Tamaskus. ¹³ Iok, non soke mo i i nga kue luana pe kileng sinanga. Ol pe e esia lemenga e nga lut nga tapa. Pe ana lemenga sina ala toto nga chaia matana pe tua leme it lochloche imem ul pekngak mur nenge tei luluch nge iau. ¹⁴ Ol pe imem lochloch mo losio langa ich pe e longe mele nge hele at nge iau nga helenga Hipru ke teke, ‘Sol! Sol! Pomere nenge o poi poreke iau ke pomam? O poia poinga nem at nge iau, pe lape iong nge o takis mule ana melmelenga laka.’ ¹⁵ Ol pe iau e hele, ‘Non Soke, Iong itei nemam?!’

“Pe Non Soke hele, ‘Tau Iesus. Iau laka nenge o teke o hunune iau nem. ¹⁶ O lohaka ke omes nga apem ol. Heueu nei e lohot nge iong pe e henonou hote iong ke lek non iong toto ol. Iong lape o heleia iau lange hehei pe hana nga ure nemur nenge o esia heueu nei pe nga ure nemur nenge lape e henonoua lange iong nga hoena kura. ¹⁷ Lape enau ele iong ke nek toto nge lem hana mur pengpeng pe nge hana lomonmona ngana mur. ¹⁸ ✧Lape e kulosia iong lange iri ke o poia iri ke mataria charchara ke te ua hot nga kileng chantom ngana ke tela nga kileng mallaha ngana. Pe te hile sue non poreke ngana nena hekerkerenga ke tela nge NeHalang. Pomalam NeHalang lape saua

✧ **26:18:** Isa 42:16; Epe 2:2; Kol 1:13

reria poinga poreke ngana mur ke te lasus toto. Pe lape te mene muria pule luluch nge NeHalang nena hana mur nenge i sipona hesilei hote iri ke ulolo.’

Paulus Nana Urume Ana Ume Mur

¹⁹ “Ke onau non soke Akripa, e longo tau mana pe epoi sapele ume nenge enau opekia pe te heleia at nge iau. ²⁰ Ke e talune ume nem nge Tamaskus ke het pe e lange Ierusalem ke het pe e la nga kileng nemur nge Iutea ke het pe ela nge hana lomomona ngana mur. E i i nga kileng nemur pe e hetottoro ke e teke te hulua leteria nga reria poinga poreke ngana mur pe tenau la mana nge NeHalang. Pe e teke te poia ure nemur nenge henonou hote iri ke te esia ke manmanna toto ke te hulua reria poinga pe leteria mur lo. ²¹ Ke nga nei mana Iuta mur te laua iau nga NeHalang na pele pe te teke te hune iau. ²² Pe ero, iange NeHalang nauala tote iau. Ke ngana koi nenge emes heueu ke e hele lala nge hulua lochloch, iri nenge teau sio menmene iri pe iri nenge pingaria iuiu. Pe ure locholch ngana nemur nenge e helelel ia nei, Moses pe hetatalonga mur nge nike te helelia lo ke te teke lape lohot. ²³ ✧Nenge te teke, Non nenge NeHalang kulosia at ke mene mule nena hana mur, lape mete pe i nge i muka toto nge ita lochloch nge maul haka mule nga metenga. Pe lape poia na lemenga ke tua leme hite Iuta mur locholch pe hana lomomona mur pule.”

²⁴ Pe ne Pestus longe Paulus nge hele ke mau pe alngana taua i ke teke, “Paulus! Am hauaua ma?

✧ **26:23:** Luk 24:44-47; 1Ko 15:20

Iong osis halali ke ngana laka nenge poia ramam ke ume ke nek ero.”

²⁵ Pe Paulus hele, “Non soke, iau ramak auala ero koi. Ramak urana mana i nenge e helele nei.

²⁶ Pe naungaala ana non soke Akripa eteia ure lochloch ngana nei nge lohoh lo, pomalam e hele hot lochloche ure mur pe e topala hite ute e ero. Pe e eteia ke i esia ure lochloch ngana pule iange ure nemur, te lohoh nga kileng koana unne nge talkome ero. ²⁷ Non soke Akripa, iau e eteia ke iong letem manmanna nge hetatalonga mur.”

²⁸ Pe Akripa hele lange Paulus ke teke, “Nakum nge o poia iau ke letek mamanna nga etue choro ngana mana?”

²⁹ Pe Paulus hele, “Oe! Nga etue choro ngana mana pe nga etue sase ngana pule. Pe lape e hetalaulau lange NeHalang ke imo lochloch ngana nenge a longo atat nge iau heueu nei, lape apoi ke mange iau. Pe lemek ero nge te kele apemo pe perimo ke pomange iau!”

³⁰ Paulus hele ke mau ke het pe non soke Akripa pe ne Pestus pe he Penis pe hulua lochloch ngana nenga pele letena neu temes haka ³¹ pe te i hot sapele nga pele neu. Pe te helele ke te teke, “Non nei poia poinga e nge uruna metenga ero toto, pe pule tetal teu mene i langa tuele au ngana.”

³² Ol pe Akripa hele lange Pestus ke mai, “Toinge non nei hele ke teke esia ne Kaesa ero, lape ta kulos mule i ke laol.”

27

Paulus Mana Nga Imot Ke Lange Rom

¹ Iok laol, hana papalauna nenge Rom te hele ke te teke mo mene imot ke mo mana ke mola nge Itali. Pomalam te hele lange ne Iulius ke nauele Paulus pe pekngaria mur hel nga imot. Pe ne Iulius i Kaesa nena palinga hel ana non soke e.
² ✧Laol, mo mene imot e nge at nga kileng nenge Atramitum pe mo mana olole nga ruach ilina pe mosio olole nga kileng mur nga kileng nenge Eisia. Pe none nge ene Aristakus tamu haka luluch nge imem. Ana non nena nge Tesalonika nga kileng nenge Mesatonika.

³ Iok pomange rou pe mo lohot nga kileng nenge Saiton. Pe ne Iulius poi ke urana lange Paulus pe hele lange i ke teke Paulus la ke esia pekngana mur nga kileng neu. Pe pekngana mur lape te tunge nena ute hel nenge lemene taua. ⁴ Iok mo lohaka nge Saiton pe mo mana rochroi mana nga mimio nenge Saiprus iange kileng eingana haka. ⁵ Mo song tele langa ruach sana nenge Silisia pe Pampilia pe la mana teu nge Mira nga kileng nenge Lisia. ⁶ Pe nga lamau non palinga hel ana non neu esia imot e nenga kileng nenge Aleksantria. Pe ana imot lape song ke lala nge Itali. Pomalam poia imem ke mo haka nga ana imot. ⁷ Iok, mo manmana ke etue halang toto iange kileng eingana tua ele mene imem. Pe mo amnei poreke tote nga nenge mo song ke mo lala nge Nitus. Pe mo song ke mola toto ero ol iange kileng eingana neu palaungana hali. Ol pe mo mana ke mo ristote kileng ina nenge Salmon pe mo song nga mimio nenge Krit ilina hele nenge nau sio. ⁸ Iok mo song sasar mana ke mola pe la mo song

✧ 27:2: Ume 19:29

teu nga kileng nenge te hetue ke ene, Omol. Ana kileng tu ke rochroi mana langa kilenge nenge Lasea.

⁹ Motu ke mala toto nga lamau pe mo mana hot mule ero ol iange kileng eingana heke ruach ke poreke toto ol. Pe Iuta mur aria etue palaungana nenge heo ngana, ngana koi lohote lo. Pe iri reia lukunna ana etue talun pengpeng nga aria etue palaungana neu. Ol pe Paulus lohaka pe hele sapele lange iri ke teke, ¹⁰“Hana, a esia lo, ta mana hot mule ngara nenga lamai lape tala pe ta poreke toto. Imot nei lape chach hulu sio pe nganangana mur lape te erue tah. Pe ita non ngana pule lape tahet.” ¹¹ Pe non nenge na imot neu iri nai imot neu ana aunga, te longo taua Paulus nena helenga mur ero. Pe palinga hel ana non neu pule ma la mana nge iri nai. ¹² Iok, imot muria nenge te mana hitita ia neu, urana sakilil ero nge imot e maia nga lukunna ana etue neu. Pomalam hana halang te teke mo mana hot mule nga tuttula palaungana neu ke la moma ke nek nge Poenis. Poenis i kileng palaungana e nga mimio nenge Krit. Pe imot muria nenge te mana hitita ia ma ke nau sio langa ruach ele nga chaia sio ngana pe nau haka langa ruach ele pule nga chaia sio ngana.

Kileng Eingana Heke Ruach Ke Poreke Toto

¹³ Iok laol, iuiu unne song ke ramana haka at nge sio. Pe hana nemur nga imot neu te amneia pe te hele, “Eio! Toinge ta song hot koi nga iuiu ellei.” Ol pe tetak haka sapele um meena ngana nenge te tamal sue ke la ma nga ruach letena ke rahit ele imot neu. Te tak heke ke het pe mo mana

sasar ole sapele nga mimio neu. ¹⁴ Mala pol mana pe tuttula palaungana e lohaka sapele. Pe tuttula neu sio at nga lut pe nga chaia aka ngana. Pe ana tuttula song hot at nga mimio neu ke la tau pengpeng ia imot neu. ¹⁵ Ol pe tua ele sapele imot neu pe anali toto nge imem nge mo aua imot neu ke mo song seleng ele. Pomalam mo teke tuttula panem takis menmene imem ol. ¹⁶ Iok, mo mana ke mola nga mimio sune nenge Kauta ilina ele nenge sio ol pe mo teke mo tak heke imot neu ana aka sune nenge heonon nga ana imot hoena pe anali toto nge imem. Te purpuria kela tetak heke. ¹⁷ Ke het pe te matau nge lape ruach palchach ule imot. Ol pe te mene rur kerkereng ngana mur ke telio hite imot neu ke kerkereng toto ke rahit ele. Iok, te matau pule nge lape ruach ulo heke iri langa peipei nga kileng nenge Lipia. Pomalam tepoi sue tutula ana huunga ala nga imot neu pe tuttula takis menmene imot ol. ¹⁸ Kileng eingana palaungana pe ana ruach poreke ngana neu het ero toto. Pomalam uach sio pe te tatach hote ure mur nenge imot takisia iri pe tesau hote iri ke te lasus. ¹⁹ Iok ana uach mule pe tesau hot mule imot neu ana ure hel pule. (Huunga ala mur pe io hel) ²⁰ Pe mo kolkol mana chaia matana pe itoch mur ke mala toto lo iange kileng eingana palaungana neu pur nga pur ngana. Mo purpur ol pe lememe ero mana pe mo hele mana ke mo teke imem lochloch lape mo mete mana ol.

²¹ Iok, kileng eingana pe ruach poreke ngana neu poia hana nenga imot ke leteria langa ngaunga ero, pe te ngau ero ke mala lo. Ol pe Paulus mes haka pe hele lange iri, "Hana! Helenga

laka e heleia lange imo ke ulolo. Toinge a longo taua iau ke tama nge Krit, ute pele nge pomai lohot nge ita ero toto. Toinge ita pau kou tatu ke nek pe ute pele hel nge te chach ulu pe te erue rara ero. ²² Pe heueu nei e hele pengpeng lange imo, letemo una sakilil ero. Pe pule samo loiloi ero iange lape mele e nge ita mete ero. Imot nei mana lape chach ulu ke lasus pe ita lochloch ngana lape ta maulul. ²³ E hele ke mai iange NeHalang tu nge iau pe e heto hekeke i. Pe nga miliko, nena angkelo at nge iau pe mes nga ilik, ²⁴ ☆pe hele ke teke, 'Paulus, o matau ero. Ola ke o esia ne Kaesa. Pe NeHalang nenge poi ke urana toto lala nge iong, lape nauele iri lochoch ngana nenge imo ul nga imot nem, ke lape e nge mete ero.' ²⁵ Ke ngana laka nenge e hele ke e teke, a matau pe samo loiloi rara ero. Iange iau letek manmanna toto nge NeHalang nga ure lochoch ngana nemur nge lape te lohot, ke pomanga i sipona heleia at nge iau lo. ²⁶ ☆Iange imot nei, tuttula palaungana nei rahite lo pe lape ruach ulo heke ke langa peipei."

Ruach Palchach Ule Imot

²⁷ Iok, mo purpur ke emem miliko iri analoch pe rahtele henel lo (14). Pe kileng eingana palaungana nem takis rere menmene imem nga ruach sana. (Ana ruach, te hetue ke ene Meretere-nien.) Pe nga miliko tuch ngana, hana nenge te songongia imot neu te hele ke te teke mo heroi lala nga kileng hal ngana lo. ²⁸ Pomalam te mene rur nenge te kale teua ure meena ngana nga ana horo pe te hesue nga imot ilina ke teu langa ruach

letena. Te poia ke pomau ke te teke te amnei urume kileng leme ngana. Iok, te amnei la pe leme sase ngana lohote ke luana iri ana non kina nai. (40 mita) Iok te kulala ke mala pol pe te hesio pule. Pe te amele pe lohote ke iri ana non kina elle pe analoch. (30 mita) ²⁹ Ol pe te matau toto iange te teke lape ruach ulo kolkol teua imem langa um letentena. Pomalam te tamal sio ke um meena ngana iri henel nenge te kele ana rur ke tak ele imot neu pe te hetalaulau ke te teke kileng mesehe sio ke ueiuei. ³⁰ Pe iri hana nenge te umume nga imot neu, te un hote imot neu ana sulang nenge takrungrunge pe te hesue ke langa ruach ke te teke te ua. Pe te channanga ke te teke tela ke te tamal sue um meena ngana hel nga imot ramana pule ke rahit ele imot. ³¹ Ol pe Paulus hele lange palinga hel ana hana iri ul aria soke ke teke, “Nenge teke hana nei teua ara ke tela, imo lochloch ngana lape ahete pe mele e nge lape tu ke maulul ero ol.” ³² Ol pe palinga hel ana hana mur te chato sapele sulang neu ana rur nenge te tom hit ele nga imot pe mana hot ke la ol.

³³ Iok, kileng mesehe sisio lo pe Paulus ngai heke iri ke teke te ngau. Pe hele, “Imo a ngau ero toto ke mala lo i. Etue iri analoch pe henel la ke ulolo, pe a ngaua ute e ero mana. ³⁴ Pe heueu nei, lemek ke a ngau mukam. Iange ngaunga nem lape hekerkereng ia imo ke a maulul. Pe lape ure poreke ngana e lohote nge imo ero toto.” ³⁵ Paulus hele ke mau ke het pe mene sapele ngaunga nga iri lochloch ngana mataria pe hetalaulau pe hele urana toto lange NeHalang. Iok, reke pe ngau sapele. ³⁶ Iri lochloch ngana te esia ke mau pe

saria kikina sapele. Pomalam iri lochloch te mene ngaunga ke te ngau sapele. ³⁷ Imem nenge motu nga imot neu imem ana non kina iri analoch pe sio ke ana non kina iri mol pe analoch pe rahtele elle (276). ³⁸ Hulua lochloch te ngau ke saria una lo, ke het pe tesau hot eule ngaunga aluana mur lochloch ke langa ruach sana. Te poia poinga nei iange te teke te poia imot neu ke polpolenga haka mule.

Ruach Palchach Ule Imot

³⁹ Uach sio toto ol pe hana nenge te umume nga imot neu tenau sio langa peipei, pe te eteia kileng neu ene ero. Ol pe te naue kileng kokolou teu ngana e nga peipei pe te teke te song teu ia imot ke la tetoh heke nga lamau. ⁴⁰ Iok laol, te chato sapele rur mur nga um meena ngana mur nenge te tamal sue iri ke tetak ele imot neu. Pe um nemur te mana riring ke tela ol. Pe pule teun hote rur nenge te kale hit ele imot ana aunga palaungana. Ke het pe tetak heke tuttula ana huunga ala nga imot ramana ke tuttula mene pe mo song ke mo mana sio langa kileng soso ngana. ⁴¹ Ol pe imot neu song pela toh haka sapele nga ora pe palpalna neu sel teu toto langa peipei pe are sapele pe ruach hekale hul rere ero ol. Pe ruach ana mee mur teat ke te palchach ulu hite hoena ke het.

⁴² Palinga hel ana hana mur te matau nge lape hana nenge tetu nga tuele au ngana, te pasu sio pe te ua sapele. Pomalam te teke te hune iri nike. ⁴³ Pe ero. Aria soke nenge nauelele iri poi ele iri iange ana non lemene ero nge Paulus mete. Ol pe hele lange iri lochloch ngana ke teke, “Imo nenge a eteia pasunga lo, a tamu hot tala pe a

pasu sio lala nga peipei. ⁴⁴ Pe imo nenge a pasu porekreke, a mene imot sachanchana mur nenge ruach palchach ule pe a mana ke a nanas sue iri.” Ke nga kue nei mana iri lochloch te pasu sio langa peipei pe te urana mana. Pe ute pele nge heporeke iri ero.

28

Mimio Nenge Malta

¹ Iok, imem lochloch ngana mosio ke la momes nga peipei, pe kileng neu i mimio nenge Malta. ² ✧ Pe tuele huna nemur nga lamau tepoi ke urana mana at nge imem. Tetun hite oan pe te hele at nge imem ke la mo halel iange pitte molmol pe singimem houhou. ³ Pe Paulus takiraua ae perperna putana e pe lake tatach heke nga oan. Ol pe ilimo e nge hunun amneia oan milang ngana pe song hot nga ae putana neu, pe ala hite Paulus penna pe heon sapele. ⁴ Pe hana nemur nga kileng neu, te esia ilimo neu nge ala hite Paulus penna pe te hele tele hel nge iri ke te teke, “Lape non nei hunun hana koi! I mai heo ngana nge mete nga ruach poreke ngana neu nike, pe maul sach ke potar mai? Ta nauala. Lape mete kura la iange ara soke nenge ene Iastis lemene ero toto hana nenge pomam pe teke ana non lape mete ke lasus toto.” ⁵ ✧ Ol pe Paulus paltak sue ilimo neu nga penna ke losio haka langa oan matana. Ilimo neu tele Paulus penna pe Paulus amneia leisis ngana unne e ero toto. ⁶ ✧ Pe hana nemur nga kileng neu, mataria tu hit mene Paulus iange te teke tenau

✧ 28:2: 2Ko 11:27 ✧ 28:5: Mak 16:18 ✧ 28:6: Ume 14:11

nge penna hakoko. Pe pule te teke ma lape Paulus matana liuliu pe losio ke mete, pe ero. Tenau alala pe ute pele lohot nge Paulus ero ke mala lo. Ol pe ramaria hul mule pe te hele ke te teke, “Eh, ero. Lape NeHalang i sipona iloi nemai loi!”

⁷ Iok, none nge ene Puplius, na kileng tu ke rochroi mana. Pe ana non, i non soke nga mimio neu. Ne Puplius poi ke urana toto at nge imem. Poia imem ke pomanga ana lang mur imem, pe moma nga na pele ke emem etue mol. ⁸ Pe ne Puplius temene ngana kou sainin pe porochroch poia ke manga hete. Pe pule singina milanglang toto. Ol pe Paulus i teu ke teke la ke nau toto i. Iok, Paulus hele luluch nge NeHalang ke het pe tal heke penna nge non soke neu pe haleles neu het sapele. ⁹ Ure nei lohot ke het pe haleles kina mur nga mimio neu te longo sapele. Pomalam teat pe Paulus hemas mule iri. ¹⁰ Ol pe iri lochloch ngana nenga mimio neu tepoi ke urana toto at nge imem nga ure lochloch. Iok mo kik haka ke mo teke mo i mulmule pe hana nemur te tunge ure nge halang toto at nge imem.

Paulus Lohaka Nge Malta Ke Lange Rom

¹¹ Motu ke teio iri mol het nga mimio neu pe mo tamu haka sapele nga imot e nenga kileng nenge Aleksantria. Ana imot tamal hita mana nga mimio neu nike iange mataua lukunna ana etue nem. Pe imot neu ene laka “Kasto Irinai Polaks.” ¹² Mo song ke la moteu nga kileng nenge Sirakus pe motu nga lamau ke emem etue iri mol. ¹³ Mo song hot mule pe mo mana ole ke la moteu nga kileng nenge Rekiun. Iok, pomange rou tuttula

nge sio song ke ramana haka. Pe mo song ke etue nai mule pe la mo song teu nga kileng Puteoli. ¹⁴ Pe nga kileng neu mo saolia hana hel nge leteria manmanna nge NeHalang. Pe te hele at nge imem ke la motu luluch nge iri ke emem etue rahtele nai (7) mukam. Ke het pe mo lohaka mule pe mola sapele nge Rom. ¹⁵ Pe iri nemur nge Rom nenge leteria manmanna nge NeHalang te longe pingamem ke ulolo. Ol pe iri hel te lohaka nga ingala matana nge Apius pe hel te lohaka nga kileng nenge ana Tuele Mol ke teat ke tei ele imem. Paulus esia iri pe sana kikina toto pe heto heke tote NeHalang.

Paulus Hetotoro Nge Rom

¹⁶ Mola mo lohot sapele nge Rom. Pe hana papalauna mur nenge Rom te hele ke te teke lape Paulus i toro tu ke altoto nga pele e. Pe palinga hel ana non elle mana la ke tu ke nauele i. ¹⁷ Iok, etue iri mol het lo pe Paulus iu sapele Iuta mur aria papalauna mur ke la te eukirau ke te hole aria. Iok laol, teat ke te eukirau pe Paulus hele lange iri ke pomai, “Imo Iuta mur titik mur laka imo. Iange iau, lek nge Iuta pule koi. A longo at, iau epoi poreke rera hana mur nga etue e ero toto. Pe pule, iau e hele poreke ita sipora rera poinga unne e ero toto. Rera poinga nemur nenge ratete mur te hesio tettele atat nge ita. Pe hana te laua iau nge Ierusalem pe tetal teua iau langa tuele au ngana. Pe te kulosia iau ke la e esia non soke nenge Rom. ¹⁸ ✧ Iok, te ontei hot tote iau pe te longo teu lala nga lek helenga mur pe te hottaua ute e

✧ **28:18:** Ume 26:31

nge e poia ke poreke ero toto nenge te teke uruna metenga. Pomalam te teke te heit kou sue helenga nei ke lasus pe tepoi kulosinga ia iau pe ute pele nge iau ero ol. ¹⁹ ✧ Pe Iuta mur lemeria ero toto. Ke pomalam iau sipok e hele ke e teke eat nge Rom ke non soke Kaesa i sipona longo teu at nga lek helenga mur. Pe lemek ero nge e hele loulou ia lek hana mur. ²⁰ ✧ Ke ngana koi nenge e iua imo at heueu nei ke e teke e hele pengpeng lange imo. Pe iau letek manmanna toto nge non nenge Israel mur leteria tu hit menmene pe tenau ala mene nge lape at ke mene mule iri. Ke ngana koi nenge te kale iau ke pomai.”

²¹ Ol pe hana nemur te tuacholia Paulus nena helenga ke mai, “Toinge mo mene polia alalaha unne nge at nge Iutea, nem lape mo etei pol nga ure nemur nenge te lohotot nge iong. Pe nei ero toto. Motu pulut mana i. Pe pule, iri nenge tela pe te atat nga kileng neu, te hele polia ute at nge imem ero toto. ²² ✧ Pe urana toto nge o nana hote letem at nge imem ke mo longe pule iange hulua nga kileng lochloch te hele loulouia ita ke halang. Ita nenge letera manmanna nge NeHalang.”

²³ Iok laol, Paulus pe hana papalauna nemur tetal mule etue e mule nenge lape teat ke te eukirau mule. Pe nga te eukirau mule ngaria neu ol, Iuta mur iri hulua toto ol nenge teat ke te eukirau nga Paulus na pele. Pe Paulus talun ke hele lala nge iri nga uach nike ke la miliko teu. Paulus hele urumrume pe hemallaha hotote NeHalang nena naualanga pe nekinga nge nena hana mur lala

✧ **28:19:** Ume 25:11 ✧ **28:20:** Ume 26:6-7 ✧ **28:22:** Ume 24:14

nge iri. Pe pule hele ke kerkereng toto lange iri ke teke leteria manmanna nge Iesus. Pe Paulus hekerkereng ia nena helenga mur nga hotonga mur nenge Moses pe hetatalonga mur tehas sue iri. ²⁴ Pe hana hel nge iri leteria manmanna nga Paulus nena helenga mur pe hel leteria manmanna ero. ²⁵ Te lohaka pe tei pe te tuainaunau ole ke tela sapele. Iange Paulus hele lange iri ke mai, “Opepengpeng hele hote helenga nge manmanna toto lange lemo tete mur, nenge hele hote nga hetatalonga Isaias hanna ke teke,

²⁶ ☆ “ ‘O lange hana nemur pe o hele ke o teke:

“Imo lape a pal talngamo pe a eteia ute pele ero toto.

Pe matamo charchara pe a esia ute pele ero toto.

²⁷ Iange iri te longe NeHalang nena helenga mur pe lemeria ero mana ia.

Pomalam te longe pe te nanasia ero.

Pe nenge teke muteria taua NeHalang, lape mataria lape es ke nek pe talngaria longo ke nek pe te etei ke nek pe

lape teat mule nge iau ke e hemas mule iri.’

²⁸ “Ke ngana laka nenge lemek toto ke e teke a eteia ke nek. NeHalang lemene toto ke hemas mule hana lomomonona ngana mur. Pe iri lape te longe pe te nanasia!”

[²⁹ Paulus hele ke mau ke het pe Iuta mur te lohaka pe tei pe te tuainaunau ole ke tela sapele.]

³⁰ Iok, Paulus tu ke ana hesinga nai nga pele nenge i sipona mamaia pe ololia. Pe poi ke nek toto lala nge iri lochloch ngana nenge te lala nge

i nga na pele. ³¹ Pe Paulus hetottore iri nga NeHalang nena naualanga pe nekinga nge ita. Pe pule hetottore Non Soke Iesus lala nge hehei pe hana. Paulus hetottoro pe ute pele nge raele hanna ero ol. Haliu hote NeHalang nena helenga nge urana toto lange hulua lochloch.

**Tomunga Hel Heueu Ngana
Genesis and the New Testament in the Lote Language
of Papua New Guinea
Buk Stat na Nupela Testamen long tokples Lote long
Niugini**

copyright © 2009, 2019 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Lote

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2022-11-09

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 22 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023

89f57add-4ab2-5e6d-af7e-7ec7955d8f95